Teoride ve Pratikte İnsani Yardım

Humanitarian Aid in Theory and Practice

Editörler
İbrahim DEMİR
Muhammed ORUÇ
Elmas BENER OTACI



TEORİDE VE PRATİKTE İNSANİ YARDIM

Humanitarian Aid in Theory and Practice

İbrahim DEMİR
Muhammed ORUÇ
Elmas BENER OTACI



OKU OKUT YAYINLARI
Şenyuva Mah. Seyhan Cad. 11-c/17, 06300, Ankara, Türkiye
https://yayin.okuokut.org
yayin@okuokut.org
Sertifika No. | Certificate Number: 49846
ISNI: https://isni.org/isni/0000000506276072
ROR ID: https://ror.org/03zs8ga83

Yayın No. | Publication Number: 39
Dizi | Series: Sempozyum Kitapları | Symposium Books: 10
Sempozyum: I. Uluslararası İnsani Yardım Sempozyumu
Conference: *First International Humanitarian Aid Symposium*
Yer | Location: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Tarih | Date: 6-8 Aralık | December 6-8, 2024

Kitap Adı | Title: *Teoride ve Pratikte İnsani Yardım*
Title in English: *Humanitarian Aid in Theory and Practice*
ISBN: 978-625-95679-0-7
DOI: https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.71

Editörler | Editors:
İbrahim Demir | https://orcid.org/0000-0002-2425-0288
Muhammed Oruç | https://orcid.org/0000-0003-3681-5749
Elmas Bener Otacı | https://orcid.org/0000-0003-4395-2805

Konu Kategorileri | Subject Classification
BISAC: POL035010 | Political Science / Human Rights | Siyaset Bilimi / İnsan Hakları
THEMA: JPSL | Humanitarian Aid and Relief Work | İnsani Yardım ve Yardım Çalışmaları
LCSH: HV555 | Humanitarian Assistance | İnsani Yardım
DDC: 361.26 | Humanitarian Assistance | İnsani Yardım
Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, İnsani Diplomasi, Küresel İnsani Sorunlar, Kriz ve Afet Yönetimi, Disiplinlerarası Çalışmalar
Keywords: Humanitarian Aid, Humanitarian Diplomacy, Global Humanitarian Issues, Crisis and Disaster Management, Interdisciplinary Studies

Yayın Türü | Publication Type: Editöryal Bildiri Kitabı | Edited Book, Proceedings Paper
Yayım Tarihi | Published: 28 Şubat | February 28, 2025
Yayım Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Yayımlandığı Ortam | Publishing Format: E-Kitap, PDF | eBook, PDF
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Page Count: 132

Arşiv | Archiving: CEOOL, Google Books, Open Library, BookCites, OpenAire, WorldCat, BASE
Atıf Bilgisi | Cite as: İbrahim Demir vd. (ed.). *Teoride ve Pratikte İnsani Yardım*. Ankara: Oku Okut Yayınlar, 2025. https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.71

İÇİNDEKİLER

ÖZET

Doğal afetler, yoksulluk, çatışmalar ve iklim krizi küresel düzeyde her geçen gün daha fazla insanın insani yardıma muhtaç hale gelmesine sebep olmaktadır. Coğrafi, jeopolitik ve tarihi konumu gereği insani yardım Türkiye için stratejik önemi haiz bir konu haline gelmiştir. Türkiye'de sık yaşanan doğal afetler, Türkiye'nin kronik çatışma bölgelerine yakınlığı, insani yardıma muhtaç toplulukların Türkiye'nin etki alanındaki coğrafyalarda yoğunlaşması ve Türkiye'nin son dönemlerde yaptığı diplomasi/insani diplomasi hamleleri; insani yardımın teorik ve pratik manada Türkiye için stratejik öneme sahip hale gelmesinin başlıca sebeplerindendir. Buna küresel düzlemde 'sorumlu' ve 'vicdani' bir lider ya da aktör eksikliğini ve uluslararası örgütlerin çatışmaları engellemedeki başarısızlıklarını da eklemek gerekmektedir. Bu kitap, işte böylesi bir teorik ve düşünsel arkaplanda ve 2023-2025 Gazze Soykırımı ile zirve yapan pratik insani yardım gerçekliklerinin ortasında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü ev sahipliğinde ve Türk Kızılay, AYBÜ Teknoloji Transfer Ofisi ve Tiran New York Üniversitesi ortaklığında Aralık 2024'te Ankara'da organize edilen I. Uluslararası İnsani Yardım Sempozyumu'nda sunulan bildirilerden ortaya çıkmıştır.

Kitap, insani yardım konusunu insani yardıma götüren sebepler, insani yardım süreci ve insani yardım ihitiyacını minimize edebilecek teorik ve pratik tartışmalar bağlamında geniş bir perspektiften ele almaktadır. Kitap; insani yardımın ekonomi, siyaset, sosyoloji, psikoloji, sağlık ve ilahiyat gibi disiplinlerin alanına giren karmaşık boyutlarına ışık tutmaktadır. Kitapta hem teorik analizlere hem de saha uygulamalarına odaklanan çalışmalar yer almaktadır.

Kitapta yer alan 13 bölüm, yardımlaşmanın tarihi temellerinden dijital çözüm ve yapay zekâ destekli sistemlere kadar geniş bir perspektif sunmaktadır. Öne çıkan konular arasında Türkiye'nin insani yardım faaliyetleri, yeni afet yönetim sistemleri, insani yardımın dini ve sosyolojik boyutları, göç ve insani yardım ilişkisi ile modern teknolojilerin insani yardıma etkileri yer almaktadır. Bu konuların tartışıldığı çalışmalar, akademik literatüre ve saha çalışmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

İbrahim Demir, Muhammed Oruç ve Elmas Bener Otacı editörlüğünde hazırlanan bu kitap; insani yardıma disiplinlerarası bir bakış sunmakta, Türkçe literatürde insani yardım kavram, kuram ve uygulamalarının gelişimine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

BISAC: POL035010 Siyaset Bilimi / İnsan Hakları
THEMA: JPSL İnsani Yardım ve Yardım Çalışmaları
LCSH: HV555 İnsani Yardım
DDC: 361.26 İnsani Yardım

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, İnsani Diplomasi, Küresel İnsani Sorunlar, Kriz ve Afet Yönetimi, Disiplinlerarası Çalışmalar

ISBN: 978-625-95679-0-7
DOI: https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.71

ABSTRACT

Natural disasters, poverty, conflicts and climate crisis cause more and more people in the world to become in need of humanitarian aid. Due to its geographical, geopolitical and historical location, humanitarian aid has become an issue of strategic importance for Türkiye. Frequent natural disasters in Türkiye, Türkiye's proximity to chronic conflict zones, the concentration of communities in need of humanitarian aid in geographies in Türkiye's sphere of influence, and Türkiye's recent diplomacy/humanitarian diplomacy moves are the main reasons why humanitarian aid has become strategically important for Türkiye in theoretical and practical terms. To this, the lack of a 'responsible' and 'conscientious' leader or actor at the global level and the failure of international organizations to prevent conflicts must also be added. In such a theoretical and intellectual background and in the midst of the practical humanitarian aid realities culminating in the 2023-2025 Gaza Genocide, this book emerged from the papers presented at the First International Humanitarian Aid Symposium hosted by the Institute of International Relations and Strategic Studies (ULİSA IIRSR) of Ankara Yıldırım Beyazıt University and organized in partnership with the Turkish Red Crescent, AYBU Technology Transfer Office, and Tirana New York University, in December 2024. The book deals with the issue of humanitarian aid from a broad perspective in the context of the reasons leading to humanitarian aid, the humanitarian aid process, and theoretical and practical discussions that can minimize the need for humanitarian aid. Book sheds light on the complex dimensions of humanitarian aid that fall within the field of disciplines such as economics, politics, sociology, psychology, health and theology. The book contains studies that focus on both theoretical analyses and field applications.

The 13 chapters in the book offer a wide perspective, from the historical foundations of cooperation to digital solutions and artificial intelligence-supported systems. Prominent topics include Turkey's humanitarian aid activities, new disaster management systems, religious and sociological dimensions of humanitarian aid, the relationship between migration and humanitarian aid, and the effects of modern technologies on humanitarian aid. Studies discussing these issues will make significant contributions to the academic literature and field studies.

This book, prepared under the editorship of İbrahim Demir, Muhammed Oruç and Elmas Bener Otacı, offers an interdisciplinary perspective on humanitarian aid and aims to contribute to the development of humanitarian aid concepts, theories, and practices in the Turkish literature.

BISAC: POL035010 | Political Science / Human Rights
THEMA: JPSL Humanitarian Aid and Relief work
LCSH: HV555 Humanitarian Assistance
DDC: 361.26 Humanitarian Assistance

Keywords: Humanitarian Aid, Humanitarian Diplomacy, Global Humanitarian Issues, Crisis and Disaster Management, Interdisciplinary Studies

ISBN: 978-625-95679-0-7
DOI: https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.71

EDİTÖRLER

İbrahim DEMİR

İbrahim Demir, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü ve University of Georgia, Athens, GA, ABD (afiliye yarı zamanlı) öğretim üyesidir. Dr. Demir, AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü'nün müdürü olarak görev yapmaktadır ve İnsan Yardım Çalışmaları (Disiplinlerarası) Programının Ana Bilim Dalı başkanıdır. Clemson Üniversitesi, Clemson, SC, ABD'den Uygulamalı İktisat doktorasına sahip Dr. Demir, uzun yıllar ABD'de ekonomi dersleri verdikten sonra 2018 yılında Türkiye'ye dönüş yapmış ve AYBÜ'de çalışmalarına devam etmiştir. Dr. Demir Türkiye'de ve ABD'de birçok sağlık ekonomisi projesinde yürütücü veya araştırmacı olarak görev almıştır/almaya devam etmektedir. Dr. Demir çalışmalarına sağlık ekonomisi, tarım ekonomisi, beyin göçü ve insani yardım alanlarında devam etmektedir ve Türkçe literatüre İnsani Yardım (Nobel Yayınevi, 2023) isimli on bölümden oluşan bir edit kitap kazandırmıştır. Dr. Demir; iklim değişikliği, çatışma ya da yoksulluk kaynaklı olsun, insani yardımın özünde ekonomik bir sorun olduğunu ve insani sorunların çözümünün de yine büyük ölçüde ekonomik olduğunu düşünmektedir.

Dr. İbrahim Demir, is a faculty member at the Department of Economics, Faculty of Political Sciences, Ankara Yıldırım Beyazıt University (AYBU) and University of Georgia, Athens, GA, USA (affiliated adjunct). Dr. Demir serves as the director of the Institute of International Relations and Strategic Studies (ULİSA | IIRSR) and is the head of the Humanitarian Aid Studies (interdisciplinary) graduate program. Dr. Demir, who holds a Ph.D. in Applied Economics from Clemson University, Clemson, SC, USA, returned to Türkiye in 2018 after having taught economics in the USA for many years and has continued his research at AYBU since. Dr. Demir has been and continues to work as principal investigator or researcher on various research projects in Türkiye and the USA. Dr. Demir continues his studies in the fields of health economics, agricultural economics, brain drain, and humanitarian aid. He has contributed a ten-chapter edit book titled Humanitarian Aid (Nobel Publishing House, 2023) to the Turkish humanitarian aid literature. Dr. Demir thinks that be climate change or conflict or poverty-driven, humanitarian aid is essentially an economic problem and solution to humanitarian issues is also greatly economic.

ORCID: 0000-0002-2425-0288
Web: https://avesis.aybu.edu.tr/demiri
E-Posta: idemir@aybu.edu.tr

Muhammed ORUÇ
Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde, yüksek lisans eğitimini ise Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü Deniz Hukuku ve Güvenliği programında "Deniz Güvenliğinin Sağlanmasında Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele: Türkiye'nin Politika ve Uygulamaları" başlıklı yüksek lisans tezi ile tamamladı. 2021 yılından bu yana Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsünde Güvenlik Çalışmaları Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak bulunmaktadır.

Muhammed Oruç earned his bachelor's degree from the Department of International Relations, Faculty of Political Science, Ankara University. He received his master's degree from the Maritime Law and Security Program of the Alparslan Defence Sciences and National Security Institute of the Turkish National Defence University with a thesis entitled "For Ensuring Maritime Security Combating Irregular Migration and Migrant Smuggling: Türkiye's Policies and Practices." Since 2021, he has been serving as a research assistant at the Department of Security Studies at Ankara Yıldırım Beyazıt University, Institute for International Relations and Strategic Research (ULISA-IIRSR).

ORCID: 0000-0003-3681-5749
Web: https://avesis.aybu.edu.tr/moruc
E-Posta: moruc@aybu.edu.tr

Elmas BENER OTACI

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi iktisat bölümünde, yüksek lisans eğitimini ise Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi iktisat programında “Toplam refahın belirleyicileri arasındaki ilişkinin kulüp yakınsama analizi kapsamında değerlendirilmesi: G-20 ülkeleri için bir uygulama" başlıklı yüksek lisans tezi ile tamamladı. Doktora eğitimine 2023 yılında başladığı Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi iktisat (İngilizce) doktora programına devam etmektedir. 2024 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde İnsani Yardım Çalışmaları alanında araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır.

Elmas completed her undergraduate education in the Department of Economics at Selçuk University and her master’s degree in the Economics program at Zonguldak Bülent Ecevit University with a thesis titled "An Analysis of the Relationship Among the Determinants of Total Welfare within the Framework of Club Convergence: An Application for G-20 Countries." She began her doctoral studies in 2023 at the English-taught Economics PhD program at Ankara Yıldırım Beyazıt University. In 2024, she started working as a research assistant in the field of Humanitarian Aid Studies at the Institute of International Relations and Strategic Research at Ankara Yıldırım Beyazıt University.

ORCID: 0000-0003-4395-2805
Web: https://avesis.aybu.edu.tr/12165
E-Posta: elmas.bener@aybu.edu.tr

TAKDİM

İnsanlık tarihi boyunca yardımlaşma ve dayanışma, toplumları ayakta tutan en temel değerlerden olagelmiştir. Savaşlar, doğal afetler, salgın hastalıklar ve zorunlu göçler, insanlığı derinden etkileyen krizleri meydana getirirken bireylerin ve toplumların vicdani sorumluluklarını harekete geçirmiştir. Bu noktada insani yardım, mağdurların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir çaba olmanın ötesinde insan onurunu koruyan, toplumların yeniden inşasına katkı sağlayan ve küresel barışın tesisinde önemli rol oynayan bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde insani krizlerin çok boyutlu hale gelmesi, insani yardım çalışmalarının sadece bir erdem ve merhamet pratiği olarak değil, aynı zamanda akademik, stratejik ve teknolojik altyapı gerektiren bir alan olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, insani yardım faaliyetlerinin farklı disiplinler tarafından incelenmesi ve etkin politikaların geliştirilmesi, küresel dayanışmanın güçlendirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. İşte bu anlayışla hazırlanan bu kitap insani yardımın teorik ve pratik boyutlarını disiplinler arası bir yaklaşımla ele almakta, akademik bilgi ile saha uygulamalarını bir araya getirme hedefini taşımaktadır.

Kitap, çatışma bölgelerindeki insani güvenlik meselesinden modern insani yardım stratejilerine, dijital teknolojilerin insani yardım operasyonlarına entegrasyonundan, kriz yönetiminde yapay zekâ kullanımına kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan konulara odaklanmaktadır. Türkiye'nin insani yardım faaliyetlerinin ekonomik kazanımlarla ilişkisi, afet yönetiminde yeni yaklaşımlar, dinî ve sosyolojik perspektiflerden insani yardım süreçlerinin değerlendirilmesi gibi önemli başlıklar, bu kitabın içeriğini zenginleştiren temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Kitabın temel hedeflerinden biri, günümüzde yaklaşık milyonlarca insanın acil yardıma ihtiyaç duyduğu bir dünyada insani yardım alanında politika yapıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve uluslararası örgütler için referans teşkil edecek bilimsel bir kaynak sunmaktır. Kitapta yer alan tartışmalar, insani yardımın sadece krizlere müdahale etmekten ibaret olmadığını ortaya koymaktadır. İnsani yardım ihtiyacını minimize edecek uzun vadeli ve sürdürülebilir çözümler, buna yönelik insani diplomasi ve küresel iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi akademik çaba gerektiren geniş ve karmaşık bir alan olarak karşımızda durmaktadır.

Bu eserin ortaya çıkmasında katkı sunan tüm araştırmacılara, akademisyenlere, sahada büyük fedakârlıklarla görev yapan insani yardım çalışanlarına şükranlarımızı sunmayı borç bilmekteyiz. Umuyoruz ki bu eser insani yardım çalışmalarının geleceğine ışık tutacak, bilimsel literatüre önemli katkılar sunacak ve insanlığın ortak vicdanına hitap eden bir rehber niteliğinde faydalı olacaktır.

İbrahim DEMİR

Muhammed ORUÇ

Elmas BENER OTACI

Çatışma Bölgelerinde İnsani Boyut: Yardım ve Güvenlik

Altun ALTUN*

Özet

Çatışma bölgelerinde insani yardımlar, şiddetin önlenerek güvenliğin sağlanması açısından uluslararası siyasetin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu bölgelerde yaşayan siviller, insancıl hukuk ihlalleri, göç, yoksulluk ve temel hizmetlere erişimde yaşanan bir dizi olumsuz tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, insani yardım ve insani güvenlik, birbirini tamamlayan ve destekleyen iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani yardım, insanların acil ihtiyaçlarını karşılayarak insani güvenliği sağlarken insani güvenlik ise insanların uzun dönemde korunmasını ve kalkınmasını hedeflemektedir. Güvenlik, uluslararası düzeydeki ilişkileri belirleyen temel unsurların başında gelmektedir. Küreselleşme süreci yeni tehditlerin ortaya çıkmasına, mevcut tehditlerin şekil değiştirmesine ya da daha etkili hale gelmesine neden olmaktadır. Tehdit türlerinin artması ve şekil değiştirmesi ve Soğuk Savaş sonrası oluşan yenidünya düzeninin yeni bir güvenlik konseptine ihtiyaç duyması, güvenlik alanında yeni bir perspektifin gelişmesini de tetiklemiştir. Günümüzde insani güvenlik/birey güvenliği, güvenlik politikalarının ana merkezine oturmuş durumdadır. Akademik ve uluslararası arenada kavramın çerçevesi oluşturulmaya çalışılırken aynı zamanda da insani güvenliğin nasıl sağlanacağı tasarımları yapılmaktadır. Çatışma bölgelerindeki insani krizler, küresel bir sorun olarak kabul edilmekte ve bu sorunun çözümü için uluslararası iş birliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma insani yardım ve insani güvenlik kavramlarını derinlemesine inceleyerek, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ve günümüzde çatışma bölgelerindeki sorunlara çözüm bulmadaki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, İnsani Güvenlik, Çatışma Bölgeleri, İnsancıl Hukuk, Küreselleşme.

Humanitarian Concerns in Conflict Zones: Aid and Security

Abstract

Humanitarian aid in conflict zones has become one of the most significant elements of international politics in the establishment of security through the prevention of violence. Civilians living in these zones are exposed to humanitarian law violations, migration, poverty, and a set of threats experienced in access to basic services. In this context, humanitarian aid and humanitarian security may be considered two concepts that complement and support each other. While humanitarian aid facilitates humanitarian security by meeting the urgent needs of people, the ultimate goals of humanitarian security are the protection and prosperity of people. Security is among the main factors that determine relations on an international scale. The globalization process has led to the emergence of new threats and the transformation or aggravation of existing

* Doç. Dr.; Hakkari Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2040-9965, altunaltun@hakkari.edu.tr

threats. The increase in the number of forms of threat, their transformation, and the need in the new world order established after the Cold War for a new security paradigm triggered the development of a new perspective in the field of security. Today, humanitarian security/individual safety is at the epicenter of security policies. While efforts to establish the framework continue in the academic and international spheres, at the same time, plans are designed regarding how humanitarian security can be achieved. Humanitarian crises in conflict zones are accepted as a global problem, and to solve this problem, international collaboration and coordination should be strengthened. This study examines the concepts of humanitarian aid and humanitarian security in detail and emphasizes the relationship between these concepts and their importance to the resolution of problems in conflict zones today.
Keywords: Humanitarian Aid, Humanitarian Security, Conflict Zones, Humanitarian Law, Globalization.

Giriş

İnsani yardım, çatışma bölgelerinin en acil sorunlarından biri olan insanlık dramına karşı en etkili çözümlerden birisidir. Silahlı çatışmalar, kendilerine özgü özelliklere sahip olmalarına rağmen, temelinde oluşan sorunlar belirli konular etrafında toplanmaktadır. Silahlı çatışmaların sebeplerine bakıldığında doğal kaynakların pay edilmesi, kimlik, toprak paylaşımı ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ön plana çıkarak birden fazla sorunun çatışmanın sebeplerini oluşturabileceği görülmektedir. Bu çalışmada, küreselleşme süreci ile birlikte bireyi merkeze alan güvenlik anlayışının bir bileşeni olan insani güvenlik ve insani yardım arasındaki ilişkiye odaklanılmaktadır. Silahlı çatışmalarda insani müdahalenin, insani yardımdan insanlığın zararına olan bir silaha evrilmesi, insani güvenliğin çatışma bölgelerindeki rolünü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda sivil halkın yaşadığı insani krizler ve bu krizlere yönelik uluslararası çabalar ele alınmıştır.

1. İnsani Yardımın Zorlukları

İnsani yardım, doğal afetler, savaşlar, çatışmalar veya diğer kriz durumlarında temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan her türlü maddi, teknik ve manevi destektir. Bu yardım açlık, susuzluk, barınma eksikliği, hastalık gibi temel hayatta kalma sorunlarının giderilmesinden, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanmasına kadar geniş bir yelpazede olan faaliyetleri kapsamaktadır.

Gıda yardımı, açlık ve yetersiz beslenme sorunlarına çözüm bulmak için gıda dağıtımı, tarım aletleri ve tohum sağlanması gibi faaliyetleri içermektedir. Su ve sanitasyon yardımında temiz su kaynaklarına erişim sağlanarak hizmetlerin iyileştirilmesi gibi faaliyetlerle sağlık sorunlarının önlenmesi amaçlanmaktadır. UNICEF halen dünyada 2.2 milyar insanın güvenli içme suyuna erişiminin olmadığını bildirmektedir. İnsani acil durumlarda yaşamı tehdit eden deneyimler yaşayan çocuklar aynı zamanda su kaynaklı risklerle de mücadele etmektedir. Çatışma bölgelerinde yaşayan çocukların hayatını kaybetme olasılığı şiddetin kendisinden çok daha fazla olabilmektedir (UNICEF, 2024). Evsiz kalan ve barınma koşulları yetersiz olan kişilere çadır, konteyner sağlanarak kalıcı barınma yardımı yapılmaktadır. Dünya mülteci

nüfusunun yaklaşık %22'sini oluşturan 6,6 milyon kişi mülteci kamplarında yaşamaktadır. Suriye'deki çatışma gibi özellikle yıkıcı ve uzun süreli bir kriz olduğunda, mülteci kamplarının nüfusu oldukça büyüyebilmektedir. Çatışmalı bölgelerde yerinden edilmiş kişiler için sağlık hizmetlerine erişim çalışmaları da yapılmaktadır (WFPUSA, 2023). Eğitim yardımı olarak ise okulların onarılması, öğretmen eğitimi, kırtasiye malzemeleri dağıtımı gibi çalışmalar yapılmaktadır (UNICEF, 2019).

İnsani yardım faaliyetleri, genellikle devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin bağışları ile finanse edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu gibi teşkilatlar insani yardım alanında öne çıkmaktadır. Örneğin Türk Kızılay'ı ulusal ve uluslararası ölçekte her türlü felakette ön planda olan hiçbir ayrım yapmaksızın tüm insanlığa yardım sağlayan bir örgüttür. Özellikle çatışmaların yaşandığı Ortadoğu bölgesinde gıda, barınma ve sağlık faaliyetleri ile yoğun bir çaba göstermektedir. Türkiye, Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) ile de ülke içinde ve dışında afet ve acil durum yaşayan insanların yardımına yetişmektedir (Genç, 2019, s.49). Yine Türkiye Maarif Vakfı (TMV) öğrencilerine Türkçe ve Türk kültür medeniyetiyle birlikte kendi anadillerini ve kültürünü de öğretmekte, faaliyet gösterdiği ülkelerin insan kaynağını istihdam etmekte ve beşerî sermayesinin gelişmesine de katkı sunmaktadır. Türkiye uluslararası insani yardım faaliyetleri kapsamında 5 kıtada 60'tan fazla ülkede faaliyette bulunmuştur. Türkiye bu insancıl politikasıyla dış siyasette yumuşak gücünü arttırarak ülkemizin itibarını hak ettiği yere getirecektir (Türkiye Maarif Vakfı, 2020).

İnsani yardım faaliyetleri özellikle çatışma bölgelerinde, güvenlik sorunları, ulaşım güçlükleri, bürokratik engeller gibi birçok zorluklarla karşılaşmaktadır. Çatışma bölgelerinde görev yapan insani yardım çalışanları büyük bir risk ve ateş altında görevini sürdürmeye çalışmaktadır. Terör saldırılarının ve çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde bu risk katlanarak artarken yardım görevlileri fiziki saldırı, kaçırılma ve ölüm tehditleri altında çalışmakta ve buna hazırlıklı olmayı öğrenmektedir. Bu çerçevede insani yardım çalışanlarının güvenliğinin ne şekilde sağlanabileceği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumla ortaya konulan görüşlerden birisi Güvenlik üçgeni stratejisidir. Korunma-Kabullenilme/Benimsenme ve Caydırıcılık şeklinde kategorize edilen güvenlik üçgeni, insani yardım personelinin maruz kaldığı kaçırılma, öldürülme ve yaralanma gibi, şiddet eylemlerini önleme amacı gütmektedir. Bu anlamda kabullenilme ya da benimsenme, insani yardım personelinin bölge halkının kalbini ve saygısını kazanması olarak ifade edilmektedir. Burada insani yardım çalışanlarının asıl odaklanacağı konu samimiyet olup bölge insanı ile kurulacak eşit mesafede ilişki önem arz etmektedir. Caydırıcılık konusu ise en son başvurulması gereken yöntem olup olası saldırılara karşı korunma ile ilgilidir ve insani yardım örgütleri tarafından pek tercih edilmemektedir. İnsani yardım aynı zamanda yardım yapan ekibinde güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Yardım yapacak ülkelerin belli bir maliyeti karşılama, güçlü bir yönetim ve orduya sahip olması yeterli olmazken insani yardım işinin kurumsallaşmış, itibar gören, sorumluluğu üstlenen ekibinin de iyi hazırlanmış olması gerekmektedir. Böyle bir durumda normal bir insani yardım faaliyeti insani

diplomasi niteliği kazanacak ve çok boyutlu fayda sağlayacaktır (Yerdelen, 2019, ss.70-72).

2. Uluslararası Toplumun Rolü

Tüm silahlı çatışmalar gibi iç savaş ve silahlı çatışmaların yol açtığı insani yıkımlar bu tür çatışmaların başlıca uluslararası güvenlik sorunlarından birisi olarak görülmesine yol açarken siyasi ve ekonomik kaynaklar büyük ölçüde bu sorunun çözümü için kullanılmaya çalışılmaktadır. Bölgesel çatışma, hangi tür ve boyutta olursa olsun uluslararası sistemin temel güvenlik sorunu olarak görüldüğü müddetçe uluslararası sistemi koruyabilmek için silahlı çatışmaların önlenmesine ilişkin düzenleme girişimleri başlamıştır (Turan, 2020, s.134).

Silahlı çatışmalardaki uygulamalara yönelik ilk çok taraflı düzenlemeler 19.yüzyılın ortasında başlamıştır. İnsancıl hukukun temel kaynakları olarak kabul edilen ve Kızıl Haç tarafından 1864'te hazırlanan Cenevre Konvansiyonları savaştaki yaralı ve hasta askerleri korumak amacıyla hazırlanmıştır. Konvansiyon iki savaş arası dönemde iki kez düzenlenmiş fakat İkinci Dünya Savaşı şartları, yalnızca savaşanlara yönelik düzenlemelerin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Konvansiyon 1949 yılında sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve savaş mahkumlarının yeterli gıdaya erişim hakları olduğu vurgulanmıştır. 1977 yılında kabul edilen Birinci Protokol ile "Uluslararası Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunması", İkinci Protokol ile "Uluslararası Nitelik Taşımayan Çatışmaların Mağdurlarının Korunması" düzenlenmiştir. Sözleşme ve ek protokoller 194 ülkenin oyuyla evrensel bir nitelik kazanmıştır. Her iki protokolde de "bir savaş yöntemi olarak sivilleri aç bırakmanın yasak olduğu" ifade edilmiş ve halkın yaşamını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu vazgeçilmez mallara saldırmanın yasak olduğu belirtilmiştir (Şeysane, 2020 ss.406-407).

Sivil halkın ve yardım kuruluşlarının rolü başlıklı bölümün birinci paragrafında, sivil halkın karşı tarafa ait olsa bile yaralılara, hastalara ve gemi kazazedelerine saygı gösterilmesi ve hiçbir şekilde şiddet uygulanmaması vurgulanmıştır. Ulusal Kızılhaç gibi yardım derneklerinin yaralılara ve hastalara bakmasına izin verilecektir. Bu tür insani eylemlerden dolayı ise hiç kimsenin zarar görmemesi, kovuşturulmaması mahkûm edilmemesi ve cezalandırılmaması belirtilmiştir. İkinci paragrafta ise çatışmaya taraf olanların birinci paragrafta sözü edilen sivil nüfustan başvuranlara hem koruma hem de gerekli kolaylıkların sağlanacağı belirtilirken karşı tarafın bölgenin kontrolünü eline geçirmesi durumunda ihtiyaç duyulduğu müddetçe aynı koruma ve kolaylıkların sağlanmasının altı çizilmiştir (OHCHR, 1977).

BM Şartı temel olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır; bu nedenle tehdit veya kuvvet kullanımı, üye devletlerin uluslararası ilişkilerinde açıkça kınanmaktadır. Öncelikle kuvvet kullanılmasını içermeyen barışçı yolların kullanılması esas alınmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Şartı madde 33 ise, "... , bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim veya yargı yollarıyla veya bölge teşkil veya antlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır."şeklindedir (Polat, 2020, s.36). Bu, Devletlerin kendi topraklarında daha az egemen oldukları anlamına gelmez ve başka bir deyişle, iç savaş kendi başına yasak değildir. "Ulusal kurtuluş savaşları" olarak

bilinen savaşlar bu açıdan bir istisna oluşturur. Başlangıçta iç silahlı çatışmalar olarak kabul edildiler, ancak giderek uluslararası bir karaktere sahip oldukları kabul edilmiştir. Şart, halkların kendi kaderini tayin etme ilkesine dayanmaktadır. Uluslararası insancıl hukuktaki son gelişmeler bu evrimi izlemiş; dolayısıyla, halkların kendi kaderlerini tayin hakkını kullanarak mücadele ettikleri silahlı çatışmalar da uluslararası silahlı çatışmalar arasına girmiştir. "Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın Yüksek Sözleşmeci Taraflardan birinin topraklarında çıkması halinde, çatışmaya taraf olan her ülke, en azından aşağıdaki hükümleri uygulamakla yükümlüdür:

- Silahlarını bırakan silahlı kuvvetler mensupları ve hastalık, yaralanma, gözaltı veya başka bir nedenle 'hareketsiz' kalanlar da dahil olmak üzere, düşmanlıklarda aktif olarak yer almayan kişiler, her koşulda ırk, renk, din veya inanç, cinsiyet, doğum veya zenginlik veya benzeri herhangi bir ölçüte dayalı herhangi bir olumsuz ayrım yapılmaksızın insanca muamele görecektir. Bu amaçla, yukarıda belirtilen kişilerle ilgili olarak aşağıdaki eylemler her zaman ve her yerde yasaktır ve yasak kalacaktır:
  a) Yaşama ve kişiye yönelik şiddet, özellikle her türlü cinayet, sakatlama, zalimce muamele ve işkence
  b) Rehinelerin alınması
  c) Kişisel onur kırıcı davranışlar, özellikle aşağılayıcı ve onur kırıcı muamele
  d) Düzenli olarak kurulmuş ve uygar halklar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen bütün yargısal güvenceleri sağlayan bir mahkeme tarafından verilmiş ön karar olmaksızın cezaların verilmesi ve infazların gerçekleştirilmesi.
- Yaralılar ve hastalar toplanacak ve bakımları sağlanacaktır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız bir insani kuruluş, çatışmanın taraflarına hizmetlerini sunabilir. Çatışmanın Tarafları, ayrıca, özel anlaşmalar yoluyla, bu Sözleşmenin diğer hükümlerinin tamamını veya bir kısmını yürürlüğe koymak için çaba gösterecektir. Önceki hükümlerin uygulanması, çatışmanın taraflarının yasal statülerini etkilemeyecektir." (ICRC, 1977).

BM ilk başlarda devletlerin içişlerine karışmama ve iç çatışmalara müdahale etmeme üzerine kurulmuş olsa da zaman içerisinde bu kısıtlamaları geride bırakmış ve bazı yeni uygulamalara geçmiştir. Bunlardan en önemlisi Barış Gücü misyonları olmuştur. Bu misyonlar giderek genişletilmiş "insani müdahale" ve "koruma sorumluluğu" gibi düşünceler öne sürülmüştür. BM'nin güvenlik yaklaşımları çerçevesinde en çok başvurduğu yöntem Barış Gücü aracılığıyla gerçekleştirmiş olduğu insani müdahale olmuştur. BM Somali'ye 1992 yılında insani müdahale kapsamında gerçekleştirdiği operasyondan sonra 1994'te Ruanda'da yaşanan soykırım içinde müdahalede bulunmuştur. Ruanda'da yapılan operasyon Hutuların Tutsilere karşı yapılan katliamlarını önlemek amaçlı olmuştur. 1992'de Sırpların Bosnalılara saldırıları başladığında Birleşmiş Milletler geç de olsa insani müdahalede bulunmuş ancak yetersiz kalınca NATO devreye girmiş ve Sırp tarafı barışa zorlanmıştır. Filistin sorununun çözümünde de BM aracı olmuş ancak İsrail'in BM kararlarını tanımaması sorunu çözümsüz kılmıştır. 2003 Irak krizinde BM benzer şekilde etkin olmaya çalışsa da Güvenlik Konseyi ortak bir karara varamamıştır. Bundan dolayı Irak müdahalesi ABD ve

İngiltere öncülüğündeki koalisyon güçleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde de BM'nin etkisizliği Suriye üzerinde kararların alınamamasıyla eleştirilere neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'nin güvenlik yaklaşımları içerisinde en önemli girişimi İnsan güvenliği alanında olmuştur (Yiğittepe, 2020, s.110).

3. İnsani Güvenlik Yaklaşımı ve İnsani Yardım

1990 sonrası dönemde küreselleşme sürecinin ve diğer unsurların etkisiyle tehdit algılamaları çeşitlenmiştir. İnsani güvenlik anlayışı temel olarak devletlerin askeri güç odaklı ve savunma güdüsüne dayalı olan klasik güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu yeni bir güvenlik yaklaşımıdır. Bu yeni yaklaşım siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri kapsayan ve çok boyutlu şekilde insanın refahını, mutluluğunu ve onurlu yaşamını baltalayan tehditleri karşılamayı içermektedir. BM Kalkınma Programı tarafından 1994'te insani güvenlik yaklaşımı "korku ve yoksulluğun olmaması" ya da "korku ve ihtiyaçtan özgür olmak" şeklinde özetlenerek biçimlendirilmiştir. Özellikle "freedom from wants" şiddetli çatışmalar, çok sayıda insanı olumsuz etkileyen doğal afetler, salgın hastalıklar ve kıtlıkla ilgili olarak sürdürülebilir ve insan ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bütüncül bir yaklaşımla geniş çözüm önerileri sunmaktadır. Devletlerin destekleme konusunda kapasite eksikliği, fakirlik ve eşitsizliğin diğer çeşitlerinden kaynaklanan şiddet çatışmalarına karşı bireylerin korunması anlamında kullanılan "freedom from fear" ise barış inşası, çatışmaların önlenmesi ve yönetimi, tehlike anında acil yardım gibi çözümler noktasında destek sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü ve demokrasinin teşvik edilmesine dair "kendi adına hareket etme özgürlüğü" 2003 yılında insani güvenliğin ikinci boyutunu oluştururken 2005 yılında insani güvenlik kavramına "onurlu yaşama özgürlüğü" üçüncü boyut olarak eklenmiştir. 2009 yılında oluşturulan dördüncü boyut ise toplulukların insan kaynaklı ya da doğal tehlikelerle karşılaşması durumunda önleme ve müdahale araçlarının geliştirilmesidir (Aksu&Turhan, 2012, s. 74).

Yeni Güvenlik Okulu düşünürlerine göre küreselleşme ile yaşanan değişim ve yeni tip tehditlerle birlikte ulus devletler kendi vatandaşlarına güvenlik sağlama yeterliliğine sahip değildir. Bundan dolayı da birey, toplum ve insanlığın bir bütün olarak asıl objesi olmasını savunmuşlardır. İnsan güvenliğinin, ulusal güvenlik ile yer değiştirmesi gerekliliğini öne sürerek Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace, İnsani Gelişme Örgütü ve sınır aşan sosyal hareketlerin daha fazla güvenlik unsuru olduğunu ileri sürmüşlerdir. Askeri güç odaklı klasik güvenlik anlayışını eleştirerek artan tehditlere karşı kuvvet kullanımının meşruiyetinin gerçekleştirebilmesi için güvenlik kavramının genişletilmesinin zorunluluğu vurgulanmıştır (Altun, 2022, s.55). Buzan'da insan güvenliği kavramının devlet güvenliği yerine kullanılmasının teorik zeminini oluşturmuştur. İnsan güvenliği konusunda Buzan, devletlerin insan güvenliğini sağlama konusunda en yetkili birimler olmasına rağmen bazı zamanlarda da vatandaşlarının güvenliğini tehlikeye atan bir unsur haline geldiğini söylemektedir (Buzan vd. ,1998, s.3).

2001 yılında yayınlanan Koruma Sorumluluğu (The Responsibility to Protect) Raporu askeri müdahaleyi, uluslararası toplumun gerek duyulduğunda

başvurabileceği bir hak olmaktan çıkarıp "soykırım, savaş suçu, etnik temizlik ve insanlığa karşı suç" işleyen sorumsuz devletlere karşı etik ve hukuki sorumluluğu olarak tanımlamıştır. Askeri müdahalenin uluslararası bir sorumluluk olarak tanımlanması, müdahalenin zorunluluk haline dönüşmesini de sağlamıştır. Koruma sorumluluğu kavramı, her devletin vatandaşlarını koruma sorumluluğu olduğunu ve eğer devletler bunu yapmazlarsa uluslararası topluluğunun koruma sorumluluğunun doğacağını ifade etmektedir. Koruma sorumluluğu, egemenliğin inşasını 1990'lı yıllarda olduğu gibi düzen ve istikrar ile yerine adalet ve demokrasi ile bağdaştırmaya başlamıştır. Devletler artık sadece kendi nüfuslarının onayını almakla mükellef değildir ve uluslararası topluluğun oluşturduğu kurumsal yapıları da dikkate almak zorundadır. Egemenliğin istikrar sağlama kapasitesi yerini 11 Eylül 2001 sonrasında, egemenliğin adalet ve demokrasi sağlama kapasitesi olarak anlaşılmasına bırakmıştır. Küresel aktörlere göre Irak ve Afganistan gibi devletlerde temel sorun istikrar inşa edememiş olmak değil adaleti tesis edememiş olmak olmuştur. İnsani güvenlik adına yapılan insani müdahaleler artık yalnızca çatışma bölgelerine ve dünyaya istikrar getirmek veya sivillerin ölümlerini engellemek ve insani yardımların sağlanması gibi hedeflerin dışında dünyaya Batı tipi kurumların tesis edilerek modernliği yaymak gibi etik bir boyuta da sahiptir (Paker, 2012, s.87).

İnsani müdahale bazen insani yardım olarak görülürken bazen de tam aksi yönde insanlığın zararına bir eylem olarak algılanmaktadır. İnsancıl yardım gerektiren durumlar sadece savaşlar, afetler olmayıp bazı ülkelerde kendi halkına zalimce davranan yönetimlerin temel hak ihlalleri o ülkeye askeri müdahale şeklinde bir insani müdahalenin yapılmasını gündeme getirmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararla o ülkeye ortak koruma sorumluluğunu yerine getirmek için insani müdahale uluslararası hukukun kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin ağır soykırım altındaki Bosna Hersek- Kosova müdahalesi gecikmeli ama yapılması gerekli bir müdahale olarak algılanmıştır. Buna karşılık Libya'ya yapılan saldırı ise gereksiz ve emperyalist bir saldırı olarak algılanmıştır. Libya müdahalesinden sonra şiddet gün geçtikçe tırmanırken, sağlık hizmetlerine ve sivil altyapıya yönelik saldırılar yalnızca çatışmanın giderek artan ölüm oranını artırmakla kalmamıştır. Ülkenin sağlık sistemi zaten çok kırılgan olduğu için Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC), hastanelere ve diğer sağlık altyapısına yönelik bu saldırıların uluslararası insancıl hukuku ihlal ederek gerçekleştirilmesinden ve ayrıca ülkenin COVID-19'a karşı etkili bir şekilde yanıt verme kabiliyetine kabul edilemez bir zarar vermesinden derin endişe duyulduğunu bildirmiştir (Einnews, 2020). Yine Afrika'nın pek çok ülkesinde "insani müdahaleler dolaylı yoldan da olsa hükümetlerin, örneğin insansızlaştırma gibi muhalefet karşıtı taktiklerini desteklemiştir. Uluslararası örgütlerin yerinden edilen insanlara gıda ve barınma yardımı sağlaması kısa dönemde gerekliyken uzun dönemde yerinden edilen insanların kapalı kamplarda tutulmasına meşruluk sağlamıştır. Örneğin Somali'deki sığınmacılara yapılan gıda yardımının çoğunluğu gerillalar ya da doğrudan hükümet güçlerince çalınıp karaborsada satılarak silah alınmıştır. Ayrıca insani amaçlarla çalışan hükümetler dışı örgütlerin yapılan yardımların yerine ulaşmasını sağlayacak herhangi bir yaptırım ya da güvenlik mekanizmalarının olmadığı göz önünde bulundurulursa yardımlar hedef kitlesine ulaşmadığı gibi silah ticaretine kaynaklık edip çatışmaları

hızlandırıcı etkide bulunmuştur (Paker, 2012, s.69). Bu da kuvvet kullanımının hukuki boyutunu gündeme getirmiş ve BMGK kararları tartışılmaya başlanmıştır. İnsani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramları önceleri takdir görürken uygulamadaki güvensizlik nedeniyle tartışmalı hale gelmiştir (Yerdelen, 2019, s.73).

Sonuç

Çatışma bölgelerinde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun vadede yaşamlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olmak için insani yardım ve güvenlik çabalarının eş zamanlı olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu çalışma, insani yardımın acil ihtiyaçları karşılamada, güvenliğin ise uzun vadeli çözümler üretmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ancak çatışma bölgelerindeki karmaşık sorunların çözümü için sadece insani yardım ve güvenlik yeterli değildir. Siyasi çözümler, uluslararası iş birliği ve sürdürülebilir çözümler üretmeye odaklanılması gerekmektedir.

Kaynakça

Aksu, M. & Turhan, F. (2012). Yeni tehditler, güvenliğin genişleme boyutları ve insani güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.

Altun, A. (2021). İç çatışma bölgelerinde sivillerin korunması bağlamında insani güvenlik. B. Demirbilek (Ed.). *Güvenlik sorunları bağlamında yeni yaklaşımlar* (s.51-77). Ankara: Orion.

Buzan, B., Waever, O. & Wilde, J. (1998). *Security: An EW framework for analysis*. Londra: Lynne Rienner.

Einnews. (2020). Coronavirus - Libya: escalating violence in Libya jeopardises COVID-19 response, warns IRC.Erişim tarihi: 30.09.2024, https://www.einnews.com/pr_news/515531780/coronavirus-libya-escalating-violence-in-libya-jeopardises-covid-19-response-warns-irc

Genç, K.Y. (2019). Uluslararası yardım faaliyetlerinin politik yönü, B. K. Yerdelen & I. Kırışkan (Ed.). IV. Uluslararası demokrasi sempozyumu bildiri e-kitabı (s.46-54), Giresun.

ICRC. (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977. Erişim Tarihi: 04.10.2024, .https://ihl-databases.icrc.org/ ru/ihl-treaties/apii-1977/general-introduction/commentary/1987?activeTab=

OHCHR. (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1947. Erişim Tarihi: 06.10.2024, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and

Paker, E.B. (2012). *Küresel güvenlik kompleksi uluslararası siyaset ve güvenlik*. İstanbul: İletişim.

Polat, D.Ş. (2020). *Uluslararası terörizmle mücadelede Birleşmiş Milletlerin işlevi, yeteneği ve sınırları*. Ankara: Nobel.

Şeysane, G.T. (2020). Gıda güvensizliği ve silahlı çatışmalar. H. Karaaslan & M. Demirel. *Güncel uluslararası güvenlik sorunları* (s.391-422). Ankara: Nobel.

Turan, G. (2020). İç savaşlar ve iç çatışmalar. E. Çıtak ve S. Kiraz (Ed.). *Uluslararası güvenlik gelenekselden güncele bir gündem analizi* (s.131-135). Ankara: Orion.

Türkiye Maarif Vakfı. (17 Ocak 2020). Maarif Vakfı istikbalimizin teminatı olan gençlere yatırım yapıyor. Erişim tarihi:8.10.2024, https://turkiyemaarif.org/news/maarif-vakfi-istikbalimizin-teminati-olan-genclere-yatirim-yapiyor

UNICEF. (2019).Going to school in a refugee camp. Erişim tarihi:06.10.2024, https://www.unicef.org/sudan/stories/going-school-refugee-camp

UNICEF. (2024). Increasing bombardment damaging essential services and putting children in Lebanon at great risk. Erişim tarihi:16 Ekim 2024, https://www.unicef.org/press-releases/increasing-bombardment-damaging-essential-services-and-putting-children-lebanon

Yerdelen, B.K. (2019) İnsancıl yardımlar ve insani müdahale. B. K. Yerdelen & I. Kırışkan. IV. *Uluslararası demokrasi sempozyumu bildiri e-kitabı* (s.66-74). Giresun.

Yiğittepe, L. (2020). Uluslararası ilişkilerde güvenlik, kavramsal analiz ve teorik yaklaşımlar. Ankara: Nobel.

WFPUSA. (2023). Hunger in the 4 largest refugee camps in the world. Erişim tarihi:09.10.2024, https://www.wfpusa.org/articles/hunger-largest-refugee-camps -world/

Türkiye’nin İnsani Yardım Faaliyetleri ve Ekonomik Kazanımları İlişkisi

“İnsan ancak başka insan aracılığıyla insan olur,”
Afrika’da *Ubuntu* kelimesiyle kullanılan gönüllülük ifadesi.

Azize NAMDAR*

Özet
İnsani yardımlar ülkelere ticari kazançlar sağlar mı? Türkiye’nin insani yardım sağladığı başlıca ülkelerle oluşması muhtemel etkileşimlerinin Türkiye için ekonomik kazanımlar oluşturup oluşturmadığı bu makalenin problemini ve konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’nin insani yardım desteği etkileşimde bulunduğu ülkelerle ekonomik kazanımlarında artışlara neden olmuştur denencesine yanıt aranmaktadır. Doğrudan devlet yardımlarının etkilerine ulaşabilmek üzere iki taraflı resmi kalkınma yardımları (RKY) referans alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın bağımsız değişkeni; 2021 yılı Türkiye’nin iki taraflı RKY miktarı, bağımlı değişkeni ise; ilgili RKY ülkelerinden elde edilen 2022 yılı ekonomik kazanımları (EK) miktarı olarak belirlenmiştir. Bu değişkenlerle araştırma kesitsel zaman boyutunda ve nicel verilerin tarama tipinde elde edilerek uygun programlarla analizini öngören bir model içermektedir. Resmi kurum belgelerinden elde edilen sayısal veriler IBM SPSS v.29 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Suriye’nin yardım sürecinde askeri ve siyasi farklılaşması dikkate alınarak araştırma evreni 938,16 milyon USD ile 119 ülkeyi kapsamaktadır. Örneklem seçiminde amaçsal seçilim teknik ile en yüksek tutarda RKY gönderilen ülkeler baz alınmıştır. 1 milyon USD altı yardım yapılan ülkeler arasında yapılan rastgele kontrollerde ilgili ülkelerin EK verilerine -dış ticaret, turizm geliri- ulaşılamadığından tutar 1 milyon USD ile sınırlandırılmıştır ve istatistiksel testler 36 ülke için uygulanmıştır. İnsani yardımların belli başlı nedenleri arasında özgecilik davranışı, jeopolitik çıkarlar ve iç politika çıkarları kabul edilmektedir. Bulgular sonucuyla anlaşılmaktadır ki Türkiye tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının artırılması karşılığında dış ticaret ve turizm gelirlerinden oluşan ekonomik kazanımlarında kayda değer bir artışa rastlanılmamıştır. Ayrıca bağımsız değişken RKY miktarları ile bağımlı değişken ekonomik kazanımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olmakla birlikte orta düzeyin çok altında düşük bir ilişkisellik görünmektedir. Regresyon eşitliği sonucu alan yazının tersine Türkiye’nin insani yardımları sonucu uluslararası ekonomik kazanımlar elde edebileceğine işaret etmemektedir.
Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Ekonomik Kazanımlar, RKY.

* Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-7582-9839, azizenamdar@gmail.com

The Relationship Between Türkiye's Humanitarian Aid Activities and Economic Gains

Abstract

This paper seeks to answer the question of whether Turkey has made gains in its economic relations with countries to which it provides humanitarian aid. In order to reach the effects of direct state aid, bilateral official development assistance (ODA) is taken as a reference. In this context, the independent variable of the research is Turkey's bilateral ODA in 2021, and the dependent variable is the amount of economic gains (EG) obtained from the relevant ODA countries in 2022. With these variables, the research includes a cross-sectional time dimension and a model that envisages obtaining quantitative data in survey type and analyzing them with appropriate programs. The quantitative data obtained from official institutional documents were analyzed using the IBM SPSS v.29 program. Syria was excluded due to its military and political differentiation in the aid process, and the research universe includes 119 countries with 938.16 million USD. Sample selection was based on the countries that received the highest amount of ODA through purposive selection technique. In the random checks among the countries with less than 1 million USD aid, the amount was limited to 1 million USD since the EG data of the relevant countries - foreign trade, tourism income - could not be reached and statistical tests were applied for 36 countries. Altruistic behavior, geopolitical interests and domestic policy interests are considered as the main drivers of humanitarian aid. The findings suggest that there is no significant increase in Turkey's economic gains in terms of foreign trade and tourism revenues in return for increasing ODA. Moreover, although there is a positive relationship between the independent variable ODA amounts and the dependent variable economic gains, there is a low correlation well below the medium level. Contrary to the literature, the results of the regression equation do not indicate that Turkey can achieve international economic gains as a result of its humanitarian aid, considering the sample limitation.

Keywords: Humanitarian Aid, Economic Gains, Official Development Assistance.

Giriş

Ülkeler neden diğer ülkelere maddi yardımda bulunurlar? Siyasi sınırlarıyla varlık gösteren ve vatandaşlarının hak ve ödevleriyle gelişen devlet yapıları, vatandaşlarının refahlarına hizmet etmesi beklenen toplumsal varlıklarını neden bir başka devletin ya da toplumun faydasına harcarlar?

Türkiye'nin insani yardım sağladığı başlıca ülkelerle oluşması muhtemel etkileşimlerinin Türkiye için ekonomik kazanımlar oluşturup oluşturmadığı bu bildirinin konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin insani yardım faaliyetleri etkileşimde bulunduğu ülkelerle ekonomik kazanımlarında artışlara neden olmuştur sorusuna yanıt aranmaktadır. Doğrudan devlet yardımlarının etkilerine ulaşabilmek üzere iki taraflı resmi kalkınma yardımları (RKY) referans alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın bağımsız değişkeni; 2021 yılı Türkiye'nin iki taraflı RKY miktarı, bağımlı değişkeni ise ilgili RKY ülkelerinden elde edilen 2022 yılı ekonomik kazanımları (EK) miktarı olarak belirlenmiştir.

1. İnsani Yardımlar ve Gerekçeleri

İnsani yardım din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin yardıma ihtiyacı öngörülen halklara doğal felaketler, acil durumlar, ekonomik ihtiyaçlar çerçevesinde doğrudan devletler ya da devlet dışı uluslararası resmî kurumlar, BM ve BM organları ve uluslararası Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) aracılığıyla yapılan yardımlar olarak kabul edilmektedir (Kızılay, 2021: s.185-209). Literatürde amaçlarına göre benzer ama çeşitli tanımları bulunmaktadır insani yardım faaliyetlerinin. Genel olarak insani bir eylem olarak doğal afet sonrası toplumsal kalkınmaya yardım etmek, çatışma ortamlarına maruz kalmış insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmak, ülkelerin yoksullukla mücadelelerinde maddi destek sağlamak amaçlarıyla yapılabilmektedir (Kaiwana, 2017).

Harvey (2005) tarafindan "uzağı yakın etme" anlayışıyla özetlenen küreselleşme döneminde insani yardımlar devletler için bir ilişki yönetme aracı olmuşlardır. BM Genel Sekreteri Koffi Annan 1977 yılında "Küreselleşme insanlık için yeni zorlukların kaynadığıdır", ifadesini kullanarak, küresel zorlukların üstesinden gelebilecek kapasitede uluslararası organizasyonlara ihtiyaç olduğunu, birlikte hareket edildiğinde bireysel felaketlere karşı daha güçlü olunabileceğini, küreselleşmenin yalnızca devletlerin daha yakın olma arzusu değil bu yeni trendi yönlendiren bir entegrasyon olduğunu belirtmiştir (Ryan ve Lumley, 2002: s.3-10). Temel olarak ülkelerin sınırlarının dışında karşılıklı ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel ilişkilerde bulunmaları olarak tanımlanabilecek küreselleşme, bireyin optimum ekonomik kalkınmasının ancak özel girişimlerinin desteklenerek ortaya çıkabileceğini savunan, devleti piyasaya müdehale eden yerine koruyan konumda tutmayı öngören, özel mülkiyet haklarını koruyacak kurumsal yapıların desteklendiği neoliberalizm olarak da adlandırılan temelde bir ekonomik doktrindir (Harvey, 2005). Uluslararası ilişkilerde diplomasi devletlerin genel resmi iletişim yöntemlerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bir diplomasi alanı olarak öne çıkan insani diplomasi çoğunlukla savaş ve çatışma ortamları sonrası toplumların uluslararası desteklere ulaşabilmesinde aracılık etmek, tarafsız ilişkiler kurulmasına destek olmak, devlet dışı aktörlerle iletişimleri de kapsayacak şekilde uluslararası hukuk çerçevesinde devletlerin sorumluluklarını yerine getirmesi olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım, 2019). Bu bağlamlarda küreselleşme sürecinde devletlerin diplomatik ilişkileri, diplomasinin unsurları olarak kamu diplomasisi ve onun bir unsuru olarak kabul gören insani yardımlar öne çıkan araçlar olarak görünmektedir (Kızılay, 2021: s.185-209). Ayrıca devletlerin insani yardım faaliyetlerinin sosyal politikaların küreselleşmesinde bir kaldıraç olarak geliştiği tartışılmaktadır (Mahmat, 2008). Devletler tarafindan yapılan insani yardımlar temel olarak resmi kalkınma yardımları (RKY), özel sektör yardımları ve uluslararası STÖ'leri aracılığıyla yapılmaktadır. Uluslararası STÖ'lerle ilgili 149 BM üyesi ülkenin dâhil edildiği bir tarama araştırmasında STÖ'lerin BM'in evrensel insan hakları politikalarının yaygınlaştırılmasında anahtar rol oynadığı ifade edilmektedir (Kim, 2013). Bu açılardan insani yardımlar araçları ve aktörleriyle devletlerarası iyi ilişkilerin geliştirilmesinde, toplumlar arası kültürlerin ve kültürel kavramların tanıtılması ve aktarılmasında, ortak değerler ve menfaatler oluşturulmasında bir köprü olabildiği anlaşılmaktadır.

İnsani yardımın gerekçeleri olarak alan yazında "ekonomik yardım, insani amaçlar ve iç politika" olarak en az üç temel çerçevenin öne çıktığı görülmektedir. Bir görüşe göre insani yardımlar alıcı ülkelerin çıkarlarını gölgede bırakacak ölçüde donörlerin kendi iç politika çıkarlarına yöneliktir. Daha normatif ikinci görüşe göre yardımlar en çok ihtiyaç duyulan ülkeler temel alınarak temel ihtiyaçları hafifletmek için bir tür özgecilik davranış unsurlarıdırlar. Diğer bir açıdan ise ülkelerin karşılıklı politika yapıcılarının yardım kararlarında etken olduğu, alıcı ülkelerin sunabileceği siyasi avantajlar ve özellikle jeopolitik çıkarların gözetilerek yardım dağıtımında bulunulduğu görüşleri hâkimdir. Daha geniş bir bulguya göre insani yardımlar politik, güvenlik, ekonomik, hizmetler ve etkililikle çerçevesinde, psikolojik, ahlaki ve dini yakınlık anlayışları amaçlarıyla yürütülmektedir (Hannan ve Alam, 2019: s.57-71). Whang ve diğerleri'nin (2019) araştırmasına göre özellikle son on yıldır Amerika'nın yaptığı yardımlar karşılığında Amerikan şirketlerinin ihracat gelirleri ya da politik çıkar gruplarının kârlı bulduğu potansiyel ülkelere dış yardımda öncelik verildiği ifade edilmektedir (Whang ve diğerleri, 2019: s.58-79). Bir başka araştırma sonucuyla Amerika'nın insani yardım yaptığı ülkelerin, sonrasında en büyük ticari partner ülkeler olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan herhangi bir norma bağlı kalınmadığı takdirde karşılıklı olarak işletmelerin maddi yardımlardan nasıl en fazla kârı elde etmeye çalıştıklarına dikkat çekilmektedir (Hannan ve Alam, 2019: s.57-71).

2. Türkiye'nin İnsani Yardım Faaliyetleri

Uluslarası yardım izleme ve değerlendirme analizinde RKY ölçüt olarak kabul edilmektedir. 2021 yılı Türkiye'nin toplam insani yardım miktarı 8.397,16 milyon Amerikan doları (USD) olarak gerçekleşmiştir. RKY toplamı 7.711,15 milyon USD olup yardımların 7.627,99 milyon USD'lik kısmı doğrudan ülkelere yönelik iki taraflı RKY'lerdir. Türkiye yardım yapan ilk 10 OECD[1] - DAC[2] üyeleri arasında 6., 2021 RKY/GSMH=0.96 oranıyla BM 0.70 hedefini aşarak 2. sıradadır. Yapılan RKY yardımlarının 6,689,83 milyar USD'lik kısmı Suriye'ye aittir. Kalan 938,06 milyon USD'lik yardım toplamda 119 ülkeye gerçekleşmiş görünmektedir. Türkiye insani resmi kalkınma yardımlarında 2015 yılından itibaren katlanan bir ivmeyle devam etmiş görünmektedir. 2015 yılında 3,919 milyon USD olan RKY tutarı 2016 yılında 6,488 milyon USD olarak sonuçlanmış ve düzenli bir artışla devam etmiştir. Söz konusu rakamların yüksek miktarının Suriye'yi kapsaması dikkate alınmakla birlikte 2021 yılına kadar yardım rakamlarında yükselen ivme devam etmektedir. Ayrıca OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin yardım alan ülke konumunu korurken yardım veren ülkeler arasında 2.sıraya yükselmesi dikkat çekicidir. RKY/GSMH oranına Türkiye'den sonra sırasıyla Norveç, İsveç, Almanya, Danimarka, Birleşik Krallık, Hollanda, Fransa ve İsviçre yer almaktadır. GSMH karşılaştırması olmaksızın bakıldığında ise sırasıyla Kanada, İtalya, İsveç ve Hollanda Türkiye'den sonra gelen yardım sağlayan ülkeler olarak görünmektedir. Yardım konularına bakıldığında öncelikle Acil ve İnsani yardımlar olmak üzere ilk sıralarda Eğitim, Yönetim Giderleri, İdari ve Sivil Altyapılar,

[1] Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
[2] Development Assistance Committee (Kalkınma Yardımı Komitesi)

Sığınmacılara Yapılan Yardımlar, Diğer Sosyal Alt yapı ve Yardımlar v.b. olarak görünmektedir. (TİKA, 2022).

Ülkelerin uluslararası gelirleri temel olarak olarak yurt dışına satılan (ihracat) mal ve hizmetlerden elde edilen döviz gelirleri ve ülkeye giren yabancılardan elde edilen (turizm gelirleri) dövizleri olarak kabul görmektedir. Bunun yanında yurt dışından satın alınan (ithalat) mal ve hizmet miktarları da dikkate alınarak ithalat ve ihracat toplamları ülkelerin dış ticaret hacmi olarak kayıtlanmaktadır. Genel ticaret sistemine göre Türkiye’nin 2022 yılı toplam ihracatı 254,17 milyar USD, ithalatı 363, 71 milyar USD, 2022 yılı kişi başına turizm geliri 905 USD ile toplam turizm geliri 46, 47 milyar USD olarak görünmektedir (TUİK, 2023), (Economics, 2023b: Imports), (Economics, 2023a: Exports).

3. Yöntem, Model ve Çalışma Evreni

Bu araştırma denence ve amacına uygun olarak pozitivist anlayışla tanımlayıcı, kesitsel zaman boyutunda ve nicel verilerin tarama tipinde elde edilerek uygun programlarla analizini öngören bir model içermektedir. Resmi kurum belgelerinden elde edilen sayısal veriler IBM SPSS v.29 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Suriye’nin yardım sürecinde askeri ve siyasi farklılaşması dolayısıyla devre dışı bırakılarak inceleme evreni 938,16 milyon USD ile 119 ülkeyi kapsamaktadır. Örneklem seçiminde amaçsal seçilim tekniği ile en yüksek tutarda RKY gönderilen ülkeler baz alınmıştır. 1 milyon USD altı yardım yapılan ülkeler arasında yapılan rastgele kontrollerde ilgili ülkelerin EK verilerine -dış ticaret, turizm geliri- ulaşılamadığından tutar 1 milyon USD ile sınırlandırılmıştır. Bu örneklem ile 36 ülke için uygulama yapılmıştır. 36 ülke için SPSS v.29 normallik testlerinde değişkenlerin aritmetik ortalama (mean), tepe değeri (mod) ve orta değerinin (medyan) birbirlerinden çok uzak olduğu, histogram eğrilerinin çarpıklık (skewness) katsayılarının -1 ile 1 değer aralığından yüksek; RKY=1.993, EK=2.418 olduğu, her iki değişken için Shapiro-Wilk normallik testlerinin de P<.001 sonucu ile p> değerinin altında olduğu anlaşıldığından verilerin normal dağılıma sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle korelasyon ve regresyon analizi için normal dağılıma sahip verilerle çalışabilmek adına değişkenlerin karekök ve logaritmaları alınarak tekrar test edilmiştir. Hem karekök hem de logaritma test sonuçlarında halen Skewness ve normallik test sonuçlarının uygun olmaması nedeniyle verilerin q-q plot grafiği kontrol edilerek uç değerler örneklemden çıkarılmıştır. Sonuç olarak örneklem sırasıyla; Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Libya, Bosna Hersek, Kosova, Bangladeş, Kuzey Makedonya, Gambiya, Arnavutluk, Yemen, Özbekistan, Moldova, Sudan, Pakistan, Gürcistan, Ürdün, Moğolistan, Lübnan,

Mısır, Tacikistan, İran, Gine, Endonezya, Cezayir, Etiyopya, Tunus, Nijer ile 27 ülke olarak aşağıdaki Tablo 1 veri değerleriyle belirlenmiştir (KTB, 2023), (TUİK, 2023), (Economics, 2023b: Import), (Economics, 2023a: Export).

Tablo 1. Ülkeler veri değerleri

Ülkeler RKY ve Ekonomi Verileri (bin USD)

	RKY 2021	İhracat 2022	İthalat 2022	Toplam Dış Ticaret 2022	Turizm Geliri 2022	Ekonomik Kazanım 2022	Turist Sayısı (2022)
TOPLAM	128.736	32.702.630	20.102.732	52.805.362	7.623.720	60.429.082	8.424

4. Bulgular

26 ülke örneklemi üzerinen RKY ve EK arasındaki ilişkinin doğrusallığının ve yönünün anlaşılabilmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Pearson korelasyon analizi sonucuna göre RKY ile EK değişkenleri arasında 169 oranında pozitif yönlü ancak düşük bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. -1 ile 1 arasında beklenen korelasyon kat sayısının 0.30'dan düşük olması değişkenler arasında orta düzeyin altında düşük bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Korelasyonun anlamlılığının P<.400 sonucu ile örneklem hacmi açısından ise yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Değişkenler arasında matematiksel bir eşitlik kontrolü için doğrusal basit regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon dağılım (scatter) grafiği ile regresyon eşitliği Y=11.84 + 0.27x ve model özeti (Model of summary) tablosuna göre R2=0.029 sonucunu ifade etmektedir. Regresyon denklemine göre Y (ekonomik kazanımlar) = 11.84 + 0.27X (resmi kalkınma yardımları) sonucuyla RKY verisindeki bir birimlik değişiklik EK verisinde 0.27 oranında düşük bir değişiklik üretmiştir. Buna göre EK verisindeki değişimin %029'lık kısmı RKY ile açıklanabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İnsani yardımların belli başlı nedenleri arasında özgecilik davranışı, jeopolitik çıkarlar ve iç politika çıkarları kabul edilmektedir. Hem devletler hem de ülkelerin ticari işletmeleri arasında ekonomik ilişkiler geliştirilmesinde insani yardımlarla kurululan ilişkilerin oldukça etkisi olduğu ifade edilmektedir. Bulgular sonucuyla anlaşılmaktadır ki Türkiye tarafindan yapılan resmi kalkınma yardımlarının artırılması karşılığında dış ticaret ve turizm gelirlerinden oluşan ekonomik kazanımlarında kayda değer bir artışa rastlanılmamaktadır. RKY miktarları ile ekonomik kazanımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olmakla birlikte orta düzeyin çok altında düşük bir ilişkisellik görünmektedir. Regresyon eşitliği sonucu ise Türkiye'nin insani yardımları sonucu uluslararası ekonomik kazanımlar elde edebileceğine işaret etmemektedir. Örneklem kısıtlılığı dikkate alınarak, ilgili bulgularla alan yazının tersine Türkiye'nin insani yardımlar karşılığında ekonomik kazanımlar elde edebildiğine ilişkin bir sonuca ulaşılamamıştır.

Ancak bu incelemenin sonraki uygulamalarla RKY desteği verilen 119 ülkeyi kapsayacak şekilde uygulanabilmesinin, 1 milyon USD altı yardım yapılan ülkelerin ekonomik verileri için derinlemesine inceleme yapılabilmesinin sonuçlarıyla daha geniş detaylar verebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Economics, T., 2023a, Trading Economics Exports by Country. Erişildi 31.5.2023. https://tradingeconomics.com/turkey/exports-by-country

Economics, T., 2023b, Trading Economics Imports by Country. Erişildi 31.5.2023. https://tradingeconomics.com/turkey/imports-by-country

Hannan, M. A., ve Alam, M. R. (2019). Not Humanity but Other factors Matter: Analyzing the Challenges to Humanitarian Aid. *BUP Journal, 7*(1), 57-71.

Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Kaiwana, A. (2017). *İnsani Yardımların Etkililiği.* (Yüksek Lisans), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.

Kim, D. (2013). International Nongovernmental Organizations and the Global Diffusion of National Human Rights Institutions. *International Organization, 67*(3).

Kızılay, Ş. (2021). Değerleri ve Aktörleriyle Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası. *UPA Strategic Affairs, 2*(2), 185-209.

KTB. (2023). *Turizm İstatistikleri,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişildi https://yigm.ktb.gov.tr/ TR-9851/turizm-istatistikleri.html

Mahmat, K. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Kalkınma Yardımları: Orta Asya Cumhuriyetleri Örneği.*

(Sosyoloji Yüksek Lisans), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ryan, J., ve Lumley, J. (2002). The World in the New Millennium - Globalisation and Humanitarianism. Kitap: J. Ryan, P. F. Mahoney, I. Greaves, & G. Bowyer (Eds.), *Conflict and Catastrophe Medicine: A Practical Guide* (s. 3-10). London: Springer London.

TİKA. (2022). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2021, (*978-975-17-5356-4). Ankara. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı. Erişildi

TUİK. (2023). *TUİK Turizm İstatistikleri, Haber Bülteni* Erişildi https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index? p=Turizm-Istatistikleri-IV. Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785#:~:text

Whang, T.Kim, Y.Han, J. T., ve Kim, H. J. (2019). US foreign aid and economic policy concessions.

Policy Studies, 40(1), 58-79.

Yıldırım, E. (2019). İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi. *Uluslararası Toplum Araşarmaları Dergisi, 13*(19).

Türkiye’de Yeni Bir Afet Yönetim Sisteminin Gerekliliği

Başak ERYILMAZ*

Özet

Afetlerin yıkıcı etkisinin en aza indirgenmesi ve toplumların afete karşı dayanıklılığının artırılması çağımızın en önemli çalışma konularındandır. Afet yönetimi özelinde yerel yönetimler, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin risk yönetimi ve kriz yönetimi süreçlerinde optimal entegrasyonun gerçekleştirilmesinin önemi yaşanılan afetlerle tecrübe edilmiştir. Özellikle yerel yönetimlerin yenilenecek örgüt yapısı ile üstlenecekleri risk analizi yapma ve hızlı müdahale gibi sorumluluklarını etkin ve yaygın bir şekilde başarabilmeleri için yeni bir politik düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Aktör- ağ teorisi Akılcı ve etkin güncel politikalar geliştirilerek afet yönetimi sürecine dâhil olan merkezi ve yerel yönetim ile kurum ve kuruluşların çözüme yönelik sorumluluk taşıyacağı, bütünleşik afet yönetiminin yerelde bütünleşeceği “Dağıtık Afet Yönetimi Sistemi” modeli önerisinde bulunulmaktadır. Aktör-ağ teorisi (ANT) ve genelleştirilmiş simetri anlayışının kullanılması, yeni bir afet modelinde afet yönetim sistemlerindeki kopuklukları gidermeye yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Sosyolojisi, Afet Risk Yönetimi, Aktör-Ağ Teorisi (ANT), Dağıtık Afet Yönetim Sistemi, Yerel Otonomi.

The Necessity of a New Disaster Management System in Türkiye

Abstract

Minimizing the destructive effects of disasters and enhancing the resilience of communities against disasters are among the most important issues of our time. In the context of disaster management, the importance of achieving optimal integration in the risk management and crisis management processes involving local governments, public institutions, the private sector, and non-governmental organizations has been experienced through past disasters. Specifically, local governments need a new policy regulation to effectively and widely fulfill their responsibilities, such as conducting risk analysis and rapid intervention, with their renewed organizational structure. The aim is to propose the "Distributed Disaster Management System" model, where central and local governments, institutions, and organizations involved in the disaster management process will take responsibility for solutions, and integrated disaster management will be implemented at the local level through the development of rational and effective up-to-date policies. The use of Actor-Network Theory (ANT) and the concept of generalized symmetry is anticipated to help address the gaps in disaster management systems in a new disaster model.

Keywords: Sociology of Disaster, Risk Management, Actor-Network-Theory (ANT), Distributed Disaster Management System, Local Autonomy.

---

* Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-6721-2858, beryilmaz@aybu.edu.tr

Giriş

Afet yönetimi, bölgelerin yaşadığı afet türlerine ve ülkelerin ekonomik, coğrafik özellikleri, sosyo-kültürel ve teknolojik gelişimlerine göre şekillenmiş bütünleşik bir organizasyon biçimidir. Afet ise, bir toplumun temel işlevlerini aşırı derecede bozan, yerel kaynakları ve organizasyonları yetersiz bırakan ve genellikle dış yardım gerektiren büyük çaplı bir olaydır (Quarantelli, E. L. 1998). Böylesi olaylar sosyoloji perspektifinden bakıldığında yalnızca fiziksel zararlar değil, toplumların yapısını, işleyişini ve insanların verdiği tepkileri açıklamada önemli rol oynar. Aynı zamanda afet öncesi risk analizinin yetersizliği ve hazırlıklı olmama halinin toplumun yapısal, kültürel, ekonomik, politik alt yapı ile devletin eylemsizliği ve toplumsal eşitsizliklerle de açıklanabilmesi sosyoloji disiplininin yeni bir sistem önerisi sunmada güçlü bir konuma taşımaktadır.

Çağımızda yaşanılabilecek afetler çeşitlenmiş ve riskler büyük artış göstermiştir. Günümüzde en büyük endişeleri taşıdığımız risk, büyük bilimsel ve teknolojik ilerlemeye rağmen, modern sanayileşmiş toplumların elde ettiği ilerlemelerin bir bedeli olarak yaşadığı felaketlerdir (Tierney, 2014). Örneklerini gördüğümüz maden kazaları, nükleer kazalar, ulaşım kazaları, biyolojik silahların oluşturdukları tehditler gibi ardı arkası gelmeyen modern dünyanın getirdiği felaketler bulunmaktadır. Böylesi belirsizlik ve risklerle yaşarken önlenebilir afet sonuçları için teknoloji ve bilimin potansiyelinden faydalanamamanın nedenini sosyoloji perspektifiyle toplumsal yapılar, güç ilişkileri ve teknoloji ile toplum arasındaki etkileşimdeki eksiklikler olarak genellemek yerinde olacaktır.

Bu durumda afet öncesi risklerin neler olabileceğinin tespiti afet sırası ve sonrası sürecin zararını en aza indirgemek için kıymetli bir altın dönemdir. Risklerin tespiti, alınan önlemler ve zararın en aza indirgenmesi doğrusal olarak hareket eder. Afet öncesi risklerin doğru bir şekilde tespit edilip, gerekli önlemlerin alınması, toplumların daha dirençli hale gelmesini sağlayarak, olası felaketlerin etkilerini minimize eder ve can ve mal kayıplarının önüne geçer. Ancak risklerin neler olduğunun bilinmesine rağmen önlemlerin alınmaması, toplumsal yapılar ve güç ilişkileri, risk algısı, sosyokültürel faktörler, ekonomik faktörler ve bürokratik engeller gibi birçok madde ile sıralanabilir. Beck (2011) "Açlığı inkâr ederek karnını doyurmak mümkün değildir. Buna karşın tehlikeleri yorumlayarak yok saymak (tehlike gerçekleşmediği sürece) daima mümkündür" (s.113) diyerek günümüz risk algısına güzel bir örnek ifade etmektedir.

Afet kaynaklı risklerin önleminin alınmayışının bedelini en son yaşadığımız 6 Şubat Maraş Depremleri ile Türkiye ağır bir şekilde ödedi. Yıkılan binalar binlerce canının sorumlusu oldu. Alt yapı eksikliği gibi görünen depremin yıkıcı sonucunun birçok sebebi bulunmaktadır. Bu nedenle tekrar afet yönetim sistemi ve AFAD eleştirileri gündeme gelmiştir. Türkiye'de yaşanan 1939 Erzincan depremi ve 1999 Marmara depreminden sonra sosyo-politik değişimler meydana gelerek birçok mevzuat ve yasa değişiklikleri yapıldı. Yelken (2023)'e göre Marmara Depremi ile üç önemli ders çıkarılmış ve bunun sonucunda şu değişimler yaşanmıştır. Güçlü devlet ihtiyacı ile 2009 AFAD kurulması, depreme dayanıklı kentlere ihtiyaç ile kentsel dönüşüm hareketi, STK gerekliliği ihtiyacı ile de kamu özel sivil arama kurtarma kuruluşlarında artış

yaşanmıştır. Afetlerin siyasi, teknolojik, ekonomik, sosyal etkileri öncelikle toplumun afet öncesi koşulları ile açıklanır ve siyasi iktidarın eğilimlerine göre iyileştirme politikaları hayata geçirerek sosyo-politik değişimler yaratır (Pelling & Dill, 2010). Geçmişte yaşanılan bu değişiklikler afet yönetimi sistemini daha üretken ve faydalı hale getirmiştir ancak yaşanan son felaket bunca hazırlığa rağmen neden böyle bir tablo çıktığının sorgulanmasına neden olmuştur.

1. Afet Yönetiminde Bürokratik Engeller ve Güç Dinamikleri

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP); afet risklerini en aza indirebilmek için afetler olmadan gerçekleştirilmesi gereken faaliyetleri bir süreç dâhilinde sorumluları ve sorumlulukları ile tanımlayan sürdürülebilir bir plandır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2022). Japonya'da imzalanan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction) 2015-2030 kararları TARAP'ın stratejik önceliklerini oluşturmaktadır. Risk azaltma planları ulusal ve yerelde uygulanabilir olması güvenli yerleşim alanları ve dirençli toplum hedefi için önemli olup, TARAP Sendai Çerçeve Belgesinde imzası olan Türkiye'nin ilk ulusal risk azaltma planıdır (Varol & Gültekin, 2023).

AFAD 2024-2028 Stratejik Planı incelendiğinde yapılan analizlerin tüm eksiklikleriyle beraber şeffaf bir şekilde raporlaştırıldığı görülmektedir. Raporda teknolojik donanım, eğitim verecek ve uygulayacak personel, iletişim teknolojisi ve lojistik gibi eksiklikleri olan başlıklar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bütün bu planlamalarla birlikte eksiklikler ve riskler bilinirken afetlere karşı nasıl bu kadar dirençsiz ve kırılgan olunabildiği sosyoloji tarafından da tartışılmalıdır.

Afet yönetiminde bürokrasi sağladığı kurallar çerçevesi ile tutarlı bir şekilde disiplinli bir organizasyon hedefi sunar. Afet öncesi risk yönetiminde, belirlenmiş risklere alınan önlemlerle beraber afet sırasında da bürokrasinin oluşturduğu hiyerarşik yapıdan hızlı karar alma süreci beklenir. Ancak bürokrasinin oluşturduğu formel yapı zamanla hantallaşıp afetin her sürecinde etkin ve bilimsel uygulama yollarını hayata geçirmede sorunlar yaşar. Bürokrasi oluştuğunda yok edilmesi en zor sosyal yapı haline dönüşür ve sosyal eylemi rasyonel olarak örgütlenmiş eyleme dönüştürür böylece kamu ve özel kuruluşlar alışılmış eylem alanı içerisinde evrak ve bürokrasi disiplini zamanla düzene itaat eder hale gelir (Weber, 2012). Maraş depreminde yerel yönetim, STK'lar ve özel sektör afet anında müdahale etme noktasında koordinasyon eksikliğinden zamanında istenilen yerde ve yardımda bulunamamıştır. Afet öncesi bölgesel risk tanım ve amaçlar yerelde, merkezde hazırlanmış raporlarlar kadar başarılı olamadığını ve sahaya yansımadığını göstermiştir.

Bürokratik engeller dışında, güç ilişkileri de hiyerarşik yapı içerisinde bazı aktörleri tek karar verici duruma getirirken bazı aktörleri de etkisiz hale getirmektedir. Yaşadığımız Maraş depreminde, merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasındaki iletişim aksaklıkları ve sahadan veri aktarımı eş zamanlı yürütülemediği gözlemlenmiştir. Yerel yönetimlerin kaynak ve yetki beklemesi müdahalede bağımsız olamadıklarını ve risk yönetim konusunda mevzuatlarında açıklık olduğunu gösterdi. AFAD yöneticilerinin olay

anında halkı bilgilendirmek için medyada vücut bulamamalarını da bürokrasi ve güç ilişkileri ile yerinden yönetimin aksaklığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Afet yönetim sistemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, Türkiye'deki AFAD, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki FEMA'ya (Federal Emergency Management Agency – Federal Acil Durum Yönetim Ajansı) benzetilmektedir. ABD geniş toprakları ve coğrafi özellikleri ile en çok kasırga, orman yangınları ve deprem gibi afetlerle sık sık medyada görünmektedir.

ABD'de afet yönetim sistemi çok çeşitli kamu, özel ve kâr amacı gütmeyen örgütlenmelerden oluşan bir ağ özelliği taşımaktadır ve afet yönetiminde yerel kaynaklarla eyaletler arası yardımlaşma ve FEMA'nın merkez yardımıyla gerçekleşmekte olup koordinasyonun sağlanması için Olay Yönetim Sistemi (ICS) geliştirilmiş ve uygulanmaktadır (Yılmaz, Balun, & Erbay, 2019). ABD'de bu sistem bölgesel düzeyde yerel yöneticilerin otonomi kullanabilmelerine olanak sağlayarak afete hazırlıklı olmak ve müdahalede hızlı olmalarını desteklemektedir. Türkiye'de ise merkezden yerele yayılamayan karar mekanizması afet süreçlerinin etkinliğini azalttığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlere daha fazla otonomi tanınması, bölgesel ihtiyaçlara daha hızlı ve etkin yanıt verilmesini sağlayabilir. Yerel otonominin güçlendirilmesi hem kaynakların daha verimli kullanımını hem de yerel halkın afetlere karşı daha dirençli hale gelmesini mümkün kılabilir. Bunların yanı sıra FEMA'nın AFAD'a göre daha fazla, zarar azaltma, iyileştirme kavramlarıyla amaca yönelerek afet risk yönetimi merkezli bir anlayışa sahiptir (Sarı, 2022).

2. Türkiye'de Yeni Bir Afet Yönetim Sistem Önerisi

Afet yönetim sisteminde AFAD Türkiye'nin ulaştığı önemli bir noktadır. Ancak AFAD'ın yeteneklerini sınırlayan güç ilişkileri içerisindeki hiyerarşik yapının insan aktörlerinin (Yerel Yönetimler, AFAD, STK, Özel Sektör, Üniversite... vb.) görev yerine getirmede etkisiz kıldığı gibi bazı aktörleri tek karar verici hale getirmiştir. Afet yönetim sisteminde, hiyerarşik yapı, güç ilişkileri, iletişim aksaklıkları ve koordinasyon yetersizlikleri gibi sorunların etkisiz kılınabilmesi için, sistemin tüm karar verme yetilerini dağıtan ve esnek, hızlı tepki veren bir modelin uygulanması, afet yönetim sistem süreçlerini daha etkin ve verimli hale getirecektir. İl afet ve acil durum müdürlüklerinin de merkez yönetim gibi kurulmuş olan teknolojik sistem ve afet öncesi önlem ve afet sırası müdahalede kendi yetki çerçevesinde karar alma yetkisinin bulunması gerekmektedir. Aynı şekilde bu sisteme yerel yönetimler, STK'lar, özel ve devletin diğer kurumlarının dâhil olabildiği merkezin de izleyebildiği özerk ağların oluşturulması desteklenmelidir.

Modern Afet yönetiminde teknoloji kullanımı ve bilginin iletilmesi sistemin en önemli parçalarındandır. Teknoloji kullanımı ve uygulayan aktörler arasında iletişim ağı kopukluklarının giderilmesi bir sistemdeki tüm aktörlerin ve etkileşimlerin eşitlik temelinde organize olduğu genelleştirilmiş simetri uygulanmalıdır (Latour, 2005). Maraş depreminde yıkılan binaların riskli yapı olduğu bilgisi ve deprem hattına yakınlığı bilgisi mevcuttu ancak aktörler bu konuda gereğini yapamadı. Her aktörün sahip olduğu kaynak ve bilgi eşit bir şekilde aktörler arasında dağıtılamadığından bu kopukluk halinin yaşandığı varsayılmaktadır.

Latour (2005) aktör ağları teorisinde, insanları ve nesneleri birer aktör olarak kabul eder ve bu aktörlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin toplumsal yapıları şekillendirdiğini belirtir. Afet durumunda, yerel düzeydeki aktörler ve kaynaklar, merkezi yönetimden bağımsız olarak işlevsel bir ağ oluşturabilir, böylece afet yönetimi daha çevik ve etkili hale gelir. Önerilen yeni sistemde bütünleşik afet yönetim sisteminin entegre olduğu, dağıtık afet yönetim sistemi olmalıdır. Yukarıda bahsedildiği FEMA'nın sistemi gibi, müdahaleler merkezden değil ilk olarak yerel ağ içerisindeki paydaşlardan beklenmektedir. Risk yönetimi sürecinde hazırlıklı olabilmek için afete yönelik yerel bölgenin ihtiyacı olan bilgiyi hem kamu hem de özel kuruluşların birlikte organize etmesi gerekmektedir (Kasapoğlu, 2024). Aynı şekilde afet öncesi alınan önlemlerde de yerel kendi ihtiyaçlarına göre eksikliklerini tamamlamalıdır. Bu nedenle literatürde sıkça adından bahsedilen bütünleşik afet yönetim sisteminin, dağıtık yönetim sisteminin içerisinde uygulanması, önlem ve hızlı müdahalede zararı en aza indirmek için en optimal çözümü sunacağı düşünülmektedir. Bütünleşik afet yönetimi sistemi, AFAD (2021)'a göre "Afetlerle baş edebilen, dayanıklı ve dirençli bir toplum oluşturmak için tüm tehlikeleri dikkate alan, afet yönetiminin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmalar ve alınması gereken önlemleri, toplumun tüm güç ve kaynaklarını kullanarak gerçekleştirebilen bir yönetim süreci; entegre afet yönetimi" olarak açıklamaktadır. Önerilen Dağıtık Afet Yönetimi sisteminde, yerel düzeyde bölgelerde bütünleşik afet yönetimi sistemi, her bölgeye özgü olarak ayrı ayrı uygulanmalıdır.

Dağıtık Afet Yönetimi, yerel, bölgesel, ulusal, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar gibi farklı seviyelerdeki aktörlerin, afetlerin etkilerini en aza indirmek için kendi risk planlamalarını birbirleriyle iş birliği içinde yerel düzeyde karar alabilen bir yapıyı ifade eder. Her ilin, ilçenin ve hatta köylerin afetle ilişkisi, risk modeli ve afete dair kaynakları farklılık gösterir. Yerel yetki mekanizması içinde her aktör yetki çerçevesi içinde, kendi ihtiyaçlarına göre önlem alması yani yerel otonomiyi kullanması afetin zararlarının ez aza indirgenmesinde önemli bir faktördür. Dağıtık afet yönetimi ve risk yönetiminde, yerel, bölgesel, ulusal, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar gibi farklı seviyelerdeki aktörlerin, yasal yönetim çerçevesi içerisinde her birine esneklik sağlayan Yerel Otonomileri olmalıdır. Dağıtık Afet Yönetim Sisteminin merkezi yönetim tarafından kaynakla beslenmesi dağıtık sistemin hayatta kalması için büyük önem arz eder. Güçlü devlet ve güçlü AFAD dağıtılmış sistemlerin beslenmesinde çok önemlidir. Önerilen bu sistem merkezi zayıflatmayı değil dağıtık sistemlerle beraber güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Dağıtık Afet Yönetim Sisteminin en önemli paydaşı teknoloji kullanımıdır. Teknolojinin de insan aktörler gibi insan dışı aktör olarak merkeze alınması gerekmektedir. Afet öncesi süreçte dijital simülasyonlar, sahada teknolojik testler, teknolojik platformlara halkın erişimi, sosyal medya ve dijital platformların halkın bildirilmesinde aktif kullanılmalıdır. Maraş depreminde mobil iletişim altyapısının zarar görmesi, afet yönetim yazılımları ve platformlarının afetin ilk saatlerde çalışmaması kurumlar arası entegrasyona engel olması, afet öncesi ve anında toplanan verilerin dağınıklığı sebebiyle yorumlanamaması gibi yaşanan birçok teknolojik sıkıntı risk analizi sürecinde giderilebilir olmalıdır. Bu nedenle kullanılan sistemlerin

ürettikleri veri yerelde işlenip yorumlanabilir, paylaşılabilir ve iletken olmalıdır. Stratejik planlamadan altyapı kurulumuna, eğitimden koordinasyona kadar her aşamada teknoloji aktif bir rol oynamalıdır. Afet yönetiminde teknoloji, sadece bir destek aracı değil, aynı zamanda olayın her aşamasında karar alıcı bir faktör olmalıdır. Ancak bu, sadece teknolojik araçların sağlanmasıyla değil, bu araçların etkili bir şekilde entegre edilmesi, doğru kullanılabilmesi ve sürekli olarak test edilmesiyle mümkün olur.

Sonuç

Merkezi hükümetin koordinasyon yeteneği, afet öncesi risk analizlerinin yapılmasında ve afet sonrası müdahale süreçlerinde büyük önem taşır. Ayrıca, yerel yönetimlere yetki dağılımı ve sorumluluk paylaşımı, hızlı karar almayı sağlayan teknoloji kullanımı ve önceden belirlenmiş ancak hantal işleyen prosedürlerin yerine bürokraside esnek davranışları kolaylaştıran otoriter disiplin yapısının örgüt içinde özümsenmesi gereklidir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin afet öncesi ve sonrası süreçlerde daha aktif rol alabilmesi için mali ve teknik kapasitelerinin artırılması önem arz etmektedir. Afet yönetiminde toplumu güçlendiren, yerel bilgiye dayalı, katılımcı ve çok aktörlü bir yaklaşım benimsenmelidir. Aynı zamanda, afet yönetim sisteminin başarısı, karar alıcılar arasında etkin bir iletişim ağı kurularak, yerel yöneticilerin de belirlenmiş sorumluluk dâhilinde karar almalarına ve paydaşlar arasındaki iş birliğinin sürekliliği ile doğrudan ilişkilidir.

Afet yönetiminde yenilikçi ve bilimsel yaklaşımların benimsenmesi, afet öncesi hazırlık ve sonrasında müdahale süreçlerinin başarısını artıracak; toplumların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün ortak çalışması, afet yönetiminde bütüncül bir yapının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Merkezi hükümetin koordinasyon yeteneği, afet öncesi risk analizlerinin yapılmasında ve afet sonrası müdahale süreçlerinde büyük önem taşır. Ancak, afet yönetiminde yalnızca merkezi değil, yerel yönetimlerin de aktif rol alması gereklidir. Aktör-ağ bağlamında, teknolojinin etkin kullanımıyla yerel yönetimlerin afet öncesi, sırası ve sonrasında sahadan topladığı bilgilerin koordine edilip işlenmesi ve bu bilgilerin merkeze iletilerek kontrol mekanizmalarının devreye sokulması kritik bir öneme sahiptir.

Bu süreçte, her düzeydeki aktörün (merkez, yerel yönetimler, STK'lar ve özel sektör) teknolojiyi ortak bir platformda kullanarak veri paylaşımını güncel tutması, bilgi akışının kesintisiz sağlanması ve alınan kararların hızla uygulanması için bir ön koşuldur. Teknolojik araçların bu şekilde bütüncül bir yaklaşımla kullanılması, teknolojinin tek merkezden değil, dağıtık sistemlerle karar verebilir hale getirilmesi afet süreçlerinin daha şeffaf, hızlı ve etkin bir şekilde yönetilmesini mümkün kılacaktır.

Çalışmamızda paylaşılan bilgiler ışığında, Türkiye'nin toplumsal yapısına uygun bütünleşik afet yönetiminin "Yerel Otonomi" ile uygulandığı yeni bir "Dağıtık Afet Yönetim Sistemi "modeli geliştirilmesi ve Afet Yönetim Sistemi'nin bu doğrultuda hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2024). *Stratejik plan 2024-2028*. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://www.afad.gov.tr/stratejik-planlar

AFAD (2021). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü/Afet. https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu (Erişim Tarihi: 10.12.2024). https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2022). *TARAP: Türkiye Afet Risk Azaltma Planı 2022-2030*. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf

Beck, U. (2014). *Risk toplumuna doğru: Başka bir modernlik* (K. Özdoğan & B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları. (Orijinal eser 1992 yayımlandı).

Kasapoğlu, A. (2024). "Afetlerin İlişkisel Sosyolojik İncelenmesi: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Deprem Örneği", *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, (5), 1-36.

Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.

Varol, N., & Gültekin, T. (Eds.). (2023). *Disiplinlerarası bakışla afet risk yönetimi 2*. Nobel Yayın Evi

Pelling, M., & Dill, K. (2010). Disaster politics: Tipping points for change in the adaptation of sociopolitical regimes. *Progress in Human Geography, 34*(1), 21-37. https://doi.org/10.1177/0309132509105004

Sarı B. AFAD ve FEMA Stratejik Planlarının Afet Yönetimi ve Sendai Çerçevesi Açısından Analizi. Emergency Aid and Disaster Science. Mart 2022;2(1):10-18.

Tierney, K. (2014). *The Social Roots of Risk: Producing Disasters, Promoting Resilience*. Stanford University Press.

Yelken, R. (2023). Afet yöneti(şi)mi ve AFAD: Kriz yönetiminden risk yönetimine geçememe sorunları. In F. Çakı & K. Canatan (Eds.), *Deprem ve toplum: Toplumbilimsel projeksiyonlar* (ss. 97-116). Çizgi Kitabevi.

Yılmaz, K., Balun, B., & Erbay, G. (2019). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri afet yönetim yaklaşımlarının karşılaştırılması: Farklılıkları ve ortak alanları. *Afet Yönetimi Dergisi*, 1(1), 1-15.

Quarantelli, E. L. (Ed.). (1998). What is a disaster? Perspectives on the question. *Routledge. London, UK & New York, NY.*

Weber, M. (2012). Ekonomi ve toplum: Cilt II (Ş. A. Kayalı, Çev., 2. baskı). İstanbul: Yarın

Comparative Analysis of Cash-Based Assistance Programs: Insights from Türkiye and Colombia

Edvina BIHORAC*
Ali POLAT**

Abstract
This study evaluates the cash-based humanitarian assistance programs implemented in Türkiye and Colombia, examining the social and economic impacts and challenges of these approaches. It seeks to evaluate the effectiveness of these programs in managing migration and crises, and to explore how experiences from different contexts contribute to each other and to international humanitarian aid policies. Türkiye's model offers a centralized and extensive support mechanism for Syrian refugees, while Colombia has developed more flexible, community-focused solutions for Venezuelan migrants. Although both countries' programs have been successful in addressing basic needs, issues such as social integration, financial sustainability, and coordination remain significant challenges. The study offers policy recommendations based on the experiences of both countries. It suggests that Türkiye enhance the participation of local actors and diversify funding sources, while Colombia develop long-term financing strategies and strengthen coordination mechanisms. The study proposes strategic solutions in the form of actionable policy recommendations to these problems and presents key findings regarding the potential of cash-based assistance in crisis management.
Keywords: Cash-Based Assistance, Turkiye, Colombia.

Nakit Tabanlı Yardım Programlarının Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Kolombiya'dan İçgörüler

The analysis examines the social and economic impacts of cash-based assistance, implementation mechanisms, and the challenges faced in both countries. While Türkiye's centralized model, technological infrastructure, and European Union funding have driven substantial success, Colombia's community-focused and flexible approach has proven advantageous in adapting to local needs. However, Türkiye faces limitations related to public perception and financial sustainability, whereas Colombia struggles with data management deficiencies and social integration challenges. The study offers policy recommendations based on the experiences of both countries. It suggests that Türkiye enhance the participation of local actors and diversify funding sources, while Colombia develop long-term financing strategies and strengthen coordination mecha-

* Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORCID: 0009-0005-8026-208X, edvina.bihorac@gmail.com
** Prof. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORCID: 0000 0001-6041-5003, alipolat@aybu.edu.tr

nisms. These recommendations aim to promote cash-based assistance as a more effective and sustainable humanitarian tool. The experiences of Türkiye and Colombia provide valuable lessons on the role of cash transfers in addressing humanitarian crises at an international level.
Anahtar Kelimeler: Nakit Tabanlı Yardım Programları, Türkiye, Kolombiya.

Introduction

Cash-based assistance programs have increasingly become a preferred method for delivering rapid and effective support to vulnerable populations during crises. These programs are particularly significant in addressing complex and prolonged emergencies. Unlike traditional in-kind assistance, cash-based interventions involve lower logistical costs and provide beneficiaries with the flexibility to address their unique needs. Moreover, these programs contribute directly to local economies, generating positive outcomes for both migrant populations and host communities (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021).

This study aims to conduct a comparative analysis of cash-based assistance programs implemented in Türkiye and Colombia, focusing on their social and economic impacts, modes of operation, and the challenges they encounter. Both countries have faced similar crises in recent years, including large-scale migration movements, economic volatility, and natural disasters. Türkiye has emerged as the host to the largest refugee population globally due to the Syrian crisis, while Colombia has managed significant migration flows stemming from the Venezuelan crisis (OECD, 2023; World Bank, 2024).

Both countries have developed innovative cash transfer mechanisms to address large-scale migration and crises such as natural disasters. Türkiye 's Emergency Social Safety Net (ESSN) stands out as one of the world's largest humanitarian programs, providing conditional and unconditional support for Syrian refugees, alongside other complementary cash-based assistance programmes, most of which are integrated into the Kızılaykart Platfrom. Colombia's ADN Dignidad program, on the other hand, delivers unconditional cash transfers to meet the basic needs of Venezuelan migrants, similar to a variety of other smaller cash-based assistance programmes.

In this context, Türkiye's Emergency Social Safety Net (ESSN) and Colombia's ADN Dignidad programs serve as critical case studies in evaluating the effectiveness of cash-based assistance. The ESSN program adopts a comprehensive structure, incorporating both conditional and unconditional cash transfers, whereas ADN Dignidad exclusively provides unconditional aid (Jeong & Trako, 2022). Both programs are designed to meet the essential needs of migrants while fostering social integration. Nonetheless, substantial differences exist between them in terms of implementation mechanisms, funding structures, and operational efficiency.

By examining the experiences of Türkiye and Colombia, this study seeks to offer policy recommendations for enhancing the efficacy of cash-based assistance programs. Furthermore, it underscores the broader contributions these programs can make to global humanitarian aid frameworks. Through a comparative analysis of the two countries, the study elucidates both shared characteristics and critical distinctions, providing insights for more effective humanitarian practices.

1. Background

1.1. The Socio-Economic Context of Türkiye

Türkiye's socio-economic landscape over the past decade has been profoundly shaped by large-scale migration and economic crises. Since the onset of the Syrian Civil War in 2011, Türkiye has become host to millions of refugees. As of 2024, Türkiye accommodates approximately 4.1 million refugees, primarily from Syria, making it the country with the largest refugee population globally (UNHCR, 2024). This situation has placed significant pressure on public services, including healthcare and education, necessitating the restructuring of social protection systems. Despite the refugee crisis, Türkiye's economic growth has shown resilience over the past decade despite external pressures. However, the COVID-19 pandemic has exacerbated unemployment rates and deepened economic inequalities (OECD, 2023).

In addition to the Syrian crisis, Türkiye frequently faces natural disasters, including earthquakes, floods, and wildfires, which adversely impact both local populations and refugee communities. To address these challenges, Türkiye has expanded its humanitarian assistance programs, notably introducing innovative cash-based mechanisms such as the Emergency Social Safety Net (ESSN). The ESSN has established a comprehensive social protection network aimed at meeting the basic needs of refugees and promoting their social integration (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021).

1.2. The Socio-Economic Context of Colombia

Colombia has been grappling with a substantial influx of migrants resulting from the economic and political crises in Venezuela. The migration flow, which began in 2014, reached its peak in 2018, and as of 2024, Colombia hosts approximately 3 million Venezuelan migrants (Vogel, n.d.). To manage this crisis, the Colombian government has implemented humanitarian assistance programs such as the Resettlement Program and ADN Dignidad. However, challenges related to insufficient funding and program coordination have limited the effectiveness of these efforts (IMPACT, 2024).

Colombia's socio-economic context is further influenced by natural disasters, including tropical storms, floods, and landslides, as well as internal displacement caused by conflicts. While the country has extended its social protection systems to accommodate the needs of the migrant population, the sustainability of these systems hinges on adequate funding and technical capacity (Jeong & Trako, 2022). Although the ADN Dignidad program has been effective in addressing basic needs, it has faced challenges in achieving long-term economic and social integration goals.

The socio-economic contexts of Türkiye and Colombia highlight the critical factors shaping their respective cash-based assistance programs. These contexts underscore the necessity for both countries to develop innovative and sustainable solutions to support migrant populations.

2. Types Of Cash-Based Programs

2.1. Türkiye's Programs

Türkiye's cash-based assistance programs are designed to address the needs of both refugees and disadvantaged local communities. Among these, the Emergency Social

Safety Net (ESSN), funded by the European Union, stands out as the most prominent initiative. Recognized as the largest humanitarian assistance program globally, the ESSN has supported approximately 1.8 million refugees as of 2024 (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021). The program provides monthly cash transfers to households, enabling them to meet their basic needs. By integrating both conditional and unconditional components, the ESSN ensures flexibility and accountability.

The Conditional Cash Transfer for Education (CCTE), which complements the ESSN, is aimed at encouraging school attendance among children. This program supports the positive role of education in promoting the social integration of refugees (Küçükkaya, 2024). Furthermore, local governments and non-governmental organizations in Türkiye have expanded the impact of these programs through initiatives such as projects aimed at enhancing women's economic independence.

Türkiye's programs are effectively monitored through a centralized data management system. This system ensures beneficiary identification and provides comprehensive data to evaluate the impact of cash transfers. The success of these programs is underpinned by the strong coordination between international donors and the Turkish government (OECD, 2023).

2.2. Colombia's Programs

In Colombia, cash-based assistance programs primarily focus on meeting the needs of Venezuelan migrants. ADN Dignidad is a cornerstone program in this context, providing unconditional cash transfers to beneficiaries. The program aims to address basic needs and promote economic integration (Jeong & Trako, 2022). However, the scale of ADN Dignidad is more limited compared to the ESSN in Türkiye, having reached over 350,000 individuals as of 2024 (IMPACT, 2024).

A notable feature of Colombia's cash-based programs is the involvement of local communities in decision-making processes. This approach enhances the flexibility and adaptability of aid to local needs. Community-based participation facilitates a better understanding of local priorities, thereby improving the effectiveness of humanitarian assistance. Nonetheless, the complexity of this approach poses challenges, particularly in terms of coordination between international and local actors. Weak coordination can hinder the accurate delivery of aid and impede the assessment of its impact.

Colombia has also taken significant steps to integrate technological innovations into its cash-based programs. Tools such as digital payment systems, mobile wallets, and biometric verification have expedited the distribution of aid and enhanced transparency. These methods have proven effective in preventing misuse of cash transfers and improving their overall impact.

While ADN Dignidad has successfully addressed immediate needs and contributed to economic development, such as enabling migrants to establish small businesses, the sustainability of cash-based programs in Colombia remains a challenge. Without consistent donor support, expanding and maintaining these programs will be difficult.

Colombia's cash-based assistance programs are distinguished by their community-centered approach and technological advancements. However, strengthening coordination mechanisms, ensuring financial sustainability, and developing long-term integration strategies are essential for achieving broader impacts.

3. Impact Assessment

3.1. Türkiye

The Emergency Social Safety Net (ESSN) program in Türkiye serves as a remarkable example of the impact of cash-based assistance. The program's most notable success lies in its significant contribution to poverty reduction. Evaluations have revealed that the ESSN plays a critical role in enabling beneficiary households to meet their basic needs, particularly in areas such as food security, housing, and access to healthcare services (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021).

The impact of the ESSN on education has been bolstered by the Conditional Cash Transfer for Education (CCTE) program. Designed to encourage school attendance among refugee children, the CCTE has achieved significant success in reducing school dropout rates and child labor (Küçükkaya, 2024). However, its effects on social integration remain limited. While efforts to promote the integration of refugees into society are ongoing, challenges in this domain persist.

Another critical aspect of the ESSN's impact is its contribution to the local economy. By increasing demand for goods and services, ESSN cash transfers have indirectly stimulated economic growth in local markets. Nevertheless, the program's reliance on external funding poses risks to its sustainability (OECD, 2023)

3.2. Colombia

In Colombia, the ADN Dignidad program has played a significant role in addressing basic needs and fostering social integration. The program has yielded positive outcomes in improving food security, housing, and access to essential healthcare services for Venezuelan migrants. The unconditional nature of ADN Dignidad's cash transfers has provided beneficiaries with greater flexibility and enhanced economic autonomy (Jeong & Trako, 2022).

However, the program's impact on education and employment has been limited. ADN Dignidad does not specifically target issues such as child labor or school attendance rates. Additionally, challenges such as stigma and discrimination against migrants have constrained the program's effectiveness in promoting social integration (Vogel, n.d.).

From an economic perspective, ADN Dignidad has positively influenced local markets by enhancing the purchasing power of migrants and stimulating local trade. Nevertheless, deficiencies in reporting and data analysis processes have made it difficult to fully assess the program's impact (IMPACT, 2024).

4. Challenges and Limitations

4.1. Türkiye

One of the primary challenges faced by Türkiye's cash-based assistance programs, such as the Emergency Social Safety Net (ESSN), is the complexity of bureaucratic processes. A large-scale program like the ESSN requires the coordination of numerous local and international actors, which can sometimes result in delays and operational inefficiencies (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021).

Another significant challenge is the negative public perception of refugees. The sizable refugee population in Türkiye necessitates substantial efforts to promote social integration. However, certain negative attitudes within the public sphere make it difficult for programs like the ESSN to gain broader acceptance. This creates risks for the long-term sustainability of such initiatives (OECD, 2023).

Financial sustainability is also a critical limitation. The ESSN relies heavily on European Union funding, which creates uncertainties about its future continuity. The limited availability of local resources further increases Türkiye's dependence on international financial support.

4.2. Colombia

In Colombia, the most pressing challenge for cash-based assistance programs such as ADN Dignidad is the lack of sufficient funding. These programs are highly dependent on international donors, but the continuity of such financial support is not always guaranteed. This dependency limits the ability of programs to expand and reach more migrants (IMPACT, 2024).

Issues in data management and reporting processes constitute another significant limitation. The weak coordination among different assistance programs in Colombia often hampers effective data sharing. This makes it challenging to accurately track beneficiaries and evaluate the effectiveness of aid distribution (Jeong & Trako, 2022).

Barriers to social integration also pose a critical problem in Colombia. Stigma and discrimination against migrants are evident both in society and the labor market. These challenges hinder the long-term integration of migrants and limit their economic contributions (Vogel, n.d.).

While Colombia's community-centered and flexible approach to assistance improves the adaptability of aid to local needs, it also introduces complexities. Particularly, misalignments between international and local actors can result in delays and inefficiencies in aid delivery.

5. Comparative Analysis

5.1. Similarities

Türkiye and Colombia represent two notable cases of utilizing cash-based assistance programs to address the basic needs of migrant populations and foster social integration. Both countries rely on international donor support to implement these programs. The Emergency Social Safety Net (ESSN) in Türkiye and the ADN Dignidad program in Colombia have contributed to local economies and improved the living standards of beneficiaries (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021; Jeong & Trako, 2022).

The density of migrant populations poses a significant challenge for both countries. Syrian refugees in Türkiye and Venezuelan migrants in Colombia constitute the primary beneficiaries of these programs. Both countries have emphasized the registration of migrants and their inclusion in assistance programs. This approach has enhanced the transparency of aid processes and facilitated the delivery of assistance to target populations (UNHCR, 2024; Vogel, n.d.).

The programs in both countries have also generated notable impacts on local economies. Cash transfers have enabled beneficiaries to participate in local markets, stimulating economic activity. Expenditures on basic needs have increased demand for goods and services, thereby supporting local businesses and contributing to economic growth.

5.2. Differences

The most significant difference between Türkiye and Colombia lies in the scale and implementation mechanisms of their cash-based assistance programs. Türkiye's ESSN, which supports 1.8 million refugees, stands as the largest humanitarian assistance program in the world. By contrast, Colombia's ADN Dignidad program operates on a smaller scale, reaching over 350,000 individuals (IMPACT, 2024).

In terms of implementation, Türkiye adopts a centralized model, while Colombia emphasizes a community-centered and more flexible approach. The ESSN is monitored and implemented through centralized data systems, such as the Kızılay Card, ensuring regular and transparent distribution of aid. In contrast, ADN Dignidad involves community participation, offering adaptability but introducing challenges in data management and reporting (Jeong & Trako, 2022; Küçükkaya, 2024).

Funding sources also differ significantly. Türkiye's programs are predominantly financed by the European Union, whereas Colombia's initiatives rely on a diverse array of international donors. While Türkiye's centralized model ensures efficient utilization of funds, Colombia's reliance on varied donor support presents greater risks for financial sustainability (OECD, 2023; IMPACT, 2024).

Efforts to promote social integration also vary. While Türkiye has made strides in fostering the integration of refugees, negative public perceptions pose a challenge to these efforts. In Colombia, stigma and discrimination against migrants remain prominent obstacles to social integration (Vogel, n.d.).

6. Recommendations

The cash-based assistance programs implemented by Türkiye and Colombia offer valuable lessons in managing migration crises. To enhance the effectiveness and broaden the impact of these programs, the following policy recommendations are proposed:

6.1. Recommendations For Türkiye

Increased Involvement of Local Actors: The ESSN program operates within a centralized framework. Expanding the involvement of local authorities and civil society

organizations could enhance the targeted and effective distribution of aid. Furthermore, greater local engagement could contribute to the development of policies that support social integration (Çetinoğlu & Yılmaz, 2021).

Public Awareness Campaigns: To counter negative public perceptions, campaigns aimed at raising awareness about the contributions of refugees to society should be implemented. Projects highlighting the positive impact of refugees could accelerate social integration and garner greater public support for humanitarian initiatives (OECD, 2023).

Diversified Funding Sources: Given the ESSN's heavy reliance on European Union funding, efforts to identify additional funding sources at both local and international levels should be prioritized. Encouraging private sector involvement through corporate social responsibility initiatives could also enhance the program's sustainability.

6.2. Recommendations for Colombia

Strengthening Data Management and Reporting Systems: To improve the effectiveness of ADN Dignidad, data collection and analysis processes should be enhanced. A centralized data management system could facilitate beneficiary tracking and better evaluation of the program's impact (Jeong & Trako, 2022).

Long-Term Financing Strategies: Ensuring the sustainability of Colombia's cash-based programs requires reducing dependence on international donors. Mobilizing local resources and fostering private sector involvement could support the long-term success of these initiatives (IMPACT, 2024).

Strengthening Inter-Community Relations: Education and awareness campaigns aimed at reducing discrimination against migrants should be prioritized. Social projects that strengthen ties between local communities and migrants can promote social integration and enhance societal cohesion (Vogel, n.d.).

6.3. Recommendations for Both Countries

Disaster Preparedness and Response: Both countries are prone to natural disasters. Integrating disaster preparedness components into cash-based assistance programs, such as systems enabling automatic cash transfers during crises, could improve response capacity (USAID, 2024).

International Collaboration and Knowledge Sharing: Türkiye and Colombia could collaborate to share experiences and develop more effective practices for implementing cash-based assistance. Joint efforts in capacity building and information exchange could strengthen the humanitarian systems of both countries (Jeong & Trako, 2022).

Women and Child-Focused Policies: Designing cash-based assistance programs to enhance women's economic independence and improve children's access to education could support long-term social development goals (Küçükkaya, 2024).

7. Conclusion

The cash-based assistance programs implemented in Türkiye and Colombia represent innovative approaches with significant potential to address humanitarian crises effectively. By comparing the programs in these two countries, this study has identified

their respective strengths and weaknesses. Türkiye, through its Emergency Social Safety Net (ESSN), has adopted a centralized model that reaches a vast beneficiary population, while Colombia has implemented a community-centered and flexible approach through its ADN Dignidad program.

Both countries have successfully addressed the basic needs of migrants, supported social integration, and contributed to local economies. However, challenges remain in ensuring sustainability, coordination, and integration. Türkiye faces limitations such as public perception and obstacles such as financial dependency and bureaucratic inefficiencies, while Colombia struggles with issues related to data management deficiencies, funding sustainability, social integration and social stigma.

The policy recommendations provided in this study focus on areas where these programs can be improved to achieve greater effectiveness. These include enhancing disaster preparedness, fostering international collaboration, and implementing targeted policies that prioritize women and children. Türkiye could benefit from delegating more authority to local actors, while Colombia should strengthen its coordination mechanisms and develop long-term strategies for sustainability.

Ultimately, this study demonstrates that the cash-based assistance programs in Türkiye and Colombia offer valuable lessons for designing resilient humanitarian aid systems. By drawing on these experiences, global humanitarian policies can be enhanced to better address future crises. The insights gained from these programs provide a foundation for creating more effective and sustainable solutions to support vulnerable populations worldwide.

References

Cetinoglu, T., & Yilmaz, V. (2021). A contextual policy analysis of a cash programme in a humanitarian setting: the case of the Emergency Social Safety Net in Türkiye. *Disasters, 45*(3), 604-626. https://doi.org/10.1111/disa.12438

OECD. (2023). International migration outlook 2023.

World Bank. (2024). Türkiye overview.

Jeong, D., & Trako, I. (2022). Cash and in-kind transfers in humanitarian settings: A review of evidence and knowledge gaps. World Bank Policy Research Working Paper No. 10026.

UNHCR. (2024). Colombia factsheet: Cash-based interventions (CBI).

IFRC. (2022). Dignifying, diverse and desired: Cash and vouchers as humanitarian assistance for migrants.

European Commission. (2015). 10 common principles for multi-purpose cash-based assistance.

Vogel, B. (2020). Re-balancing the 'value for money' calculations in humanitarian cash assistance by including beneficiaries' perspectives. *Policy Brief, University of Manchester.*

Küçükkaya, Y. E. (2024). A thesis submitted to the graduate school of social sciences of Middle East Technical University. *Doctoral dissertation, Department of International Relations.*

USAID. (2024). USAID/BHA Colombia assistance overview, May 2024.

IMPACT. (2024). Colombia: Expanding cash-based interventions in conflict-affected areas: The case for feasibility studies.

3ie. (2023). Impact evaluation of the ADN Dignidad program: Understanding the impact of a humanitarian cash transfer (HCT) program in Colombia. *3ie Impact Evaluation Report No. 13*

Dini Grupların Vitrini Olarak Yardım Organizasyonları: Deprem Bölgesi Panoraması

Hamit AKTÜRK*

Özet

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Dinî Gruplaşma, sosyal ve siyasal bir gerçeklik olarak ortadadır. Doğası gereği siyasallık üreten her gruplaşma gibi dini gruplar da zaman zaman topluma açılma, kendini tanıtma, diğer gruplar, toplumun geri kalanı ve siyasal otorite ile ilişkilerini yeniden düzenleme ihtiyacı duyarlar. Afetler, krizler, buhran dönemleri dini gruplar için bu fırsatı sunar. Doğal veya toplumsal kriz zamanları, dini grupların – özellikle de onların vitrinleri olan bağlı STK'ların revize edildiği/ atılım yaptığı veya gelişip dönüştüğü dönemlerdir. Bu durum, pragmatik ve refleksif olmaktan çok; içerde biriken enerjinin dışarıya aktarılması türünden bir dinamizmdir. Biz her ne kadar olayın sosyolojik yönüne odaklansak da bu yardım hareketliliğinin başka birçok motivasyon kaynağı mevcuttur. Bu çalışmamda; öncelikle yardım organizasyonlarının bir tasnifini yapmayı denedim. Daha sonra dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarının gelişim seyri ve bu gelişimde kritik dönemlere dikkat çekmeye çalıştım. Ardından vitrin olarak yardım organizasyonlarının dini gruplarda doldurduğu boşluğu, üstlendiği fonksiyonları ve bir dini grubun vitrine neden ihtiyaç duyabileceğini irdeledim. Son olarak deprem bölgesinde İslami STK ve dini grup organizasyonlarının haritasını çıkarmaya çalıştım. Deprem bölgesinde dini gruplar panoramamı çizerken ana figürlerim; bölgeye destek için gelen gruplara bağlı dernek /vakıfların yardım faaliyetlerinin kapsamı, yer seçimi, siyasi otorite ve diğer gruplarla ilişkileri, yardıma gelen grup üyelerinin insan tipleri, nöbet değişimleri, edindikleri tecrübeler, taşıdıkları sembolleri vs. olacaktır.

Anahtar kelimeler: Dini Grup, Cemaat, İslami STK, Yardım Organizasyonları, İnsani Yardım.

Humanitarian Aid Organisations of Religious Groups in Türkiye: Panorama of the Earthquake Region

Abstact

Religious grouping is a social and political reality in our country as it is all over the world. Like any grouping that is political in nature, religious groups need to open up to society from time to time, to introduce themselves, and to reorganize their relations with other groups, the rest of society and political authority. Disasters, crises and periods of depression offer this opportunity for religious groups. Times of natural or societal crisis are times when religious groups - especially their showcases, the affiliated NGOs - are revised/ breakthrough or evolve and transform. Rather than being pragmatic and reflexive, this is a kind of dynamism in which the energy accumulated inside

* Doç. Dr.; Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ORCID: 0000-0002-4682-0296, akturkhamit@gmail.com

is transferred to the outside. In this study, I first tried to make a classification of aid organizations. Then I tried to draw attention to the course of development of aid organizations affiliated with religious groups and the critical periods in this development. Then I examined the gap filled by aid organizations in religious groups as a showcase and the functions they undertook. Finally, I tried to map the İslamic NGO and religious group organizations in the earthquake region. While drawing my panorama of religious groups in the earthquake region, my main figures will be; the scope of the aid activities of the associations/foundations affiliated with the groups that came to the region for support, the choice of location, their relations with political authority and other groups, the types of people of the group members who came to help, the change of shifts, the experiences they gained, the symbols they carry, etc.
Keywors: Religious Group, İslamic NGO, Cemaah, Aid Organizations, Humanitarian Aid.

Giriş

Türkiye'ye askeri bürokrasisine atıf yaparak bir istisna tanısa da Gellner (1994, s. 199-200) İslam dünyasında "sivil toplumun" üretilemeyeceğini iddia etmiştir. Ona göre sivil toplumun gelişmesinde sekülerleşme olmazsa olmaz bir yere sahiptir ve İslam sekülerleşmeye müsaade etmez. Gellner'e katılmayan karşı bir cephe de haliyle ortaya çıkmış, tezlerini gerekçelendirecek argümanlar üretmiştir (bkz. Yeğen, 2010, s. 54-71; Sunar, 2018, s. 19). Tartışmalara girmeden "sivil toplumu", devlet dışı, gönüllüler organizasyonu" olarak kabul etiğimizde Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin varlığı inkâr edilemez hale gelir. Yayla (2013), sivil toplumu içerisinde bireylerin gönüllü olarak bir araya gelip çeşitli biçimlerde birlikler oluşturduklarını, kendilerine bir veya birden fazla amaç/konu belirleyip onlarla ilgili faaliyetler yürüttükleri organizasyonlar olarak tanımlar. Bunlara genel olarak sivil toplum kuruluşları (örgütleri) (STK) veya hükümet (devlet) dışı organizasyonlar (NGO) adı verilir. Söz konusu sivil toplum örgütleri içerisinde yardım kuruluşları ciddi bir yer tutar.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki büyük deprem, Kahramanmaraş ve çevresinde bulunan 11 ili etkilemiş, benzeri yakın geçmişte görülmemiş bir yıkıma sebep olmuştur. Depremlerin fiziki yıkımları, bölgede yaşayan milyonlarca insanı yardıma muhtaç hale getirmiştir.

Bu süreçte devletin resmi yardım kurumlarıyla birlikte tüm ülke seferber olmuş, milyonlarca insanın barınma, beslenme, giyim, yakacak vs. ihtiyaçlarını karşılamak için ülke tarihinin en büyük resmi ve sivil yardım kampanyaları düzenlenmiştir.

Devletin resmi yardım kurumları, ulusal ve uluslararası yardım organizasyonları, kendi imkânlarıyla veya yardım kuruluşları aracılığıyla destek olmaya çalışan özel sektör, depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak, insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermek için gece gündüz çalışmışlardır.

2 milyonu Suriyeli mülteci olmak üzere 14 milyon insanın yaşadığı 11 ilin etkilendiği, elli binin üzerinde insanın vefat ettiği 3 milyondan fazla insanın göç etmek zorunda kaldığı (TİF, 2023, s. 2) deprem bölgesinde depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için yardım organizasyonlarına katılan ve bölgede faaliyet yürüten kurumları şu şekilde sıralayabiliriz:

- AFAD, Kızılay, UMKE gibi devlet destekli yardım organizasyonları
- İslami kimlikleriyle bilinen STK'lara bağlı yardım organizasyonları
- Seküler kimlikli yardım organizasyonları
- Geçici, akut ve anlık toplanan yardımları ulaştıran yerel STK'lar. Sendikalar, Muğla'dan Düzce'ye, Bartın'dan Siirt'e kadar birçok İmam Hatip derneği, Holding Vakıfları, herhangi bir dernek vakıf adıyla olmadan esnaf veya sitelerde toplanan yardımları kendi çabalarıyla bölgeye ulaştıranlar vs.
- Uluslararası yardım organizasyonları

1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmamda nitel araştırma yöntemini kullandım. Araştırma ana veri seti; alanda bulunduğum süre içerisinde katılımlı gözlemlerimden elde edilen verilerden müteşekkildir. Söz konusu gözlem verilerinin ilk kısmını, depremzede vatandaşlar arasındaki gözlemlerim oluşturmaktadır. Gözlemlerimin ikinci kısmı ise gönüllüler arasında ve organizasyonlar içerisinde elde edilmiştir. Araştırma esnasında yapılandırılmış mülakat soru seti kullanılmamış, çay sohbeti, yemek sırası, namaz arası vs. gibi gündelik hayatın rutininde elde edilen veriler derlenmiş ve organize edilmiştir. Bunun yanında araştırma süresince, dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarının sosyal medya hesapları takip edilmiş, süreç sonunda yayınladıkları raporlardan faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın konusu; İslami kimlikleriyle bilinen Sivil Toplum Kuruluşlarına ait yardım organizasyonlarıdır. Söz konusu yardım organizasyonları genel anlamda iki kategoride ele alınabilir. Bunlardan birincisi; bir dini gruba bağlı yardım organizasyonları diğeri ise herhangi bir dini gruba bağlı olmadan ama İslami kimlikleriyle öne çıkan yardım kuruluşlarıdır. Çalışmamın odağında herhangi bir dini gruba bağlı yardım organizasyonlarının faaliyetlerini ele aldım. Böylece araştırma evrenini sınırladım ve daha derine inebileceğim bir örneklem ortaya çıkarmaya gayret ettim.

Çalışmam mekânsal olarak, Adıyaman ili ile sınırlıdır. Çalışmanın zamansal sınırı ise; söz konusu dernek ve vakıfların 6 Şubat 2023 ile 6 Haziran 2023 arasındaki faaliyetleridir. Araştırmada, dini grupların yardım organizasyonlarına odaklanılmış, Afad ve Kızılay gibi resmi yardım kuruluşlarının faaliyetleri, İslami STK kategorisinde olup herhangi bir dini gruba bağlı olmayan yardım organizasyonları, seküler kimlikli yardım kuruluşları kapsam dışında tutulmuştur.

2. Dini Grubun Teleolojisi ve Yardım Organizasyonları

Üzerinde uzlaşılan bir tanım mümkün olmasa da biz "dini" özellikle de İslam'ı, kabaca dünya ve ahireti inşa eden bir dünya görüşü olarak tanımlayabiliriz. İslam'ın kaynaklarıyla muhatap olan, ayet ve hadisleri inceleyenler İslam'ın bireysel bir kurtuluşu yeterli görmediğini, mümini diğer insanları da kurtarmaya onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmaya yönelttiğini görecektir (Rad 13/11). İslam'ın ana kaynakları olan ayet ve hadislerde, inananı bir topluluk olmaya yönelten, öteki ile ilişkiye zorlayan birçok motivasyon mevcuttur (ör. Bakara 2/261, Hadid 57/7...).

Dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarının varlığı grubun inancı, teleolojisi, ideolojisi ve siyasi sosyal ağbağları ile ilişkilidir. Bir dini grup neden ortaya çıkar? Kabaca en küçük unsur olan bireyden, en büyük yapı olan "ümmete" giden yol şu şekilde formüle edilebilir. Kendi dünya ve ahiretini inşa etmek (ihtida), bununla yetinmeyip dünya ve ahiretini inşa edenlerle birlikte olmak (gruplaşma), bir grup veya cemaat olarak dünya ve ahireti inşa yolunda çevresini bilinçlendirmek (davet ve tebliğ), söz konusu inşayı içerden ve dışardan tehdit edebilecek tehlikelere karşı siyasi erk (devletleşme), sosyo kültürel üretimlerin ve siyasi erklerin birlikteliği (ümmet). Haliyle İslami bir hayat kurmanın yolu "öteki" ile ilişkiden geçer. Grup olarak kaldıkça, içeri kapandıkça, çevre ile ilişkiye geçmedikçe dünyanızı ve ahiretinizi inşa edemezsiniz, kurtuluşa eremezsiniz. Sonuç olarak dini grup teleolojik olarak içerden ürettiği enerji ile dışa doğru genişleme istidadındadır. İçerde ürettiği enerji azaldıkça dışarıyı dönüştürme motivasyonu da azalır.

Dini grupların kendileri dışındaki "öteki" ile kurdukları iletişim noktalarından biri de yardımlardır. Yardım organizasyonları, yardımların toplanması, lojistiği, dağıtımı içerde enerjinin yeniden üretilmesine ortam hazırlar. Özellikle kermesler, grup içeresinde yorulan üyelerin enerjilerini yeniledikleri, tekrar motive oldukları, aidiyetlerini güçlendirdikleri etkinliklerdir. Gruplar, organizasyonun dağıtım aşamasını mümkün olduğunca çok üyenin deneyimlemesini isterler. Çünkü "vermek", bir insanın ihtiyacını gidermek, bir açı doyurmak eşsiz bir deneyim kazandırır, kurtulmuş ve seçilmişlik duygularını pekiştirir. İlginçtir ki "vermek" grup aidiyetini güçlendirir, "alandan" çok "veren" bağlanır. Dini gruplar yardım faaliyetleri için üyeleri arasında kampanyalar düzenler. Bu kampanyalar aynı zamanda grup aidiyetlerini de güçlendirir. Çünkü temel mantık şudur: "aidat" ile "aidiyet" arasında sıkı bir ilişki vardır.

Dini gruba bağlı olmayan profesyonel yardım organizasyonları gibi dini gruplara bağlı yardım kurumları da giderek daha fazla profesyonel, eğitimli uzman çalıştırmaktadır. Buna karşın dini grupların yardım organizasyonlarında sahada gönüllü oranı daha yüksektir. Gruplar, bağlılığını sıkılaştırmak istedikleri aynı zamanda ciddi maddi destek sağlayan üyeleri zaman zaman sahaya götürürler. Böylece yarı uzman yarı gönüllü hibrit bir tarz ortaya çıkar.

Dini grupların yardım organizasyonları hem inançları gereği zekât, kurban ve infaklarını doğru kanallarla doğru kişilere ulaştırmayı hedefler hem de ötekinin dünyasını idame faaliyetinde destek olur. Ancak yapısı teleolojisi gereği bir değer yüklüdür. Yüklenen değer her zaman çok açıkça görülmeyebilir.

Yılın belirli periyotlarında dini gruplarda yardım hareketliliği artar. Ramazan'da toplanan yardım kolileri, fitreler; Kurban'da kurban bağışları ve bunların hazırlık ve planlama süreçleri oldukça ciddi bir enerji gerektirir. Ülkemizde et fiyatlarının diğer ülkelere oranla oldukça yüksek olması, şehirlerde kurban kesmenin zorlukları dini gruba bağlı yardım kuruluşlarının yurt dışı kurban organizasyonlarını teşvik etmiş ve artırmıştır. Bu sayede grup, Afrika ve Asya başta olmak üzere, perspektifine bağlı olarak, dünyanın birçok yerine açılabilmiştir.

Söz konusu kuruluşlar, bağışçılarını ikna etmek için teknolojik araçlardan faydalanmaktadır. Bağışçıya bağışladığı kurbanın kesim videoları ulaştırılır ve böylece

güvenin zedelenmemesi sağlanır. Teknolojik araçların ikna kabiliyeti, artan online imkanlar, reklam kampanyaları vs. dini grubu, potansiyelinin çok üstünde organizasyonlara girişme cesareti ve imkânı verir. Bu sayede grup yeni üye kazanmasa bile sempati toplama imkânına kavuşmuştur. Bu durum grup aidiyetine yeni formlar kazandırır.

Yurt dışı yardım organizasyonu söz konusu üyeye uluslararası ağlar üretme imkânı da sunar. Bu sayede kurum hem uluslararası diğer kurumlarla hem de diğer ülkelerdeki yerel kurumlar ve gruplarla ilişki üretir. Söz konusu uluslararası ağbağlar hem grubun perspektifini genişletir hem de gönüllü üyenin vizyonunu geliştirir. Kısaca grup yurt dışına açıldıkça "ümmet" hedefi ütopya olmaktan çıkar. Hatta şunu ifade edebilirim ki; günümüzde Müslüman toplulukların arasında belki de en dikkate değer bağ; yardım organizasyonlarının ürettiği, sonrasında başka bağlamlarda geliştirilen STK'lar arası bağdır. Uluslararası ağbağlar, yardım organizasyonu üzerinden dini grubu küreselleştirir diyemesek de "evrenselleştirir".

Normal şartlar altında devlet eliyle toplanıp dağıtılacak olan zekât müessesesini işletecek İslami bir devletin yokluğu ve bu yokluğun ürettiği boşluk, İslami STK'ların varoluş sebeplerinden biridir. Bir İslam devletinin yokluğu hem onlara hareket alanı açıp varoluş meşruiyeti imkânı verir hem de devletin fonksiyonsuz kalan bir işlevini üstlenip sıradan bir STK olmanın ötesine geçme fırsatı sunar.

3. Dini Grubun Vitrin İhtiyacı

Ayrıntılarına girmeden kabaca ifade edersek; ülkemizde şu anda iki ana dini grup formu mevcuttur. Her kategorinin altında farklı formlar tasnif edilebilir. Bunlardan birincisi, kökleri Cumhuriyet öncesine uzanan tarikatların modern şartlarda cemaatleşmiş formlarıdır. Bu dini grup türleri, her ne kadar modern formlar edinseler de gelenekli dini gruplardır. İkincisi ise, Cumhuriyet sonrası ortaya çıkan gruplardır. Bu tür dini gruplar gelenekçilikten, modernistliğe birçok alt forma sahiptir.

Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş sürecinde, yeni cumhuriyet elitlerinin ideolojik tercihi olan sekülerleşme sadece siyaset ve devlet kurumlarının sekülerleşmesi ile sınırlı kalmamış, bu sekülerliğin sürekliliğinin sağlanması için toplum da sekülerleştirilmek istenmiş bu amaçla pek çok devrim uygulamaya konulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş, bu sayede din devletin kontrolüne alınmış, kontrol dışında kalan ve potansiyel muhalefet oluşturabilecek dini yapılar yasaklanmıştır. Kısaca genç laik cumhuriyet kendi kontrolü dışında din hizmetleri ve din eğitimi verebilecek böylece alternatif bir dinsellik üretebilecek örgütlü yapıları gayri hukuki, gayri meşru ilan etmiş, bu yapıların ekonomik ve siyasi ve sosyal kaynaklarını kesmiştir. Böylece modernleşme sürecinde kendisine ayak bağı olabilecek muhalefet kaynaklarını yok etmek istemiştir. Elbette bu sadece bir din yorumunun desteklenip diğer yorumların yasaklanması anlamına gelmektedir. Devrimler yoluyla girilen modernleşme sürecinde devletin kendine bağlı ve meşru kabul ettiği kurumlar yoluyla desteklediği din yorumu ise bireyin vicdanıyla sınırlı, kamusal görünürlükten uzak, örgütsüz, bireysel, vicdani, Tanrı ile kul arasında sadece inanca taalluk eden bir dindarlık tipidir.

Devletin askeri, hukuki, desteği ile yaygınlaştırmak istediği dindarlık, -onun istediği kadar olmasa da – yaygınlaşsa ve kabul görse de farklı dindarlık tipleri de yaşamaya devam etmiştir. Tek partili dönemin yasaklarının son bulması ile de bu dindarlık anlayışları kendi gibi düşünenlerle birlikte örgütlenmeye birlikte sinerji üretmeye çabalamışlardır. Ancak gerek tek partili dönem gerekse sonraki değişim dönemlerinde dini grupların varlığı hiçbir zaman yasal kabul edilmemiş, meşhur kanun günümüze kadar yürürlükte kalmaya devam etmiştir[1].

Söz konusu yasaklara rağmen dini gruplar, var olmaya devam etmiş, fırsat bulduklarında ise farklı isimler altında dernekler ve vakıflar kurmuşlardır. Hukuki olarak yasak olan bir dini grubun siyasi otorite ile ilişkisi söz konusu dernek ve vakıflar aracılığıyla sağlanmıştır. Ancak gelişen iletişim araçları, artan imkânlar sayesinde bu STK'lar giderek öne çıkmış, adeta dini grupların vitrini niteliği kazanmıştır.

Dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarını "vitrin" olarak nitelesek de o kurumlar aynı zamanda bağlı olduğu STK'ların siyasi erk ve öteki STK'larla bağlarının üretilip yürütüldüğü sosyo politik fonksiyonlar da barındırırlar (Akşit vd. 2005, s. 664). Söz konusu vitrinler, ürünlerini sergilerken aynı zamanda baktığı sokakla iletişimin de ana kanalıdır.

4. İslami Kimlikli Yardım Organizasyonlarının Tarihi ve Kapsamı

İslami kimlikli yardım organizasyonlarının tarihi İslami STK'ların tarihine bağlı olarak değişim göstermektedir. Sunar'a göre (2018, s. 13-17), İslami sivil toplum kuruluşları, 28 Şubat post modern darbesinden sonra içe kapanmışlardır. 2000 sonrası hızlanan küresel entegrasyon ve Avrupa Birliğine adaylık süreci, söz konusu STK'lar hukuki ve yapısal dönüşümlerini hızlandırmıştır. Sunar'a göre (2018, s. 14) bu dönem İslami STK'ların kurumsallaşma dönemidir.

Kanaatimce hem herhangi bir dini gruba mensup olmayan İslami STK'lar hem de dini gruba bağlı yardım kuruluşları hemen hemen aynı tarihsel hinterlandı paylaşır. Her iki tür STK'da belirli tarihsel dönemeçlerden geçmiş, siyasi sosyo krizlerde deneyimsel ve bürokratik kazanımlar elde ederek kendilerini dönüştürebilmiş ve güçlenerek çıkmışlardır.

Söz konusu tarihsel dönemeçler şöyle sıralanabilir;

- Afganistan, Bosna ve Çeçen savaşları sırasında yürütülen yardım kampanyaları,
- 17 Ağustos Marmara depremi ve deprem bölgesinde elde edilen tecrübi birikim,
- 2000 sonra Avrupa Birliğine adaylık süreciyle birlikte kurumsallaşma,
- 2010 sonra artan maddi imkanlar sayesinde uluslararasılaşma,
- 2011 sonrası Suriyeli mültecilerin gelişi

2000 sonrasını, İslami STK'ların değişiminde en kritik dönem olarak tanımlayan Sunar'a göre (2018, s. 13-17) bu süreç, İslami STK'lar, kapalı cemaat formundan sıyrılıp,

---

[1] 1925 yılında çıkarılan 677 sayılı kanunla Türkiye'deki tekke ve zaviyeler ile bazı türbeler kapatılmış, dini unvanların kullanılması yasaklanmış ve vakıf malları devletleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.677.pdf Ayrıca, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu ile medreseler kaldırılmış ve din eğitimi tamamen devletin kontrolü altına alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.430.pdf Ayrıca, "Türk Medeni Kanunu'nun 101. Maddesi dini amaçlı dernek ve vakıfların kurulmasını yasak-lamaktadır. Bakınız: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf

kurumsallaşıp, enformatik cemaatlere dönüştükleri yıllardır. Sunar'a göre bu süreçte İslami STK'lar, iç bilgilendirme yerine dış bilgilendirmelere ağırlık vermeye başlamışlardır. Ona göre dini grupların var oluş gerekçelerinin en önemlilerinden olan "İslami bilincanlandırma ve toplumu dönüştürme" hedefleri korunmakla birlikte bu süreçte toplumla entegrasyonu öncelemeleri, eğitim ve uzmanlık kazanmaya çalışmaları dikkat çekicidir. Sunar, cemaatlerin büyük çoğunluğunun başlangıçta yadırgadıkları proje temelli çalışmaları öncelemelerini söz konusu açılımın bir göstergesi olarak görür. Bu dönemde neredeyse tüm İslami STKlar uluslararası bağlarla dışa açılmışlardır. Bunda küreselleşmenin de etkisi vardır. Bu süreçte İslami STK'lar, geleneksel mali kaynakları yerine uluslararası fonlara doğru açılmışlardır. Sunar'a göre (2018, s. 14) bu süreçte dini grupların faaliyetlerinin yürütücülerinin tipolojisi de değişmiştir. Cemaat temelli gönüllülük yerine profesyonelleşme öne çıkmıştır. Artık İslami STK'lar, her alanda var olmayı değil belli alanlarda uzmanlaşmayı tercih etmektedirler. Bu tercihle birlikte dini gruplar, gitgide STK'lar topluluğuna doğru evrilmektedirler. Adanmış insan tipinden eğitilmiş insan tipine geçilmiştir. Yani dini gruplar bu süreçte örgütlenme tipini değiştirirken buna bağlı olarak insan tipi de değişmiştir. Dini grupların gönüllü aktivistlerden profesyonel çalışana dönüşüm süreci gruplardan kopuş ve bölünmelerle yakından ilişkilidir. Dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarında görev alan gönüllülerin sirkülasyonu bu açıdan grup içinde biriken iç gerilimi azaltan önemli bir faktördür. Grup, alanda ne kadar fazla gönüllü -profesyonel çalışan değil- istihdam ederse hem gruba aidiyet kuvvetlenmiş hem de iç gerilim azaltılmış olur.

Sunar'a göre (2018, s. 15-18), İslami STK'lar gittikçe kapalı mekânlardan açık kamusal mekânlara yönelmişlerdir. Böylece İslami STK'ların hizmet verdikleri alanlar daha açık ulaşılabilir ve görünür olmuştur. Binalar büyüyüp ana caddelere taşınmakta, tabelalar büyük ve görünür olmakta, iç mekân tasarımları modernleşmektedir.

Yine bu süreçte devlete rakip kurumlardan devlete destek ve yardımcı kurumlara doğru bir değişim dikkati çekmektedir. Ak parti hükümeti özelinde devletin artık kendilerini rakip ve tehdit görmemesi bu kurumların da devleti rakip görmekten vaz geçmelerine sebep olmuştur (Sunar, 2018, s. 16-18).

Suriyeli mültecilere yardım dönemi yerel lokal şehre has yardım organizasyonları üretmiştir. Zira ulusal İslami STK'lar bu süreçte ilk başta mültecilere ciddi destek olsa da ilerleyen süreçte bu onları yormuş ve yardımlar giderek azalmıştır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında dini grupların ciddi bir imaj kaybına uğradıkları ifade edilmesi gereken bir gerçekliktir. Bir dini grubun darbe yoluyla devleti ele geçirme teşebbüsü halk nezdinde tüm dini gruplara belirli bir mesafe konulması tutumunu yaygınlaştırmış tabiri caizse halk dini gruplardan uzaklaşmıştır. Bu süreçte dini grupların yardım organizasyonları için maddi desteğin açıkça azaldığı görülmektedir. Ancak kanaatimce 6 Şubat depremlerinde dini grupların yardım organizasyonlarının performansı, en azından deprem bölgesinde, yıpranan imajlarını bir nebze de olsa onarma fırsatı vermiştir.

Diğer yardım organizasyonları gibi dini gruplara bağlı yardım organizasyonları da deprem bölgesinde özellikle de depremden en çok etkilenen dört ilde, yardım organizasyonlarını üç kademede icra etmişlerdir.

- Depremin ilk anında en çok ihtiyaç duyulan arama kurtarma faaliyetleri. Ancak profesyonel, eğitimli bir ekibin gerçekleştireceği bu faaliyete dini grupların hazır olması dikkat çekicidir. Deprem bölgesinde arama kurtarma çalışmaları yaklaşık 15 gün sürmüş ve 20 Şubat itibariyle sona ermiştir.
- Depremden hemen sonra başlayan gıda ve barınma odaklı yardım dağıtımı, arama kurtarma faaliyetlerinin bitişi ile daha da hız kazanmıştır. Gezici veya sabit aşevleri aracılığıyla depremzedelerin gıda ihtiyaçları karşılanmış; çadır, konteyner veya çadırkentlere gıda, hijyen malzemesi, kıyafet, battaniye dağıtımı yapılmıştır. Yardımların bu aşaması yaklaşık üç ay sürmüş, ramazanda ciddi anlamda yoğunlaşmış ve bayramdan sonra ise giderek azalmıştır.
- Dini grupların yardım organizasyonlarının üçüncü kademesi ise lojistik merkezler yoluyla ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının karşılanması aşamasıdır. Bu kademede öncelenen eylem, tüm ülke çapında toplanan malzemelerin uygun şartlarda depolanması ve talep üzerine ihtiyaç sahibine ulaştırılması işlemidir. Yardımın bu tarzı hala sürmektedir.

5. Deprem Bölgesinde Dini Grupların Panoraması

Dini grupların dini söylem ve iddialarının kamusal temsilleri yardım organizasyonları aracılığıyla da gerçekleşir ve bu söylem eskiden olduğu gibi içe dönük, dışa sert, radikal bir temsil yerine yardım, merhamet, şefkat üzerine kurulu bir temsildir.

Yardım organizasyonunun kapsam ve gücü, doğal olarak bağlı olduğu grubun sosyo siyasi ekonomik hinterlandı ve networkü ile yakından ilişkilidir. Zira hinterlandı ve ağları görece zayıf gruplara bağlı yardım kuruluşları daha kısa süreli ve kapsamı zayıf organizasyonlar yürütürken daha güçlü kuruluşlar daha uzun ve kapsamlı organizasyonlara girişebilmişlerdir. Örneğin Beşir Derneği, arama kurtarmadan konteynerkentler kurmaya kadar çok geniş bir organizasyona girişebilirken, İyilikte Yarışanlar Derneği daha dar kapsamlı etkinliklere girişebilmiştir.

Nurcu grupları dışarda bırakırsak Türkiye'deki dini grupların tüm renklerinin deprem bölgesinde yardım faaliyetlerinde boy gösterdiği söylenebilir. Nurcu gruplardan ise sadece Hayrat Vakfı yardım organize etmiş, yardımlarını araştırma süresi boyunca sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Nurcu grupların yardım organizasyonunda niçin görünür olmadıkları ise ayrı bir çalışmanın konusudur. Selefi gruplar ile Sufi grupları yan yana çalışırken görmek oldukça ilginç bir deneyimdir.

Dini grupların yardım organizasyonlarının koordinasyonunda kendi aralarındaki iletişimleri kadar Kızılay ve Afad gibi devlet destekli organizasyonların aracılığına başvurmaları da dikkate değer bir gelişmedir. Zira bölgeye yardım için gelen tüm gruplar Valiliklerin oluşturduğu koordinasyon merkezleri ile iş birliği ve eşgüdümle faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir.

Böylece hem dini grupların kendi aralarında iş birliği ve sinerji gelişmiş hem de dini gruplarla siyasi otorite arasında karşılıklı ağlar tesis edilebilmiştir. Bu sayede şehrin her bölgesine yardımlar ulaştırılmış hem zaman hem de insan gücünden tasarruf edilebilmiştir. Tabiri caizse şehrin her mahallesi dini grupların yardım ağlarıyla örülmüş; ihtiyaca göre dizayn edilmiş bir yardım haritası ortaya çıkmıştır

Tam sayısını bilemesem de elliden fazla İslami STK'nın Adıyaman ilindeki yardım faaliyetlerinin şehirdeki panoramasını ancak belli başlı organizasyonları anlatarak çizebilirim. Adıyaman merkez demokrasi parkında büyük bir çorba ve yemek çadırı ile Umut Kervanı Yardım Derneği, yardım organizasyonları içeresinde en merkezi ve görünür konuma sahiptir. Özellikle marşlar eşliğinde hazırlanan yemekler ve dağıtılan çay, bölge insanının zihninde unutulmaz iz bırakmış, yemek çadırının günün her saati dolu olduğu, yemek saatlerinin dışında insanların çay içmek ve sohbet etmek için bu mekânı sıklıkla kullandığı gözlemlenmiştir. Umut kervanının hemen yanında Verenel Derneği çorba ve çay çadırı kurmuş, özellikle bayan görevlilerin varlığı hanımların buradan daha rahat hizmet almasını sağlamıştır. Aynı merkezi parkın içerisinde İHH da çay ve yardım çadırı da mevcuttur. İHH bu çadırda üç öğün yemek ve sonrasında çay ikramı yapmıştır.

Şehirdeki en ilginç yer seçimlerinden bir diğeri ise İsmailağa cemaatine aittir. Söz konusu cemaat dini sembolleri öne çıkarmaları ile bilinir ve dolayısıyla tüm üyeler sarıklı cübbeli ve sakallıdır. İsmailağa Derneği yardım faaliyetleri için Karapınar mahallesini seçmiş burada bulunan Sümerpark içerisine bir seyyar mutfak, bir aşevi, gönüllülerin barınacakları 4 adet çadır ve bir adet çocuk oyun parkı yerleştirmiştir. Söz konusu cemaatin seçtiği mekân Alevi vatandaşların yoğun olarak yaşadıkları bir mahalledir. Sohbet sırasında yetkili kişi yardım faaliyeti için bu parkı tesadüfen seçtiklerini belirtmiştir. Yetkili, organizasyon için Bartın ve Bolu'dan ekiplerin dönüşümlü olarak çalıştıklarını, aylık periyotlarla bir ekibin dinlenmek için gittiğini ve yerine diğer ekibin geldiğini ifade etmiştir. Hizmet verdikleri kişileri özellikle Alevi oldukları için seçmediklerini ama böyle bir mahalleye gelmekten de memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Çay sohbeti esnasında Bartın'dan gelen bir gönüllü hayatında ilk defa bir Alevi ile muhatap olduğunu, Güneydoğuya ilk defa geldiğini belirtmiştir. Kendisi için unutulmaz bir deneyim olduğunu ve bakış açısının değiştiğini söylemiştir. Aynı şekilde aşevinden yemek alan Alevi vatandaşlar da başlangıçta grubun yardım faaliyetlerine şüpheyle yaklaştıklarını, giderek alıştıklarını ve önyargılarının değiştiğini söylemişlerdir. Yemekten sonra oyun alanında sarıklı, sakallı gönüllüler ile Alevi çocukların maçlarını izlemek ilgi çekici bir deneyim olmuştur.

Yetim vakfının gezici gıda dağıtım ekibi ise dolaşarak merkezi yerlerdeki yardımlara ulaşamayan kenar mahallelerde hizmet vermiştir. Böylece yardımlara ulaşmakta zorluk çekenlere de yardımlar ulaştırılmaktadır.

AGD ve Cansuyu Yardım Derneği, Adıyamanlı depremzedelerin gıda ihtiyaçlarını gidermenin yanında ısınma gibi ciddi bir sorunu gidermeye odaklanmış görünmektedir. Tekirdağ'dan gelen odun ve kömür, kiralanan depolara yerleştirilmiş ve çadırlarda kalanların ısınma ihtiyaçları karşılanmıştır. Dernek yetkilisi depolanan odun ve kömürlerin bitmesi durumunda kısa sürede takviye yapılarak ısınma ihtiyacının karşılanması için çabaladıklarını ifade etmiştir.

Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı, Adıyaman'ın en merkezi konumlarından birinde uzun süre hizmet vermiştir. Kurdukları aşevi belki de şehirdeki en büyük aşevlerinden birisi olarak depremzedelere hizmet etmiştir. Merkezi konumları, kaliteli gıda ve giysi temini, uzun süreli yardım organizasyonu ile Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı, deprem bölgesinde en büyük hizmet veren organizasyonlardan biri olarak dikkat çekmiştir.

İsmailağa Cemaatine bağlı iken zamanla ayrılıp müstakil bir cemaate dönüşmekte olan Hay-der, Yesevi mobil aşevinde yemek dağıtmış; Adıyaman'da günlük 1000 kişi olmak üzere toplamda 4000 kişiye yemek hizmeti vermiştir. Şehrin birçok noktasında derneğin mobil aşevini görmek mümkündür. Söz konusu dernek, sosyal medya hesaplarından bünyesinde bulunan Kıyam-Der, Sultan-Der, Hay-Der ve İlkseç Vakfı ile birlikte Hatay'da 600 konteynerden oluşan konteyner kent kurmakta olduklarını belirtmiştir.

Daha önce Anadolu Platformu bileşeni olan İyilik Derneği, Adıyaman merkez ve ilçelerinde sıcak yemek dağıtımı yapmıştır. Araştırma süresi olan dört ay boyunca yardımlar devam etmiştir. Depremin ilk günlerinde hazır ekipleri ile arama kurtarma faaliyetlerine katılmış, ilerleyen süreçte gıda ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesine odaklanmıştır. Şehir merkezlerine kıyasla yardımların görece az ulaştığı ilçelere ve köylere yardım ulaştırması depremzedelerde olumlu bir intiba bırakmıştır.

Özgür-Der camiası depremin ilk gününden itibaren Özgür-Der Batman Şubesi aracılığıyla Adıyaman'a ulaşmış ve yardımlarını bu şube vasıtasıyla sürdürmüştür. Özgür-Der'in çalışma tarzı, sabit bir lokasyonda hizmet vermek yerine talep ve ihtiyaçların belirlenip bunların temini ve dağıtım şeklinde üç aşamalı olarak devam etmiş, pratik ve hızlarıyla bürokratik ve sistemsel hantallıklara takılmadan ihtiyaçların acil teminine odaklanmışlardır.

İyiliğe çağrı, İBAG (İyilikte Buluşanlar Afet Gönüllüleri) özellikle Suriyeli depremzede mültecilere yardıma ağırlık vermesiyle dikkat çekmiştir. Söz konusu dernek, Adıyaman'da bir lojistik merkez kurmuş bu merkez aracılığıyla seyyar aşevilerinde üç öğün yemek dağıtılmış, günde 3000 kişiye yemek verildiği belirtilmiştir. Bunun yanında köylere yardım kolileri gönderilmiş ve ramazan boyunca çadır kentlerde ramazan kumanyası dağıtılmıştır (https://iyiligecagri.org.tr/iyilige-cagri-arama-kurtarma-ekibiyle-deprem-bolgesinde-tr-1517.html).

İsmailağa Cemaatine yakınlığıyla bilinen İDDEF deprem yardımlarına temel oluşturması için zekât kampanyası başlatmış, ilk dört ay içerisinde 150'den fazla yardım tırını bölgeye sevk ettiklerini belirtmişlerdir. Depremzedelerin sadece gıda ihtiyaçlarını değil ısınma ve barınma ihtiyaçlarına da odaklandıklarını bunun için ısıtıcı teminine önem verdiklerini ifade etmişlerdir (https://www.iddef.org/iddefin-deprem-bolgesine-yardimlari-hiz-kesmiyor)

Menzil cemaatine yakınlığıyla bilinen Beşir Derneği, depremin ilk günlerinden itibaren önce arama kurtarma faaliyetlerine katılmış, sonrasında ise depremzedelerin yiyecek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanmıştır. Beşir Derneği arama kurtarma ekibinin ülkemize yardıma gelen Venezuela arama kurtarma ekibiyle birlikte çalışması dikkate değer bir iş birliğini ortaya çıkarmıştır.

Kendilerini Tevhidî gruplar olarak niteleyen selefi gruplar da deprem bölgesinde ilginç çalışmalara imza atmışlardır. Diğer depremzede şehirlerde yaptıkları yardımlar gibi Adıyaman'da da gıda ve barınma ihtiyaçlarını karşılamayı öncelemişlerdir. Bu derneklerden biri olan İyilikte Yarışanlar Derneğinin, depremzede Suriyelilere önceliği dikkat çekmiştir. Söz konusu dernek Suriyeli berberler ile tıraş kampanyası başlatmış ve Suriyeli berberler kurdukları stantlarda depremzedeleri tıraş etmişlerdir. Ayrıca

dernek şehrin belli bölgelerinde banyo kazanları kurarak haftalardır banyo yapamayan depremzedelerin banyo yapmasını sağlamıştır.

Sonuç

Araştırmanın sürdüğü yüz yirmi günün ardından dini grupların gerçekten özverili ve kesintisiz hizmetlerinin, bölge halkının dini gruplara bakışını değiştirdiği rahatlıkla ifade edilebilir. Daha önceleri dini gruplara uzak olanların bile süreç sonunda bakışlarını revize ettikleri, olumlu bir tutum takındıkları söylenebilir.

İl dışından gelerek yardım organizasyonunda görev alan gönüllülerden pek çoğu, yaşadıkları deneyimi, eşsiz ve faydalı olarak nitelemişlerdir. Tekirdağ'dan Adıyaman'a odun ve kömür taşıyan kamyonlar aynı zamanda iki şehir arasında gönül köprülerini inşa eden malzemeler de taşımışlardır.

Dini gruplara ait yardım çadırlarından, aşevlerinden, çocuk oyun evlerinden veya psikolojik destek hizmetlerinden yararlanan bölge halkının büyük çoğunluğu, ilk defa bir dini grup üyesiyle irtibatının olduğunu, sarıklı, cübbeli dindar profili hakkındaki intibalarının olumlu yönde değiştiğini belirtmişlerdir.

Gönüllülerin, dönüşümlü çalışma, görev dağılımı, nöbet sistemi, ciddi fiziki zorluklar, hijyen vs. sorunlarla baş etmek gibi daha önce yaşamadıkları deneyimlerin kendilerini motive ettiğini, birilerine faydalı olmanın bir depremzedenin yüzünü güldürmenin imanlarını artırdığını ve bağlı oldukları gruba aidiyetlerini güçlendirdiğini, organizasyon deneyimlerini artırdığını ifade etmişlerdir

Görece kapalı yapılar olan dini gruplar, deprem bölgelerindeki organizasyonları sayesinde halkın gündemi ve ihtiyacının neler olduğunu görmüşler, teşkilat şemalarını, faaliyetlerini ve önceliklerini yeniden düzenleme fırsatı bulmuşlardır. Mesela psikolojik destek hizmeti gibi daha önceleri bir ihtiyaç olduğu düşünülemeyen yenilikler dini grupların gündemine girmiştir.

Dini gruplar, Kızılay, Umke veya Afad gibi devlet organizasyonlarıyla eş güdüm içerisinde çalışmak zorunda kalmışlar, yardımların hızlı ve etkili dağıtımında eksiklerini gidermek ve yeni açılımlar yapmak zorunluluğu hissetmişlerdir. Bu sayede deneyimler paylaşılmış bir sinerji üretilebilmiştir.

Parçalı ve birbirlerinden kopuk hatta bazen birbirlerine uzak dini grupların, farklılıkları arka plana iterek hizmete odaklanmaları, koordinasyon kurarak birbirlerine yaklaşmaları önyargıları azaltma imkânı sunmuştur.

Dini grupların dış bilgilendirme faaliyetleri artmış deprem bölgesinde tüm faaliyetler sosyal medya hesapları aracılığıyla duyurulmuştur. Bu sayede dini gruplar vitrinlerini dizayn etmiş, dışarıya yönelimlerini artırmışlardır.

Kaynakça

Akşit, B., Serdar, A., & Tabakoğlu, B. (2005). İslami Eğilimli Sivil Toplum Kuruluşları. Y. Aktay içinde, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık (Cilt 6, 664-681). İstanbul: İletişim Yayınları.

Başpınar, A ve M. Güntürkün (2023). Afet Sonrası Gönüllülük 2023 Değerlendirmesi. Türkiye İnsani Çalışmalar Yıllığı 2023. İstanbul: Kızılay Kültür Sanat Yayınları

Gellner, Ernest (1994). *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. New York: The Pinguin Press

Kuran Yolu Meali (2016). Haz. H. Karaman, M. Çağrıcı, İ. Kâfi Dönmez, S. Gümüş. Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları

Sunar, Lütfi. (2018). Türkiye'de İslami STK'ların Kurumsal Yapı ve Faaliyetlerinin Değişimi. İlke İlim Kültür Eğitim Derneği. İstanbul: İlke Yayınları.

TİF (2023). Yerel Sivil Toplum ve Koordinasyon Ağlarının Haritalandırılması Raporu

Yayla, Atilla. (2013). Yazarlar. Ekim Perşembe, 2024 tarihinde Yeni Şafak: http://www.yenisafak.com adresinden alındı

Yeğen, M., Keyman, E. F., Çalışkan, M. A. ve Tol, U. U. (2010). Türkiye'de gönüllü kuruluşlarda sivil toplum kültürü (Araş tırma Raporu). Yaşama Dair Vakıf

https://iyiligecagri.org.tr/iyilige-cagri-arama-kurtarma-ekibiyle-deprem-bolgesinde-tr-1517.html Erişim Tarihi: 12.01.2024

https://www.iddef.org/iddefin-deprem-bolgesine-yardimlari-hiz-kesmiyor Erişim Tarihi: 01.12.2024

https://ahmetyesevi.org.tr/icerik.php?i=231014gQAiSw&islem=1 Erişim Tarihi: 01.12.2024

https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.677.pdf Erişim Tarihi: 01.12.2024

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.430.pdf Erişim Tarihi: 01.12.2024

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf Erişim Tarihi: 01.12.2024

İnsani Yardım Bağlamında Îsâr Kavramına Tasavvufî Yaklaşım

Hüsna Elif ÖZSOY*

Özet

Bu bildiride, başkalarını kendine tercih edebilmeyi ifade eden tasavvufun önemli kavramlarından olan îsâr kavramı hakkında açıklamalarda bulunularak insani yardım çerçevesinde bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Böylece insani yardım alanında maddi ve manevi imkânlarını ihtiyaçları olan insanlar için seferber ederek çalışmalarda bulunan bireylere, üstlenmiş oldukları sorumlulukların ve yaptıkları fedakârlıkların Allah Teâlâ katında kayıt altında olduğu vurgulanmıştır. Ayetlerde de buyrulduğu üzere yapılan hiçbir şeyin karşılıksız bırakılmayacağı vurgusu onları motivasyon açısından desteklerken bu şekilde tasavvufla insani yardım arasındaki ilişkinin bir yönünün ifade edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, ekstrem olaylara tanık olmasına rağmen yaptığı çalışmalardan vazgeçmeyen ve insani yardım alanında görevine devam etme sorumluluğunu üstlenmiş bireylerin kendi manevi olgunluklarına yapmış oldukları katkıları daha somut bir yapıya kavuşturarak güdülenmelerine destek olacaktır. Aynı zamanda insani yardım çalışmalarına devam eden kişilerin ilahi yönden desteklendiğini vurguladığı ve tasavvuf-insani yardım ilişkisini teorik zemine taşıdığı için önemlidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle tasavvuf klasiklerinde yer alan kavramlar içerisinden îsâr kavramı tercih edilerek kavram araştırılmıştır. Daha sonra îsâr kavramıyla ilişkilendirilen ayetler ve hadisler tespit edilmiştir. Ardından îsâr kavramıyla ve insani yardımla ilgili hazırlanmış olan kitaplar, tezler ve makaleler incelenmiştir. Bu şekilde kaynak oluşturulan çalışma için seçilen başlıklar çerçevesinde konu ele alınmıştır. Giriş bölümünde insani yardım hakkında kısa bilgi verilerek konunun bağlamı ortaya konulmuştur. "İnsani Yardım ve İnsani Yardım Çalışanları" başlığında insani yardım hakkında genel bilgiler verilip insani yardım çalışanlarıyla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. "Îsâr Kavramı ve Îsâr Kavramının İnsani Yardım Açısından Değerlendirilmesi" başlığında ise îsâr kavramının tasavvuf klasiklerinden açıklaması yapılmıştır. Ardından ilgili ayetler ve hadisler aktarılmıştır. Daha sonra konuyla alakalı tezler ve makaleler eşliğinde îsâr kavramının insani yardıma sunabileceği katkılar üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümüyle îsâr kavramıyla insani yardım arasındaki bağlantı vurgulanarak çalışma tamamlanmıştır. Bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılar, tasavvufun farklı kavramlarının insani yardımla ilişkisini ele alarak tasavvuf ve insani yardım arasındaki bağlantının teorik zeminde farklı yönlerden ifade edilmesine katkı sunabilirler.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Îsâr, Tasavvuf.

* Lisansüstü Öğrenci; ORCID: 0009-0000-2308-6968, elifoz1998@hotmail.com

Sufistic Approach to the Concept of Īsār in the Context of Humanitarian Aid

Abstract

In this communique, explanations were made about the concept of īsār (altruism), which is one of the important concepts of Sufism, which expresses the ability to choose others over oneself, and an attempt was made to establish a connection within the framework of humanitarian aid. Thus, it was emphasized to the individuals who mobilize their material and moral resources in the field of humanitarian aid for people in need, that the responsibilities they have undertaken and the sacrifices they have made are recorded in the sight of Allah. As it is commanded in the āyahs, the emphasis that nothing done will be left unrequited supports them in terms of motivation, and in this way, it is aimed to express one aspect of the relationship between Sufism and humanitarian aid. This study will support the motivation of individuals who have not given up on their work despite witnessing extreme events and who have undertaken the responsibility of continuing their duties in the field of humanitarian aid by making their contributions to their own spiritual maturity more concrete. At the same time, it is important because it emphasizes that people who continue their humanitarian aid work are divinely supported and brings the relationship between Sufism and humanitarian aid to a theoretical ground. Qualitative research method was used in the research. First of all, among the concepts in the Sufi classics, the concept of îsâr was preferred and the concept was investigated. Later, the āyahs and hadiths associated with the concept of îsâr were identified. Then, books, theses and articles prepared on the concept of īsār and humanitarian aid were examined. In this way, the subject was discussed within the framework of the titles selected for the sourced study. In the introduction, brief information about humanitarian aid is given and the context of the subject is revealed. Under the heading of "Humanitarian Aid and Humanitarian Aid Workers", general information about humanitarian aid was given and information about humanitarian aid workers was given. In the title of "The Concept of Isâr and the Evaluation of the Concept of Isâr in terms of Humanitarian Aid", the concept of c was explained from the Sufi classics. Then, the relevant āyahs and hadiths were narrated. Then, accompanied by theses and articles on the subject, the contributions that the concept of īsār can offer to humanitarian aid are emphasized. In the conclusion section, the study was completed by emphasizing the connection between the concept of îsâr and humanitarian aid. Researchers who will work on this subject can contribute to the expression of the connection between Sufism and humanitarian aid from different aspects on a theoretical basis by discussing the relationship between different concepts of Sufism and humanitarian aid.

Keywords: Humanitarian Aid, Īsār (Altruism), Sufism.

Giriş

İnsan, akıl sahibi bir varlık olarak diğer canlılardan ayrılan bir yapı sergilemektedir. Sahip olduğu akıl yetisini nasıl kullanacağı ise bireyin kendi iradesine bağlı bir tercihtir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, iyilik ve kötülük gibi ahlaki olgular ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla akıl, büyük bir güç olarak insana

bahşedilmiş, bu gücün doğru yönlendirilmesi amacıyla insan Allah Teâlâ tarafından vahiy ve peygamberlerle desteklenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Kur'ân-ı Kerîm'de Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) "güzel bir örnek" olarak sunulması, modern birey için oldukça önemlidir (Karaman, Çağrıcı, Dönmez ve Gümüş, 2014, el-Ahzâb 33:21). Çünkü çağımızda kötülüğü tercih eden bireylerin, kendileriyle birlikte toplumu da olumsuz bir şekilde etkiledikleri açıktır.

Günümüz dünyasında iyilik ve kötülük arasındaki mücadele, bireysel düzeyden toplumsal düzeye kadar farklı boyutlarda kendini göstermektedir. Özellikle Filistin halkına yönelik uzun yıllardır devam eden insan hakları ihlalleri, bu mücadelenin küresel bir örneğidir. Son yıllarda şiddetin artması ve bu durumun uluslararası toplum tarafından soykırım olarak tanımlanması, insanlığın vicdanını harekete geçirmiş; Filistin halkına destek olmak amacıyla birçok birey ve kuruluş, boykotlar, yardım kampanyaları ve diğer eylemlerle kötülüğün karşısında durmuştur. Bu birliğin olumlu dönütü ise alınan ateşkes kararıdır. Bu durum, iyiliğin yaygınlaştırılmasının kötülükle mücadelede ne denli önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

İyiliğin yayılmadığı bir ortamda kötülüğün daha fazla taraftar bulabileceği, insanın çevresinden kolayca etkilenebilen bir yapıya sahip olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu noktada tasavvuf, bireyi varoluşunun anlamı üzerine düşünmeye sevk ederek, kötü huylarından arınmasını ve iyi ahlakla donanmasını teşvik eder. Tasavvuf, Hz. Muhammed'i bir rol modeli olarak sunup bireyin somut bir örnek üzerinden ahlaki erdemleri içselleştirmesine imkân tanır. Bu çerçevede, modern insanın karşılaştığı kötülüklerle mücadele edebilmesi için tasavvufun içerdiği değerler, önemli bir rehberlik sunmaktadır.

Bu çalışmada, insani yardım faaliyetlerinde bulunan bireylerin tasavvufun "îsâr" kavramı çerçevesinde üstlendikleri sorumluluğa dikkat çekmek hedeflenmiştir. İnsani yardım çalışanlarının gösterdikleri çabanın hem kendi manevi olgunlaşmalarına katkı sağlayacağı hem de ahiret açısından büyük bir kazanç getireceği vurgulanarak motivasyonlarının artırılması amaçlanmaktadır. Bu anlayış, Kur'ân-ı Kerîm'de şu ayetle ifade edilmektedir: "Kim iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır." (Karaman vd., 2014, el-En'âm 6:160). Bu ayetten hareketle insani yardım çalışanlarının faaliyetleri sonucunda asıl ödülü alacakları yerin Allah Teâlâ'nın huzuru olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Îsâr kavramı açıklanmadan önce, insani yardım ve insani yardım çalışanları hakkında bilgi verilmesi, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda tasavvufun insani yardım perspektifi, bireylerin ahlaki olgunlaşmaları ve toplumsal fayda açısından değerlendirilecektir.

1. İnsani Yardım ve İnsani Yardım Çalışanları

Bu başlık altında, öncelikle konunun bağlamını daha iyi kavrayabilmek amacıyla insani yardım kavramına dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Ardından, çalışmanın muhatap kitlesini oluşturan insani yardım çalışanlarının özellikleri ve rollerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1. İnsani Yardım

İnsani yardım, insan hayatını öncelik hâline getiren ve krizlerden etkilenen bireylere ya da topluluklara yönelik destek faaliyetlerini kapsayan bir olgudur. Bu açıdan insan severlik ve yardımlaşmanın Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi semavi dinlerde önemli bir yer tuttuğu; modern anlamda insani yardım kavramının 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıktığı ve özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında hızlı bir gelişimin gösterdiği belirtilmektir (Amini, 2017).

İnsani yardım eylemleri, krizlerden etkilenen bireylere hayat kurtarıcı hizmetler ve temel ihtiyaçlara yönelik malzemeler sağlamayı amaçlamaktadır. Temel işlevleri arasında, devletin veya yerel aktörlerin kapasitesini aşan krizler karşısında etkilenen toplulukların insani gereksinimlerini karşılamak yer alır. Bu tür krizlere deprem ve sel gibi doğal afetler, savaş ya da çatışma durumları, yönetişim veya kalkınma başarısızlıkları gibi durumlar örnek verilebilir. Bazı durumlarda, bu unsurların bir kombinasyonu da krizleri tetikleyebilir (Akbaş, 2023).

İnsani yardımın temel ilkeleri, evrensel bir kabul görerek insancılık, yansızlık, tarafsızlık ve bağımsızlık olarak tanımlanmaktadır (İnan, 2012). Bu ilkeler, insani yardım faaliyetlerinin etik bir zeminde ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için rehber niteliğindedir. Ayrıca, bağışçıların kalıcı eserlere teşvik edilmesi de insani yardım faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır (Yurteri, 2022).

Türkiye, insani yardım diplomasisinde, dünyanın neresinde olursa olsun meydana gelen insani dram ve krizlerle mücadelede gücü nispetinde, herhangi bir ayrım yapmadan yardımda bulunmayı ilke edinmiştir. Bu yaklaşım, Batılı hareket tarzından farklı olarak, insani yardımlarda ayrımcılığı reddeden kapsayıcı bir politika ile şekillenmektedir. Türkiye tarafından genellikle yumuşak güç uygulamaları çerçevesinde, insani yardım çalışmalarında hedef ülkelerin kalkınmasını desteklemek, borçlandırmaya dayalı bir sistem yerine iş birliği temelli ilişkiler kurmak ve ülkelerin kendi geçimlerini sağlamalarını teşvik etmek gibi yöntemler tercih edilmektedir (Tosun, 2022).

Türkiye, koronavirüs pandemisi sırasında dünyanın birçok ülkesine tıbbi yardım paketleri göndererek, insani yardım konusundaki etkinliğini ve ayrım gözetmeksizin yardım sunma yaklaşımını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu yardımlar, salgının ilk anlarından itibaren gerçekleştirilmiş ve Türkiye'nin küresel ölçekteki insani diplomasi performansını güçlendirmiştir (Kızılay, 2021).

Türk insani yardım kuruluşlarının gerçekleştirdiği her birimlik sosyal katkının, ülkenin çekiciliği, uluslararası alandaki tutumu, imajı, kültürel benimsenme düzeyi, güvenilirliği, itibarı ve genel davranış kalıpları üzerinde pozitif ve doğrusal bir etkisi olduğu belirtilmektedir (Mortaş, 2022). Bu yönüyle insani yardım faaliyetlerinin birçok olumlu getirisi olduğunu ifade edebiliriz.

1.2. İnsani Yardım Çalışanları

İnsani yardım faaliyetlerinin etkin bir şekilde muhatap kitleye ulaştırılmasında en önemli unsurlardan biri, insani yardım çalışanlarının rolüdür. Bu bağlamda, insani yardım çalışanlarının karşılaştıkları sorunları ele almak ve çözüm önerileri sunmak,

insani yardım faaliyetlerinin ihtiyaçlara daha etkili bir şekilde yanıt vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsani yardım çalışanları, profesyonel ya da gönüllü olarak zorlu koşullarda insanlara destek sağlayan bireylerden oluşmaktadır. Bu kişiler; hekim, sürücü, güvenlik personeli gibi farklı meslek gruplarına mensup olabilecekleri gibi, krizin yaşandığı bölgeden ya da farklı ülkelerden gelen bireyler de olabilirler. Bir araştırmada, insani yardım çalışanlarının danışanlarının ekonomik sıkıntıları, bürokratik engeller ve yönlendirme mekanizmalarının eksikliği gibi durumlar nedeniyle sıkça mahcubiyet, üzüntü ve çaresizlik hissettikleri ortaya konulmuştur. Aynı zamanda, bu çalışanların kendilerine yönelik olarak suçluluk, öfke ve umutsuzluk duyguları geliştirdiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, danışanlardan gelen teşekkür ifadeleri, faydalı olduklarını hissetmek ve bürokratik engellerin olmaması, yardım çalışanları için işin tatmin edici yönlerini oluşturmaktadır. Çalışanların ifade edilen zorluklarla baş etmek için kontrolün her zaman ellerinde olmadığını kabul ettikleri, ego duygularından arınmaya çalıştıkları, içsel bir farkındalık geliştirdikleri ve hatalarından uzaklaşma çabası sergiledikleri belirtilmiştir (Küçüknane, 2021).

İnsani yardım çalışanları, zorlu çalışma koşulları ve maruz kaldıkları ağır travmatik olaylar nedeniyle çeşitli psikolojik sorunlar yaşama riski altındadır. Bu bireylerde tükenmişlik, majör depresif bozukluk, ikincil travmatik stres, şefkat yorgunluğu, travma sonrası stres bozukluğu, madde kullanım bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıkların yanı sıra eştanı durumları sıklıkla gözlemlenmektedir. Araştırmalar, psikolojik açıdan kendisini zayıf veya yetersiz hisseden bireylerin, sosyal çevresiyle güçlü ilişkileri olanlara kıyasla stresten daha fazla etkilendiğini ortaya koymaktadır (Işıkhan, 2020; Işıkhan, 2021). Bu durum, insani yardım çalışanlarının yalnızca fiziksel değil, psikososyal destek mekanizmalarına da erişimlerinin önemini vurgulamaktadır.

2. Îsâr Kavramı ve Îsâr Kavramının İnsani Yardım Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde, îsâr kavramı hem sözlük anlamı hem de tasavvuf klasiklerindeki kullanımları doğrultusunda ele alınmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili tezler ve makalelerden yararlanılarak kavramın insani yardım bağlamındaki yansımaları üzerine çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Belirlenen ayet ve hadisler ışığında, îsâr kavramının insani yardım çalışanlarının motivasyonlarına sağlayabileceği katkılar da incelenmiştir.

2.1. Îsâr Kavramı

Îsâr, Arapça kökenli bir kelime olup, "seçmek" ve "tercih etmek" anlamlarına gelmektedir (el-Zayat, el-Neccar, Mustafa ve Abdulkadir, 1986). Cürcânî (1413), îsârı, bir faydanın temin edilmesinde veya bir zararın savulmasında başkasının kendisine tercih edilmesi olarak tanımlamış ve bunun, kardeşlik kavramının son aşaması olduğunu belirtmiştir. Akot (2020), îsârı, dünya ve ahiretteki tüm hazları terk ederek yalnızca Allah Teâlâ'yı tercih etmek olarak açıklamaktadır. Düzgüner (2019) ise, yardım davranışının daha genel bir kavram olduğunu, diğerkâmlığın ötekini önceleyen yardım anlamına geldiğini ifade ederek, îsârın, bireyin bedel ödemeyi göze alarak yardımda

bulunması anlamına geldiğini vurgulamıştır. Bu tanımların, îsâr kavramına daha net bir bakış açısı kazandıracağı söylenebilir.

Herevî (1988), îsârın üç derecesi olduğunu ifade etmiştir: İlkinin, zamanını ifsat etmemeyi, dinen kişiye haram olmamayı ve yolundan engellemeyecek biçimde insanları kendine tercih etmeyi içerdiğini; bunun cimrilikten nefret etmekle, güzel ahlakı temenni etmekle ve haklara değer vermekle gerçekleşebileceğini belirtmiştir. İkincisinin, sâlik bazı bela ve sıkıntılar yaşasa, aşılması zor engellerle muhatap olsa, bedeni zayıflasa ve gücü tükense bile başkasının hoşnutluğundansa Allah Teâlâ'nın rızasını yeğlemesini içerdiğini; bunun için sabrın kuvvetinin, İslam'ın güzelliğinin ve temiz fıtratın ya da Allah Teâlâ'ya dönme talebinin gerektiğini ifade etmiştir. Üçüncüsünün, Allah Teâlâ'nın yeğlediğini yeğ tutmayı içerdiğini çünkü îsâra kalkışmanın mülk iddiasında bulunmak anlamına geldiğini; ardından Allah Teâlâ'yı yeğlediğini görmeyi terk etmekle; sonra ise terki de terk etmekle olacağını belirtmiştir.

Hazreti Muhammed (s.a.v.) dönemiyle başlayıp sahabe dönemi ve sonrasındaki Müslüman toplumlarda îsâr davranışı, yalnızca sözlü aktarımla değil, fiili olarak da uygulanmaya devam etmiştir (Çağlayan, 2012). Tasavvufta, Nûriyye akımının temel vasfı îsâr olarak kabul edilmektedir (Hücvîrî, 1974). Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli rol oynayan göçmen sûfî Türkmen kadınlarının oluşturduğu Bâciyân-ı Rûm, insanları sevme, hoşgörülü davranma, kimsesizlerle fakirlere yardım etme, iyiliği yayma ve kendini hizmete adama gibi özelliklerle îsâr merkezli bir yapıya sahiptir (Çubukçu, 2015). XIV. yüzyılda Anadolu'nun sosyal yapısının şekillendirilmesinde önemli bir yere sahip olan Ahilik ilkeleri, tasavvuf ve fütüvvet ahlakıyla yakın bir ilişki içermektedir (Göktaş, 2011). Ayrıca Ahilik değerleri, yerel özelliklerden ziyade evrensel niteliklere sahip olup, geniş bir etki alanı bulmuştur (Yılmaz, 2021). Bu yönüyle tarihsel zeminde, tasavvuf-insani yardım ilişkisinin canlı örnekleri olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. Îsâr Kavramının İnsani Yardım Açısından Değerlendirilmesi

Îsârın tasavvuftaki ilk aşaması maddesel boyutu içerirken; sonraki aşaması ise yalnızca maddeyle ilgili değildir (Uyar, 2019). İnsani yardım çalışanları hakkında bilgi verdiğimiz kısımda, bu kişilerin kriz bölgesinden olabileceği gibi olmayabileceğini de belirtmiştik. Kriz bölgesinde yaşayan bir kişinin kendisi zor şartlar altında bulunurken insani yardım faaliyetlerine katılıyor oluşunun başkalarını kendisine tercih etmesiyle bir bağlantısı olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde kendisi krizin olduğu bölgelere nispeten çok daha iyi şartlarda yaşamını sürdürürken insani yardım faaliyetlerine katılarak kriz bölgelerine giden kişilerin de kendi rahatlarını önemsemek yerine ihtiyacı olanları öncelediğini ifade edebiliriz. Bu açıdan bakıldığında insani yardım çalışanlarının îsârın tasavvuftaki ilk aşamasının ötesinde bir konuma sahip olduklarını vurgulayabiliriz.

Îsâr kavramı, Kur'ân-ı Kerîm'de tek ayette terim anlamıyla kullanılmaktadır. Bu ayetin nüzul sebebi incelendiğinde rivayetlerdeki ortak nokta, sahabenin ihtiyaç hâlinde olsa bile başkalarını kendilerine yeğlemesidir (Kaya, 2012; Tiyek, 2019). Bahsedilen ayet şudur: "Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde

bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır" (Karaman vd., 2014, el-Haşr 59:).

İnsani yardım çalışanları açısından bu ayeti değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz: Öncelikle, bir kişinin karşısındakine yönelik rahatsızlık duymaması için ön yargısız bir tutum sergilemesi gereklidir. Bu tutum, karşındaki kişiyi anlamayı beraberinde getirir. Karşısındakini anlayabilen bir insan, fedakârlık yapma noktasında çok daha rahat hareket edebilir. İnsani yardım çalışanları, muhatap kitlenin krizlerin olumsuz etkilerine maruz kaldığının bilincinde olarak, ön yargılarından arındıklarında, ihtiyaçlara daha samimi bir şekilde dönüş sağlayabilirler. Bu samimiyet, muhatap kitlenin yardım çalışanlarıyla arasında sevgi bağının ortaya çıkmasını sağlarken, onları kendilerine tercih etme bakışının da yolunu açacaktır. Bu süreç, aynı zamanda empati yeteneklerinin güçlenmesine ve bencillik yönlerinin törpülenmesine katkı sağlayarak daha güzel bir ahlaka ulaşmalarına vesile olacaktır. Sonuç olarak, manevi açıdan bir yükseliş yaşanacak ve bu kazanımlar, ayette belirtilen kurtuluşa erme müjdesine daha kolay ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Böylece, insani yardım çalışanlarının faaliyetlerinin yalnızca maddi değil, manevi bir getirisi olduğu sonucuna da varılabilir.

Hazreti Muhammed (s.a.v.), îsârı hayatında yaşayarak çeşitli uygulamalar ve örnekler ortaya koymuş; ihtiyaç sahibi insanlara yardımda bulunurken zaruri ihtiyaç maddelerinin yanında kendisine gelen hediyeleri de paylaşmış; kendisinden istekte bulunanlara da destek olmuş, mevcut imkânların yanında vadetme ya da borçlanma seçeneğini de ihtiyaçları karşılamada değerlendirmiş ve ihtiyaçlar çakıştığında îsârı uygulamada kendisinde olduğu gibi yakınlarında da başkalarını tercih etmiştir (Kaya, 2012). Bu bilgilerden hareketle insani yardım çalışanlarının da kriz bölgelerinde ortaya çıkan sorunları gidermede sahip oldukları imkânların ötesinde bir yaklaşım benimsemelerinin Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) rehberliğiyle ilişkili olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Bu ayet insani yardım çalışanları için büyük bir motivasyon kaynağıdır: "De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.'" (Karaman vd., 2014, Âl-i İmrân 3:31). Çünkü îsâr davranışını benimseyerek hayatına uygulayan insani yardım çalışanı, bu davranışıyla Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) rehberliğine uymuş olacağı için Allah Teâlâ'nın sevgisini celbederek günahlarından arınma imkânına kavuşacaktır.

Hoşab (2019), kişinin kendi şartları ve gücü nispetinde sorumlu olduğunu (el-Mü'minûn 23:62) hatırlatarak bireyin kaldırabileceği yükün farkında olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca o, kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişilerin talebi dışında îsâr davranışına onları dâhil etmemesinin daha doğru olacağını belirtmiştir.

Önceki kısımlarda insani yardım çalışanlarının tanık oldukları ekstrem olaylar sonucunda çeşitli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlıklar yaşadıkları ifade edilmiştir. Bunlardan birisi de tükenmişliktir. Eğer kişi, kendi potansiyelinin ötesinde bir verme durumuna girerse kendisinde bunu karşılayabilecek bir durum olmadığı için zayıf hâle gelecektir. Bu da yardım sağlayanken yardıma ihtiyaç duyan hâline gelmesine sebebiyet verecektir. Bundan dolayı dengeli bir tutum sergileyebilmek insani yardım çalışanlarının görevine devam edebilmesi açısından önemlidir. Şu hadiste yer alan

Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) takdir ettiği ilgili ifade de bu gerçeği doğrulamaktadır: "...'Rabbinin senin üzerinde hakkı var. Nefsinin senin üzerinde hakkı var. Ailenin senin üzerinde hakkı var. Şu hâlde her hak sahibine hakkını ver'..." (Buhârî, Savm, 51: 1968).

Aktarılan şu hadis ise îsârı yaşam biçimi olarak tercih edenlere büyük bir müjde niteliğindedir: "Kim bir müminin dünyevi kederlerinden birini giderirse, Allah da onun kıyamet günü kederlerinden birini giderir. Kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünyada ve ahirette kolaylık gösterir. Kim bir Müslümanı örterse, Allah da onu dünya ve ahirette örter. Kişi kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır..." (Müslim, Zikir ve Dua, 38: 2699). Çünkü insani yardım çalışanlarının gayesi krizlerden etkilenen insanlara fayda sağlayarak bu yönüyle onların kederlerinin giderilmesine destek olmaktır. Hadisten de anlaşılacağı üzere bu davranışlarının karşılığı ebedî hayattaki konumun belirleneceği günde memnun edilmektir. Bunun açılımı da ya günahların bağışlanması ya da derecelerin yükseltilmesidir. Böylece insani yardım çalışanlarının yaptıkları çalışmalar neticesinde, sonsuz hayattaki konforlarının artacağı çıkarımında bulunabiliriz.

Krize maruz kalan insanların maddi açıdan kayıplar yaşadığı bilinen bir gerçektir. İnsani yardım çalışanlarının bir diğer gayesi de bu kişileri maddi açıdan desteklemektir. Yukarıdaki hadiste de belirtildiği üzere bu faaliyetin Allah Teâlâ katındaki karşılığı hem dünyada hem de ahirette O'nun yardımına mazhar olmaktır. Bu yönüyle insani yardım çalışanlarının yaptıkları yardımların aslında kendi hayatlarının da kolaylaşmasında önemli bir tesiri olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Ayrıca daha önce insani yardım çalışanları için danışanlarının olumlu dönüşlerinin tatmin edici olduğunu ifade etmiştik. İlgili hadiste ise Allah Teâlâ'nın takdir etmesi söz konusudur. İnsana nispeten ilahi gücün takdirini almak insani yardım çalışanları için daha büyük bir motivasyon sağlayacaktır.

Îsâr ve infak deneyimlerinin terapötik sonuçlarının anlam arayışı, narsisizmden kurtulma, mutsuzlukla başa çıkma, bencillikten arınma, depresyon ve kaygı düzeyini azaltma ve rahatlama, toplumsal destek ve bağları güçlendirme, empatik eğilimde artış, diğerlerini önemseme, öfori duygusunda artış, huzur ve manevi doyum olduğu belirtilmiştir (İskeçlier, 2024). Bu yönüyle îsâr kavramını içselleştirmeyi başarmış bir insani yardım çalışanı, gerçekleştirdiği faaliyetlerle hem kendi hayatına hem de topluma olumlu katkılar sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, insani yardım ile tasavvufun îsâr kavramı arasında önemli bir bağlantı olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, tarihteki somut örneklerden olan Bâciyân-ı Rûm ve Ahilik kurumlarına değinilmiş, böylece geçmişte olduğu gibi günümüzde de tasavvufun, insani yardım faaliyetlerine olumlu katkılar sağlayabileceği ifade edilmiştir. Çalışmada bu katkının özellikle insani yardım çalışanlarıyla ilgili yönüne odaklanılmış; sahada aktif rol alan bireylerin motivasyonlarının korunması ve böylece yapılan faaliyetlerin daha çok fayda sağlaması hedeflenmiştir. Ayrıca, insani yardım çalışanlarının da birer insan olduğu gerçeğine dikkat çekilerek, yapılan yardımların onları zor duruma düşürmemesi için kapasiteleri nispetinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tercih, insani yardım çalışanlarının tanık oldukları ekstrem olaylar

karşısında ve güçlerinin üstündeki eylemlerde kendilerini sorumlu hissederek olumsuz etkilenmelerini önleme amacını taşımaktadır.

Çalışma boyunca ilgili ayet ve hadislere yer verilerek, insani yardım çalışanlarının üzerindeki ilahi desteğin varlığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, tanık olunan olaylarda ilahi bir perspektifin devrede olduğunun hatırlatılması önemli bir nokta olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda, insani yardım çalışanlarının yürüttükleri faaliyetler yoluyla manevi gelişimlerinin olumlu yönde etkilendiği belirtilmiş; bu durumun hem dünya hayatı hem de ahiret hayatı açısından olumlu sonuçlara sebebiyet vereceği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma tasavvuf perspektifinden insani yardım alanına, özellikle insani yardım çalışanlarına ilişkin literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Kaynakça

Akbaş, E. (2023). İnsani yardım felsefesi ve etiği. İ. Demir (Ed.). İnsani yardım (s. 55-72). Ankara: Nobel Bilimsel.

Akot, B. (2020). *Tasavvuf I*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Amini, K. (2017). *İnsani yardımların etkililiği.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (483417)

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. (1421/2000). *el-Câmiʿu's-sahîh*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz b. Muhammed b. İbrahim. Savm, 51 (No. 1968). Dâru's-Selâm.

Cürcânî, Ş. (1413). *Mu'cemü't-ta'rîfât.* Kahire: Dâru l-Fâzîlet.

Çağlayan, H. (2012). İslam Kardeşliğinin Zirve Noktası: Îsâr. Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku" Sempozyumu. 21-22 Nisan 2012. Ankara. ss. 298-311.

Çağrı (1986). el-Mu'cemü'l-vasît. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Çubukçu, H. (2015). Bâciyân-ı Rûm ve Anadolu tasavvufundaki yeri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* (5), 217-231.

Düzgüner, S. (2019). Pro-sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname,* (40), 351-373.

Göktaş, V. (2011). Ahilik ve Tasavvuftaki Bazı Müşterek Ahlaki Ögeler. Ahilik Uluslararası Sempozyumu: "Kalite Merkezli Bir Yaşam". 20-22 Eylül 2011. Kayseri. ss. 107-124.

Herevî, A. (1988). *Kitâbu Menâzilü's-sâirîn.* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Hoşab, F. (2019). Hadîsler çerçevesinde îsârın tasnifine dair yeni bir değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (34), 213-252.

Hücvîrî, A. (1974). *Keşfü'l-mahcûb.* Kahire: Mektebetü'l-İskenderiyye.

Işıkhan, V. (2020). *Yardım personelini güçlendirme.* Ankara: Nika Yayınevi.

Işıkhan, V. (2021). Afetlere müdahale eden yardım personelini güçlendirme. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi,* 7(2), 399-406.

İnan, M. (2012). *İnsani yardım ve Avrupa Birliği boyutu*. (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (333302)

İskeçlier, T.N. (2024). Manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifinden nefs psikolojisinde infak ve isar deneyimi. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi,* (9), 39-76.

Karaman H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. (2014). (Âl-i İmrân 3:31). *Kur'an yolu meâli* (3. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. (2014). (el-Ahzâb 33:21). *Kur'an yolu meâli* (3. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. (2014). (el-En'âm 6:160). *Kur'an yolu meâli* (3. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. (2014). (el-Haşr 59:9). *Kur'an yolu meâli* (3. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. (2014). (el-Mü'minûn 23:62). *Kur'an yolu meâli* (3. baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kaya, İ. (2012). *Hadîslerde îsâr hasleti.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (353121)

Kızılay, Ş. (2021). Değerleri ve aktörleriyle Türkiye'nin insani yardım politikası. *UPA Strategic Affairs,* 2(2), 185-209.

Küçüknane, A. (2021). *Mültecilere ruh sağlığı dışında destek veren insani yardım çalışanlarının dolaylı travma deneyimleri ve baş etme.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (696788)

Mortaş, H. (2022). *Kamu diplomasisi kapsamında Türk insani yardım kuruluşlarının sosyal sorumluluk faaliyetleri: yabancı uyruklu öğrenciler üzerine bir araştırma.* (Doktora Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (744409)

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. (1421/2000). *el-Câmiᶜu'ṣ-ṣaḥîḥ.* nşr. Sâlih b. Abdülazîz b. Muhammed b. İbrahim. Zikir ve Dua, 38 (No. 2699). Dâru's-Selâm.

Tiyek, E. (2019). *Kur'ân-ı Kerîm'de îsâr kavramı.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (582856)

Tosun, S. (2022). *Kamu diplomasisinde uluslararası insani yardım ve destek kapsamında Türkiye'nin yumuşak güç uygulamaları: Sudan ülke örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (742189)

Uyar, M. (2019). Îsârın tasavvufî derinliği: bilimsel yaklaşım ile bir kıyaslama. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* (19)2, 453-478.

Yılmaz, Ö. (2021). *Geçmişten günümüze tasavvuf ve tarîkatlar.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yurteri, S. (2022). *Türkiye merkezli STK'lar tarafından Afrikada yapılan insani yardımların etkinliği ve su kuyusu projelerinin sürdürülebilirliği üzerine bir inceleme.* (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi. (750918)

İnsani Yardım Faaliyetlerinde Asıl-Vekil Sorunu

İbrahim DEMİR*

Özet

Asıl-vekil sorunu sosyal teoride vekâletle yürütülen işlemlerde ortaya çıkan yaygın bir sorundur. Asıl-vekil sorunu vekalet içeren bir işlemde asılın maksimizasyon hedefleri ile vekilin maksimizasyon hedeflerinin örtüşmemesini ifade eder. İnsani yardım, bağışçıların doğrudan muhtaçlara yardımı maliyetli ve teknik bakımdan zor olacağı için genellikle aracılar ya da vekiller tarafından yürütülmektedir. İnsani yardım bağışçılarının bağış yaparken amaçladıkları faydanın yardımın konusu, zamanı, yeri ve niteliği bakımından yerine getirilmesi önemlidir. Örneğin, asıl-vekil probleminin bir yansıması olarak havaalanı sendromu, yardımların ulaşılması kolay (düşük maliyetli) ancak yer bakımından bağışçı amaçlarıyla örtüşmeyen bir şekilde yerine getirilmesini ifade eder. Bu yüzden insani yardım faaliyetlerinin asıl-vekil problemi bağlamında incelenmesi bağış miktarının daralmaması için önemlidir. Bu bağlamda bu çalışma insani yardım faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek asıl-vekil sorunlarını açıklamakta ve olası sonuçları tartışmaktadır. Çalışma bulguları ve önerileri insani yardım faaliyetlerinde karşılaşılacak asıl ve sorunlarının minimize edilmesinde faydalı olarak insani yardım sektörlerinde gözlemlenebilecek potansiyel daralmaları önleyici rol oynayacaktır.

Anahtar kelimeler: Asıl-Vekil Sorunu, İnsani Yardım, Bağış, Havaalanı Sendromu.

The Principal-Agent Problem in Humanitarian Aid Activities

Abstract

The principal-agent problem is commonly encountered in social theory for transactions carried out by an agent of principal entity. The principal-agent problem refers to the misalignment between the principal's maximization goals and the agent's maximization goals in a transaction involving agency. Humanitarian aid is often carried out by intermediaries or agents, as donors' direct assistance to those in need would be costly and technically difficult. For donors, which are the principals of humanitarian aid action, the subject, timing, place, and quality of the aid are crucial for utility maximization. For example, as a reflection of the principal-agent problem, the airport syndrome refers to the delivery of aid in a way that is easy to reach (low cost) but does not coincide with the donor's objectives in terms of the location of the aid. Therefore, it is important to examine humanitarian aid activities in the context of the principal-agent problem in order to prevent the amount of donations from shrinking. In this context, this study explains principal-agent problems that may arise in humanitarian aid activities and discusses possible consequences. The study

* Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-2425-0288, idemir@aybu.edu.tr.

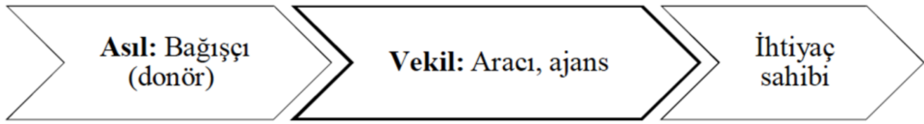
findings and recommendations will be useful in minimizing the problems encountered in humanitarian aid activities and will play a role in preventing potential contractions in the humanitarian aid sectors.
Keywords: Principal-Agent Problem, Humanitarian Aid, Donation, Airport Syndrome.

Giriş

Sosyo-ekonomik hayatta çok sık ve yaygın bir şekilde başvurulan vekâlet kurumu, bir birey ya da tarafın belli bir sosyo-ekonomik işlem ya da faaliyeti başka bir birey ya da taraf adına yapmasını içermektedir. Vekâlete konu işlemler; yapılması gereken bir iş veya işlem, asıl, vekil (aracı ya da ajans) ve yazılı ya da yazılı olmayan bir sözleşmeden oluşmaktadır. İşlem maliyetleri, asimetrik bilgi, bilgi maliyetleri ve fiziki imkânsızlıklar vekâlete dayalı işlemlerin temel nedenleri arasındadır.

Vekaletle yürütülen işlemler, asıl ve vekilin maksimizasyon beklentilerinin uyuşmaması, sözleşme sonrası davranışlarının değişmesi ve işlem sonrası çıktıların asıl beklentilerini karşılamaması gibi nedenlerle; literatürde asıl-vekil sorunu, vekalet sorunu, ajans sorunu, sözleşme ekonomisi ve moral tehlike gibi çalışma alanlarının ortaya çıkıp gelişmesine yol açmıştır.

İnsani yardım, vekâletle işlemlerin yaygın olarak gerçekleştirdiği alanlardan biridir. Demir (2023), insani yardımda asıl-vekil ilişkisini aşağıdaki ilişki çerçevesinde göstermiştir:



Şekil 1. İnsani yardımda asıl-vekil (vekalet) ilişkisi
Kaynak: Demir (2023)'ten izinle kullanılmıştır.

Şekilde görüldüğü üzere insani yardım faaliyetlerinde asıl bağışçıdır. Bağışçı, çoğu durumlarda insani yardım faaliyetini bizzat yürütemeyeceği için insani yardımla uğraşan kişi ve kurumları vekil tayin edebilmektedir. Vekillerin yerine getirmesi gereken işlem ise bağışı, asıl (bağışçı) adına ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktır. İlk bakışta sorunsuz işleyecek bir mekanizma gibi görünen bu 'vekâlet' mekanizması birçok sorunu beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, bağışçının (asıl) Afrika'da kendisi adına kurban kesilmesi ya da kesilen bir kurbandan kendisine düşen kurban eti hissesinin Afrika'da dağıtılması için bir yardım kuruluşuna (vekil) yetki/vekâlet verdiğini düşünelim. Vekalet içeren bu işlemde, asılın maksimizasyon hedefleri (kurbanın İslami kurallara uygun olması, İslami usullerle kesilmesi, maliyetine göre en yüksek miktar ve kalitede et/ya da et miktar/kalitesine göre en düşük maliyet, gerçek ihtiyaç sahiplerine zamanında insan onuruna yakışır bir şekilde dağıtım vb.) ile vekilin maksimizasyon hedeflerinin (yüksek bağış miktarı, yüksek kurban hissesi, en düşük maliyetle vekaletin yerine getirilmesi, görünürlük, prestij vs.) örtüşmesini engelleyebilecek ve vekilin sahada karar almasını gerektiren bir dizi belirsizlik söz konusudur. Kurban örneğinde asıl tarafından önceden bilinmesi çok zor olup sözleşme metninde tanımlanması ve takibi maliyetli olacak bu belirsizliklerden bazıları şunlardır: Afrika'nın büyük bir kıta

oluşu ve yardımın tam olarak nerede (uzak bir köy mü yoksa havaalanın etrafındaki bir mahalle mi) yapılması gerektiği, kurbanlık hayvanın özelliklerinin (örn. yaşı, cinsi, kilosu) ne olacağı, tam olarak hangi özellikteki kişilere yardım yapılacağı; yardım çalışanlarının yardım faaliyeti boyunca hangi şartlarda yaşayacağı vb. Kurban örneğinde çoğaltılması mümkün bu belirsizlikler ve bağış yapıldıktan sonra insani yardım kuruluşunun davranış değişikliği manasındaki moral tehlike (moral hazard), insani yardım faaliyetlerinde gözlemlenebilecek asıl-vekil probleminin mikro sebepleri arasındadır. Kurban dışındaki yardım faaliyet alanları da benzer mikro asıl-vekil problemi faktörlerine sahiptir.

Bu bağlamda bu çalışma insani yardım alanında ortaya çıkabilecek asıl-vekil (vekâlet) sorunlarını incelemek amacındadır. Çalışma, asla çok zor şartlar altında ve kısıtlı imkânlarla faaliyet yürüten insani yardım kurum ve kuruluşlarını şaibeli duruma düşürmek ya da insani yardım faaliyetlerini baltalamak amacını taşımamaktadır. Aksine çalışma, 'pozitif' bir yaklaşımla insani yardım bağış ve faaliyetlerinin genişlemesine yol açacak politika önerilerine götürecek bir bilimsel bir inceleme yapmayı amaçlamaktadır. Çalışma; insani yardım faaliyetinin tarafı bağışçılar, insani yardım kurum ve kuruluşları, insani yardıma muhtaç olanlar ve kamu politikası yapıcıları için davranış kalıpları ve yol haritasından oluşan politika önerileri sunmaktadır.

Çalışma şu şekilde planlanmıştır: Bir sonraki 2. Kısımda, insani yardım faaliyetlerinde vekâlet ve sözleşmeler açıklanacaktır. Kısım 3'te ilgili literatürün bir özeti sunulacaktır. Kısım 4'te politika önerilerine yer verilirken Kısım 5 sonuç ve tartışmalar için ayrılmıştır.

1. İnsani Yardım Faaliyetlerinde Vekâlet ve Sözleşmeler

İnsani yardım faaliyetleri karşılıksız transferler şeklindeki bağışlarla karşılanmaktadır. İnsani yardım bağışçılarının, bağışlarının kullanım biçimi ile alakalı belirli beklentilerinin olması muhtemeldir. Bu beklentilerin en önde geleni, yaptıkları bağışların ihtiyaç sahiplerine ulaşması ve muhtaçların insani yardım ihtiyaçlarının insan onuruna yaraşır şekilde hafifletilmesinde kullanılmasıdır. Ancak bu beklentinin karşılanması, aracı yardım kuruluşları tarafından titiz ve hassas bir şekilde çalışılmasını gerektirmekte, bunun için yeteri kadar idari ve operasyonel kaynağın kullanılmasını gerektirmektedir.

1.1. Asimetrik Bilgi

İnsani yardımda vekâlet mekanizmasının nedenlerinden biri asimetrik bilgidir. Bağışçı asılların insani yardım ihtiyacının niteliği, zamanlaması, mekânı, miktarı ve gerçek muhtaçların kimler olduğu konusunda tam bilgi sahibi olduklarını beklemek gerçekçi değildir. Vekil yardım kurum ve kuruluşlarının, bu konularda uzmanlaştıkları için asıl bağışçılardan daha fazla bilgiye sahip oldukları düşünülmektedir.

1.2. Vekilin Etkinliği

Vekâlet, maliyet minimizasyonu bağlamında bir işlem veya işin en az kaynak kullanılarak ve en düşük maliyetle yapılmasına imkân tanıyacağı için bir etkinlik

unsurudur. Diğer taraftan, insani yardım faaliyetlerinin vekil aracılarla yürütülmesi daha etkin ve etkili olabilecektir. Vekil yardım kurum ve kuruluşları uzmanlaşma sonucu karşılaştırmalı avantaj elde etmiş olabilirler ve asılın bağışı ile yardımı kendisinin yapmasına karşın çok daha az bir kaynak kullanımı ile yardım faaliyetini gerçekleştirebilirler.

İnsani yardım bağışları çoğu zaman kampanyalarla toplanmakta ve bağışçı ile yardım kuruluşu arasında genellikle bir iletişim/etkileşim ve sözleşme söz konusu olmamaktadır. Dini bir mekânda ya da bir alışveriş merkezinde bir hayır ya da insani yardım kurumunun kumbaraları aracılığı ile insani yardım amaçlı bağış topladığını düşünelim. Bu durumda bağış yapanlar (asıl) ile bağışı yerine ulaştırarak aracı (vekil) birbirini görmemekte ve insani yardım faaliyeti için herhangi bir sözleşme yapılmamaktadır. Diğer taraftan, çoğu durumda asılın vekilin bağışı ne şekilde harcadığının takip ve denetimi (monitoring) yapması söz konusu olmamaktadır. Bu durum, vekilin asıl adına hareket ederken gevşek ve esnek davranmasını sağlayacak bazı kararları alıp uygulayabilmesine olanak tanımaktadır. İnsani yardım faaliyetlerinde asıl-vekil sorununa zemin hazırlayacak bu karar ve uygulamaları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

İdari ve operasyonel harcamalar: Zımni ya da açık sözleşmelerle Bağışları bağışçılar adına muhtaçlara ulaştırması beklenen insani yardım kuruluşları, faaliyetlerini yürütebilmek için tıpkı bir işletme gibi organizasyonel ve operasyonel harcamalar yapmak durumundadır. Bu harcamaların hangi kaynaklardan karşılanacağı ve özellikle miktarı asıl-vekil problemi bağlamında tartışmalı olagelmiştir. Ofis (personel, makine ekipman, mobilya vb.) maliyetleri, araçlar, seyahat giderleri ve harcırahlar gibi kalemler asıl-vekil problemine konu olabilecek kalemler arasındadır. Çok geniş ve konforlu ofisler, çok sayıda ofis personeli, lüks araçlar, lüks seyahat ve yüksek harcırah seçenekleri vekil insani yardım kuruluşlarının konu olabileceği asıl-vekil problemi yansımalarındandır.

Yardım zamanlamasını belirleme: Bağış yapıldıktan sonra yardımın ne zaman yapılacağı vekil yardım kuruluşunun inisiyatifinde olacaktır. Özellikle kriz durumlarında insani yardım bağışlarının çok kısa bir zaman penceresinde muhtaçlara ulaştırılması gerekebilmektedir. Ancak insani yardım aracıları bağışları kendi hazırlık ve uzmanlık seviyelerine uygun zamanda muhtaçlara ulaştırmayı tercih edebilirler.

Yardım mekânını belirleme: Bağışçının insani yardım yapılmasını beklediği yardım mekânı; ulaşılması zor, maliyetli ve güvenlik açısından riskli bir coğrafya olabilir. Bu durumda yardım kuruluşları, ulaşımı kolay, ulaşım maliyeti düşük ve güvenlik riski taşımayan yardım mekânlarını tercih edebilir. Bu durum, Demir (2023) tarafından 'havaalanı sendromu' olarak kavramsallaştırılmıştır.

Yardım miktarını belirleme: Muhtaç kişi ya da nüfus gruplarına ne kadar yardım yapılacağı saha şartlarından etkilenebilecektir. Özellikle kriz durumlarında hızlı davranılmasını gerektirebilecek miktar kararları, vekil yardım kuruluşlarının inisiyatifindedir ve miktar bağışçı asılın beklentilerini karşılamayabilir.

Yardımın kime yapılacağını belirleme: İnsani yardımın özellikle kriz durumlarında kime yapılacağı saha şartlarında vekil tarafından belirlenebilmektedir. Saha faktörleri,

bağışçı asılın yardım etmeyi arzu ettiği birey ya da nüfus grupları ile yardım alan birey ya da nüfus gruplarının farklılaşmasına neden olabilir.

***Yardım konusunu belirleme*:** İnsani yardım yardımın konusu bakımından çeşitlilik arz edebilmektedir. Bağış yapanlar genellikle ihtiyaç ve muhtaç hakkında bilgi sahibi olmamakta ve yardım konusu vekilin tercihlerine kalabilmektedir. Yardım konusunun gıda, kıyafet, sağlık, hukuki destek, arabuluculuk, su kuyusu, hijyen ya da kurban eti vb. mi olacağı vekil kuruluşunun tercih, uzmanlık ve yeterlikleri tarafından belirlenebilecektir.

2. Literatür

Asıl-vekil problemi hem Türkçe hem de Türkçe dışındaki dillerde insani yardım faaliyetleri bağlamında yeterince incelenmiş bir konu değildir. Asıl-vekil sorunu, ilk defa neredeyse eş zamanlı olarak Ross (saikler kaynaklı yaklaşım, 1973) ve Mitnick (kurumsal yaklaşım, 1973, 1974a, 1974b) tarafından modellenmiştir (teorinin çıkış kaynağı ve gelişimi tartışmaları için bkz. Mitnick, 2019). Jensen ve Meckling (1976), vekalet sorununu 'firma teorisi' bağlamında işletmelerde sahip-müdür bağlamında incelemiştir. Ruachhaus (2009), vekâlet ve ajans sorununu insani yardım için moral tehlike, kötü seçim ve amaca bağlı kalmak problemleri bağlamında ele almış, insani yardım ve çatışma yönetiminin üçüncü taraflar eliyle yürütülmesinin durumu daha da kötüleştirebileceğini vurgulamıştır.

3. Politika Önerileri

İnsani yardım alanında asıl-vekil problemi kaynaklı sorunların giderilmesi, bağışçıların tek başına başarabilecekleri bir süreç değildir. İnsani yardım faaliyetleri bağlamında kamu müdahalesi gerektirmeyecek piyasa çözümlerinin yeterli olup olmayacağı ve kamu müdahalesinin gerekli olup olmadığı birçok faktöre bağlı olmak bakımından tartışmalıdır.

Piyasa çözümleri: İnsani yardım faaliyetleri alanında asıl-vekil problemini minimize edecek piyasa çözümleri, genel olarak davranışları etkilemek amaçlı 'teşvik' (saik) mekanizmalarından oluşmaktadır. Bu bağlamda; bağışçılar tarafından vekil organizasyonlara ödenecek 'dürüstlük' primi; bağıştan vekil organizasyonlarının idari ve organizasyonel harcamaları için ayrılmış kayıtlı pay; bağıştan yardım kuruluşu çalışanlarına ayrılmış kayıtlı pay; vekil/aracı yardım kuruluşlarının tanınırlığı ve marka değeri; bu kuruluşların birbirleriyle rekabeti/iş birliği; yardım kuruluşları konfederasyonu üyeliği; sıralama (ranking); bağışçıların şartlı bağışı; risk paylaşımı; vekil yardım kuruluşlarının hangi konuda kural uygulayıp hangi konularda karar alacakları şeffaf karar/kural çizelgeleri; standart prosedür çizelgeleri; vekil yardım organizasyonlarının güven artırıcı şeffaflık ve hesap verebilirlik uygulamaları (video kayıtları, fotoğraflar, düzenli operasyonel ve mali veri yayımlanması vb.) gibi önlemler, piyasa çözümleri arasında düşünülebilir.

Kamu Müdahalesi (Düzenlemeler): İnsani yardım faaliyetlerinde asıl-vekil problemi kaynaklı sorunlar, piyasa çözümlerinin başarısız olduğu durumlarda kamu düzenlemelerini gerekli kılabilir. Düzenlemelerin, vekil bir insani yardım organizasyonunun tüm faaliyetlerini kavraması ve takip edip denetlemesi son derece

maliyetlidir. Ancak lisanslama, akreditasyon, idari harcamaların toplam harcamalara oranı, vekil yardım kuruluşlarının hangi konuda kural uygulayıp hangi konularda karar alacakları karar/kural çizelgeleri, standart prosedür çizelgeleri, periyodik faaliyet ve mali tablo raporlama zorunluluğu ve denetim gerektiğinde uygulanabilecek kamu düzenlemeleri arasında sayılabilir.

Sonuç ve Tartışma

İnsani yardım faaliyetleri; asimetrik bilgi, etkinlik, işlem maliyetleri ve fiziki gerekçelerle yaygın bir şekilde bir vekâlet mekanizması çerçevesinde gerçekleşmektedir. İnsani yardım faaliyetlerindeki vekâlet mekanizmasına asıl bağışçı iken vekil yardımı bizzat muhtaca ulaştırması beklenen insani yardım kurum ya da kuruluşudur. Bağış yapıldıktan sonra vekil yardım kuruluşunun asılın maksimizasyon hedeflerinden çeşitli sebeplerle sapmalara yol açabilecek birtakım tercihlerde bulunması olasıdır. İnsani yardım faaliyetlerinde asıl-vekil problemi olarak kavramsallaştırdığımız bu sorun giderilmediği takdirde insani yardım bağış ve faaliyetlerinde daralma meydana gelebilecektir. Bu yüzden yukarıda önerilen bir dizi piyasa çözümü önlemleri ve piyasa çözümlerinin yetersiz kaldığı alanlarda başvurulacak kamusal düzenleme müdahaleleri, insani yardım faaliyetlerinde asıl-vekil sorununun minimize edilmesinde önemli rol oynayacaktır. Gelecek çalışmalarda insani yardım faaliyetlerinde asıl-vekil sorunu ampirik olarak ele alınmalıdır. Ampirik çalışmalar, insani yardım faaliyetleri hakkında detaylı veri toplanmasını gerekli kılacaktır. Bu yüzden yardım kurum ve kuruluşlarının gerekli verileri toplayıp rapor etmesine yönelikler adımlar atılmalıdır.

Kaynakça

Demir, İbrahim. 2023. İnsani Yardım Ekonomisi ve Küresel Ekonomi. İçinde: İnsani Yardım. Editör: İbrahim Demir. Nobel Yayınları. Ankara.

Holmström, B. 1979. Moral hazard and observability. Bell Journal of Economics (Spring), 10(1): 74- 91.

Jensen, M. C., & Meckling, W. H. 1976. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. Journal of Financial Economics (October), 3(4): 305-360.

Mitnick, B. M. 1973. Fiduciary rationality and public policy: The theory of agency and some consequences. Paper presented at the 1973 Annual Meeting of the American Political Science Association, New Orleans, LA. In Proceedings of the APSA, 1973 (formerly available from Xerox University Microfilms and, later, UMI Serials).

Mitnick, B. M. 1974a. The theory of agency: The concept of fiduciary rationality and some consequences. Unpublished Ph.D. dissertation, Department of Political Science, University of Pennsylvania. Univ. Microfilms No. 74-22,881.

Mitnick, B. M. 1974b. A typology of goals for positive theories: The theory of agency and the incentive systems approach to organizations. Paper presented at Professor Oliver Williamson's Organizations Workshop, Fels Center of Government, University of Pennsylvania (October 24, 1974). College of Administrative Science Working Paper Series, WPS 75-45 (Ohio State University, October 1975).

Mitnick, Barry M., Origin of the Theory of Agency: An Account by One of the Theory's Originators (May 30, 2019). Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=1020378 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1020378.

Ross, S.A. (1973). The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem. The American Economic Review, 63, 134-139.

Ruachhaus, R. W. (2009). Principal-Agent Problems in Humanitarian Intervention: Moral Hazards, Adverse Selection, and the Commitment Dilemma. *International Studies Quarterly*, *53*(4), 871–884.

Diyanet İşleri Başkanlığı Personellerinin Yurtdışı İnsani Yardım Faaliyetlerine Katkısının İncelenmesi: Almanya Örneği

Muhsin Ali KÖKSAL*

Özet

Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu günden itibaren sosyolojik ve psikolojik alanlarda yapmış olduğu çalışmalarla her zaman insanı öncelemiş; din, dil, ırk ayrımı yapmadan çalışmalarına devam etmiş, bu sayede milletimizin öncü kurumlarından biri olmayı başarmıştır. Yıllar içerisinde Türkiye'de yaptığı faaliyetleri genişletmek adına 1984 yılında Diyanet İşleri Türk İslam Birliğini kurmuş ve faaliyetlerini uluslararası düzeye taşımıştır. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği yurtdışında, öncelik vatandaşlarımız olmak üzere Müslüman ya da gayrimüslim tüm insanlara maddi-manevi desteklerde bulunmayı hedeflemiştir. Bizim bu bildiride amacımız geçmişten günümüze yurtdışında faaliyet gösteren Diyanet İşleri Başkanlığı personellerinin insani yardım adına yaptıkları çalışmaları Almanya özelinde incelemek ve zaman içindeki değişimleri mukayese ederek değerlendirmektir. Ele alınan örnek çalışmalardaki somut verilerden yola çıkarak yapılacak yeni çalışmalarda daha verimli ve kapsamlı bir çalışma planı ortaya çıkarmayı hedeflemekteyiz. 1990-2000 yılları arası Almanya'da gerçekleştirilen insani çalışma örnekleri ile günümüzde gerçekleştirilen faaliyetler arasındaki değişim ve gelişimin gözler önüne serileceği bildirimizde, gelecek için de yapılması mümkün olan insani yardım faaliyetlerine değinilecek ve bu faaliyetler gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken hususların altı çizilmeye çalışılacaktır. Sonuç olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hiçbir ayrıma gitmeden tüm insanlık adına gerçekleştirdiği maddi-manevi yardım çalışmalarının ve uluslararası faaliyetlerin diğer resmî kurumlar ve sivil toplum kuruluşları başta olarak örnek alınması ve geliştirilerek devam etmesinin önemine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı, Almanya.

Examination of the Contributions of the Personnel of the Presidency of Religious Affairs to International Humanitarian Aid Activities: The Case of Germany

Abstract

Since its establishment, the Presidency of Religious Affairs has always prioritized people with its studies in sociological and psychological fields; it has continued its studies without discriminating on the basis of religion, language, and race, and has thus managed to become one of the leading institutions of our nation. Over the years, in order to expand its activities in Turkey, it established the Turkish-Islamic Union of Religious Affairs in 1984 and carried its activities to an international level. The Turkish-Islamic Union of Religious Affairs aims to provide material and moral support to all people abroad, primarily our citizens, whether Muslim or non-Muslim. Our aim in this report

* İmam-Hatip, Kastamonu Müftülüğü, ORCID: 0009-0005-5584-6251, muhsinkoksall773@gmail.com

is to examine the humanitarian aid activities of the Presidency of Religious Affairs personnel operating abroad from the past to the present, specifically in Germany, and to evaluate the changes over time by comparing them. Based on the concrete data in the sample studies, we aim to create a more efficient and comprehensive work plan in the new studies to be conducted. In our report, which will reveal the changes and developments between the examples of humanitarian work carried out in Germany between 1990-2000 and the activities carried out today, we will touch on the humanitarian aid activities that can be carried out in the future and we will try to underline the points that need to be taken into consideration while carrying out these activities. As a result, it will be emphasized that the material and moral aid works and international activities carried out by the Presidency of Religious Affairs on behalf of all humanity without any discrimination should be taken as an example by other official institutions and civil society organizations and should be continued by developing them.
Keywords: Humanitarian Aid, Presidency of Religious Affairs, Abroad, Germany.

Giriş

Ulusal ve uluslararası düzeyde; dini, manevi ve sosyal olaylarda ön planda olan, yapmış olduğu çalışmalarla kurumsal kimliğini korumayı başarmış Diyanet İşleri Başkanlığımız gerek ülkemizde gerekse yurtdışında birçok bireyin hayatında dokunmuş büyük ve güzel izler bırakmıştır. Yaptığı çalışmalarda insanı önceleyen Diyanet İşleri Başkanlığı insani yardım konusunda da adından uluslararası düzeyde söz ettirmiştir. Bunun en büyük sebebi Dış İlişkiler Genel Müdürlükleri ile yurtdışında da birçok personele sahip olmasında kaynaklanmaktadır. Avrupa, Afrika ve Asya öncelikli olmak üzere;

52 Din Hizmetleri Müşavirliği

38 Din Hizmetleri Ateşeliği

12 Din Hizmetleri Koordinatörlüğü ile ülkemizin yurtdışındaki en büyük temsilcileri arasında yer almaktadır.[1]

Yurt dışındaki faaliyetlerine göndermiş oldukları personelleri ve yurtdışında kurulan yerel dernekler bünyesinde devam eden Diyanet İşleri Başkanlığı dünya çapında birçok hizmete imza atmaktadır. Bu doğrultuda din, dil, ırk ve cinsiyet fark etmeksizin hizmet veren personellerimiz her bireyin yanında olmak ve ihtiyacını gidermek şiarı ile görevini yerine getirmeyi hedeflemektedir.

1. Yurt Dışı Genel Müdürlüğü

Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışına personel gönderimini ilk olarak Ramazan ve Kurban Bayramları vesilesi ile 1971 yılında başlamıştır. Daha sonrasında Çalışma Bakanlığınca Sosyal Yardımcı adı altında, personellerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından değerlendirilip gönderildiği din görevlileri, 1984 yılına kadar bu hizmetlerine devam etmiştir. Yurtdışındaki görevleri açısından öncelikle orada yaşayan Türk vatandaşlarımız olmak üzere Müslüman ya da Gayrimüslüm bütün bireylere hizmet eden personellerimiz, uluslararası ilkeler ve antlaşmalar doğrultusunda orada

---

1 Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü" (Erişim 13 Aralık 2024).

bulunan kurum ve kuruluşlarla yapılan istişarelerle maddi manevi tüm hizmetleri yerine getirmektedir. Günümüzde de Dünya'nın dört bir yanına personellerimiz gitmekte ve gittikleri bölgelerde hizmet etmektedirler.[2]

2. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)

Yurt dışı genel müdürlüğü tarafından yürütülen personel gönderimi belirli tarihlerle artık orada yaşayan vatandaşlarımızın kurmuş olduğu dernekler çatısı altında yürütülmeye başlanmıştır. Bu dernekler yerel anlamda faaliyetler yürütmüş ve faaliyetlerini daha resmi adımlarda atmak adına ülke çapında bir kurumsallaşmaya gidilmiştir. Bunlardan bir tanesi de 1984 yılında Almanya'da 896 derneği bir çatı altında toplayan Diyanet İşleri Türk İslam Birliği olmuştur.[3] Vatandaşlarımızın çoğunlukla yaşamakta olduğu Almanya'da faaliyet gösteren DİTİB oraya gönderilen personellerimizin fiziki imkân ve olanaklarının karşılanmasına ve yerelde personellerimiz öncülüğünde düzenlenecek faaliyetlere destek olmayı hedefleyen bir kurum olmuştur.

3. Almanya Örneği (1991-1998): Stutgart Eyaleti

Bildirimizin bu bölümünde 1991- 1998 yılları arasında Almanya'da Diyanet İşleri Başkanlığının yurtdışı personeli olarak görev yapan ve şu an Antalya ili Serik ilçesi ilçe müftüsü olarak görevine devam eden İbrahim Köksal hocamdan almış olduğumuz somut örnekler vererek personelimizin insani yardıma katkısından ve desteğinden bahsedeceğiz.

4. Mannheim Cami Açılışı

Köksal '1995 yılında hizmete açılmış olan Mannheim camii inşaatı esnasında yerel kurum ve kuruluşlar orada bizlere karşı cephe almışlardı. Bunun sebebi Müslümanlar olarak yerelde karışıklık çıkartacağımızın düşünülmesi ve kurum kuruluşlara zorluklar çıkartılacağı düşüncesinin hâkim olmasıydı. Biz camii inşasının tamamlanması ve faaliyetlere başlanmasıyla beraber hiçbir ayrım yapmaksızın yerelde faaliyetler yaparak Müslüman olsun olmasın her bireye karşı samimi ve hoşgörülü bir şekilde yaklaşmaya çalıştık. Bu durum da bizim yerel halk nezdinde yer bulmamızı ve saygı görmemizi sağladı. Yerel halk tarafından tanınıp destek görmeye başlayınca yerel kurum ve kuruluşlardan da görüşmeye gelenler olmuştu. Birlikte ihtiyaç sahibi aileler için çalışmalar yapılabileceğini konuştuk ve desteklerini aldık. Biz o gün orada ihtiyaç sahipleri arasında ayrım yapsak onları yanımızda değil karşımızda bulurduk bu da bizim faaliyetlerimizi kısıtlardı.' Köksal bu sözleri ile bizimle paylaştığı anısında o dönemde de yerel çalışmalar yapıldığı ve insani yardımlarla oradaki kurumlarla yaşanan dostluklar ve iş birliklerinden bahsetmiştir.

---

2 DİB, "Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü"

3 Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), "Hakkımızda" (Erişim 14 Aralık 2024).

5. 1995 Bosna Hersek Soykırımı

1995 yılında Bosna Hersek'te büyük bir soykırım gerçekleştirilmişti. Bu soykırım sonucunda binlerce insan yurdundan edilmiş ve göç edilmeye zorlanmıştı. Bu durum sonucunda Almanya'ya da birçok Boşnak vatandaş akın etti. Burada personelimiz Köksal'ın anlattığı anılarında; 'o dönemde birçok Boşnak vatandaş bulunduğumuz şehre gelmişlerdi ve ülkelerinde yaşamış oldukları zor günleri unutmaları pek kolay olmamıştı. Bazı geceler kapımız çalınıp uyandırıldığımız günler olmuştu. Gece vakti uyandırılma sebebimiz uyuyamayan Boşnak vatandaşın psikolojik olarak destek almak istemesi ve bu konuda ilk olarak bize gelmesi bizi onlara karşı daha çok destek olmaya itti. Bu sebeple biz de derneğimiz ve ailecek elimizden gelen desteği onlara vermeye çalıştık' dedi. Buradan anlayacağımız yurtdışında görev yapan personelimiz sadece maddi destekler değil manevi desteklerle de insanların yanında olmuş ve desteklemiştir.

6. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği Uluslararası Destekler:

Diyanet İşleri Başkanlığının Almanya'da yapmış olduğu faaliyetlerin yürütülmesine destek olan DİTİB bünyesinde bulundurduğu ülkedeki dernekler ile birlikte Uluslararası insani yardımlarda da büyük rol oynamış ve destek sağlamışlardır. Yapılan uluslararası yardım faaliyetlerinde öncülük eden personellerimiz bu süreçte toplanan yardımları Diyanet İşleri Başkanlığımız aracılığıyla ulaşması gereken ülkelere ve insanlara ulaştırılmasını sağlamaktadırlar.

- Yardım Kampanyaları:
- Pakistan-2005 : 2.244.800 EUR
- Filistin (Gazze)-2009:1.450.000 EUR
- Haiti Depremi-2010:104.500,76 EUR
- Vekalet Yoluyla Kurban: Her sene gerçekleştirilmektedir.[4]

Yukarıda vermiş olduğumuz veriler Diyanet İşleri Türk İslam Teşkilatı resmî sitesinden alınmıştır. Geçmişten örneklerini verdiğimiz yardım kampanyaları hali hazırda ihtiyaca binaen kendini yenileyerek ve geliştirerek devam etmektedir. Bu yardımların gerçekleştirilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışı personellerimiz öncü olmakta ve görev yaptıkları bölgelerde desteklerde bulunmaktadırlar. Bunların yanında yine yukarıda bahsettiğimiz vekâlet yoluyla kurban organizasyonu yine Diyanet İşleri Başkanlığının uluslararası faaliyetlerinin başında gelmektedir. Avrupa'da da birçok birey personellerimiz aracılığıyla kurbanlarını ihtiyaç sahibi ülkelere göndermektedirler.

Sonuç

Diyanet İşleri Başkanlığı personelimiz sadece Avrupa'da değil Dünyanın dört bir yanında ihtiyaç sahibi insanlara yardım konusunda öncülük etmektedirler. Personelimiz görev yaptıkları yerlerdeki insanları organize ederek gereken yardımların yapılması ve yapılan yardımların yerine ulaşması adına yaptıkları faaliyetler ile hem Diyanet İşleri Başkanlığını adı altında ülkemizi temsil etmekte ve Türkiye'nin ve Türk

---

[4] Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), "Hayır İşleri" (Erişim 14 Aralık 2024).

halkının insanlar nezdinde değerini arttırmayı hedeflemektedir. Buraya kadar bahsettiğimiz her bir örnek ve konu personelimizin görevleri yaptıkları ve yaşadıkları ile alâkalı idi. Şimdi sizlere biraz neler yapılabilmeli bunlardan bahsetmek istiyorum.

Kurum içinde yapılan sınavlar ile yurtdışına gönderilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ilk gittiklerinde uyum sağlama konusunda sıkıntı yaşayabilir. Bu sebeple gönderilecek olan personelin uyum konusunda desteklenmesi gideceği bölgenin yaşantısı, örf ve adetlerini öğrenmesi personelin oraya gittiğinde uyum sürecini hızlandıracaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı personeli görev için gittiği bölgede çok fazla değer görmekte ve her konuda danışılan bir birey olmaktadır. Bu sebeple yurtdışında yaşanabilecek her türlü olayla alâkalı öncelikle bireysel psikolojik eğitim ve sonrasında kendisine yöneltilecek her soru ve durum adına kısa süreli lakin yoğun bir psikolojik destek ve manevî danışmanlık eğitimi almalıdır. Bu eğitim sayesinde olumsuz bir olay karşısında kendisini ve karşıdaki bireyi psikolojik olarak destekleme imkânına sahip olacaktır.

Kaynakça

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü”. Erişim 13 Aralık 2024. https://disiliskiler.diyanet.gov.tr

DİTİB, Diyanet İşleri Türk İslam Birliği. Erişim 14 Aralık 2024. https://ditib.de

Transforming Humanitarian Aid Operations with Digital Solutions and AI-driven Systems: A Comprehensive Framework for Foundations and NGOs

Musab Talha AKPINAR*

Abstract

Humanitarian aid operations play a critical role in addressing crises, yet traditional approaches often suffer from inefficiencies in resource allocation, lack of transparency, and limited engagement with stakeholders. This paper examines the transformative potential of digital solutions and AI-driven technologies in optimizing humanitarian workflows, with a focus on foundations and NGOs. Utilizing a qualitative methodology, the study is based on semi-structured interviews with ten experts from leading humanitarian organizations, supported by field observations and document analysis. The research explores key themes, including the integration of digital platforms, real-time monitoring through IoT and GPS systems, predictive analytics for resource allocation, and blockchain-based systems to enhance transparency and accountability. The findings reveal significant operational benefits, such as improved logistics efficiency, with delivery times reduced by 30%, enhanced resource allocation through AI-driven decision-making, and increased donor trust facilitated by transparent reporting mechanisms. However, challenges such as high implementation costs, data quality issues, and resistance to change highlight the need for strategic planning and stakeholder engagement. To address these barriers, the study proposes a comprehensive framework emphasizing capacity building, scalable modular systems, and the integration of renewable energy solutions to ensure sustainability. The conclusion underscores the necessity of fostering collaborations among technology providers, donors, and humanitarian organizations to bridge the gap between traditional practices and innovative technological solutions. This research contributes to the field by offering actionable recommendations for leveraging digital technologies to create more efficient, transparent, and resilient humanitarian aid systems. The proposed framework provides a roadmap for NGOs and foundations to adopt emerging technologies, such as machine learning and interoperable platforms, paving the way for sustainable advancements in global crisis management. This paper demonstrates that by embracing digital transformation, humanitarian operations can achieve greater precision, responsiveness, and inclusivity, ultimately improving outcomes for vulnerable populations in need.

Keywords: Humanitarian Aid, Digital Solutions, Artificial Intelligence, Transparency, Crisis Management.

* Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversiteesi, ORCID: 0000-0003-4651-7788, mtakpinar@aybu.edu.tr.

İnsani Yardım Operasyonlarını Dijital Çözümler ve Yapay Zekâ Destekli Sistemlerle Dönüştürmek: Vakıflar ve STK'lar için Kapsamlı Bir Çerçeve

Özet

İnsani yardım operasyonları, krizlere müdahalede kritik bir rol oynasa da, geleneksel yaklaşımlar genellikle kaynak tahsisi yetersizlikleri, şeffaflık eksiklikleri ve paydaşlarla sınırlı etkileşim gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, dijital çözümler ve yapay zekâ tabanlı teknolojilerin, vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarına odaklanarak insani yardım iş akışlarını optimize etmedeki dönüştürücü potansiyelini incelemektedir. Çalışma, önde gelen insani yardım kuruluşlarından on uzmanla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanan nitel bir metodolojiyle gerçekleştirilmiş olup, saha gözlemleri ve doküman analiziyle desteklenmiştir. Araştırma, dijital platformların entegrasyonu, IoT ve GPS sistemleri aracılığıyla gerçek zamanlı izleme, kaynak tahsisi için öngörücü analizler ve şeffaflık ile hesap verebilirliği artırmak için blockchain tabanlı sistemler gibi temel temaları ele almaktadır. Bulgular, teslimat sürelerinde %30'luk bir azalma gibi lojistik verimlilik artışlarının yanı sıra, yapay zekâ destekli karar verme ile kaynak tahsisinin iyileştirilmesi ve şeffaf raporlama mekanizmaları sayesinde bağışçı güveninin artması gibi önemli operasyonel faydalar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yüksek uygulama maliyetleri, veri kalitesi sorunları ve değişime direnç gibi zorluklar, stratejik planlama ve paydaş katılımının önemini vurgulamaktadır. Bu engelleri ele almak için çalışma, kapasite geliştirme, ölçeklenebilir modüler sistemler ve sürdürülebilirliği sağlamak için yenilenebilir enerji çözümlerinin entegrasyonuna vurgu yapan kapsamlı bir çerçeve önermektedir. Sonuç olarak, teknoloji sağlayıcıları, bağışçılar ve insani yardım kuruluşları arasında iş birliğini teşvik etmenin, geleneksel uygulamalar ile yenilikçi teknolojik çözümler arasındaki boşluğu kapatmada gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu araştırma, dijital teknolojilerden yararlanarak daha verimli, şeffaf ve dayanıklı insani yardım sistemleri oluşturmak için uygulanabilir öneriler sunmakta ve STK'lar ile vakıflara makine öğrenimi ve birlikte çalışabilir platformlar gibi yenilikçi teknolojileri benimsemeleri için bir yol haritası sağlamaktadır. Dijital dönüşümün benimsenmesiyle insani yardım operasyonlarının daha hassas, hızlı ve kapsayıcı hale gelerek ihtiyacı olan savunmasız topluluklar için sonuçları iyileştirebileceği gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Dijital Çözümler, Yapay Zeka, Şeffaflık, Kriz Yönetimi.

Introduction

Humanitarian aid operations play a critical role in alleviating the impacts of crises such as natural disasters, armed conflicts, and pandemics. However, traditional approaches to managing these operations often suffer from inefficiencies, such as delays in resource allocation, lack of real-time monitoring, and inadequate coordination among stakeholders. These limitations can exacerbate human suffering, particularly in disaster-prone regions where swift and effective responses are essential. In recent years, the integration of digital technologies and artificial intelligence (AI) into human-

itarian workflows has emerged as a transformative solution, enabling optimized resource management, improved situational awareness, and enhanced transparency (Van der Laan et al., 2019; Altay & Green, 2006).

Digital platforms have proven instrumental in improving operational efficiency by facilitating seamless communication and coordination among donors, volunteers, and organizations. For instance, AI-driven systems for big data analysis can predict demand for humanitarian aid, prioritize interventions, and optimize resource allocation in real-time (Chesterfield et al., 2021). Similarly, Internet of Things (IoT) devices enable real-time tracking of aid supplies and logistics, ensuring that resources reach affected areas efficiently (Patil et al., 2020). In addition, the use of dynamic mapping and route optimization algorithms has significantly reduced delivery times in crisis scenarios (Wang et al., 2022).

Despite these advances, many organizations face challenges in fully leveraging digital solutions, particularly in integrating diverse technologies into cohesive systems. This paper proposes a comprehensive framework for transforming humanitarian aid operations using AI-enhanced digital systems. By focusing on critical components such as predictive analytics, route optimization, and transparent reporting, this study aims to address existing gaps in operational efficiency, scalability, and donor engagement.

The contributions of this paper are threefold. First, it identifies key technological enablers for digitizing humanitarian operations, such as real-time monitoring, big data analytics, and IoT integration. Second, it offers practical recommendations for implementing AI-driven systems tailored to the unique requirements of aid organizations. Third, it outlines a roadmap for fostering collaboration between stakeholders to ensure the sustainable and ethical use of these technologies.

In the sections that follow, we review the state-of-the-art technologies currently employed in humanitarian aid, present a systematic framework for digital transformation, and discuss case studies that demonstrate the effectiveness of these approaches in real-world settings.

1. Methodology

This study employs a multidisciplinary and evidence-based methodological approach to investigate the transformative potential of digital platforms, big data analytics, and AI-driven systems in humanitarian operations. By integrating qualitative and quantitative research techniques, the study seeks to evaluate the practical applications, successes, and challenges of these technologies in enhancing the efficiency, transparency, and accountability of humanitarian aid processes.

To explore the role of digital platforms in centralizing communication, resource management, and volunteer coordination, the study adopts a **user-centered design (UCD)** framework. UCD principles prioritize the needs and preferences of end-users to enhance usability, accessibility, and scalability (Norman & Draper, 1986). Case studies of web-based and mobile platforms implemented by leading humanitarian organizations are analyzed to assess their effectiveness in operational coordination.

Primary data are collected through **semi-structured interviews** and stakeholder surveys, enabling the identification of design challenges and opportunities. These data inform the development of a conceptual framework for designing user-friendly platforms tailored to the unique requirements of humanitarian contexts. The framework emphasizes features such as intuitive interfaces, real-time data sharing, and seamless integration with existing resource management systems (Karat et al., 2009; Rouse, 2007).

The study integrates **big data analytics** and **machine learning models** to evaluate their efficacy in predicting post-disaster needs and optimizing resource allocation. Data sources include IoT devices, satellite imagery, social media feeds, and historical disaster records. These diverse datasets are processed and analyzed to uncover patterns, trends, and inefficiencies in aid delivery (Chen et al., 2012).

Supervised machine learning algorithms, such as linear regression and decision trees, are applied to historical data to forecast future humanitarian needs. Unsupervised methods, including clustering and anomaly detection, are used to identify latent inefficiencies in resource distribution. Model performance is validated by comparing predictions against ground truth data from past operations, ensuring reliability and robustness (Domingos, 2012; Goodfellow et al., 2016).

To enhance real-time monitoring and logistics efficiency, the study examines the deployment of **IoT devices** and **GPS systems** in humanitarian operations. Case studies focus on organizations that have implemented IoT-enabled sensors to track aid shipments, monitor environmental conditions, and improve situational awareness in crisis zones. These systems enable dynamic data collection, facilitating rapid decision-making in highly volatile environments (Ashton, 2009; Borgia, 2014).

Logistics optimization is analyzed through the application of **dynamic routing algorithms**, such as Dijkstra's and A*. These algorithms are evaluated based on their ability to adapt to changing field conditions and optimize key performance metrics, including delivery times, fuel efficiency, and route reliability. The study also investigates the integration of real-time tracking data with routing algorithms to enhance the responsiveness of logistics systems (Vanajakshi & Rilett, 2007).

A critical aspect of this research is the examination of **blockchain technology** as a tool for fostering transparency and accountability in humanitarian operations. Blockchain's immutability and decentralized nature make it particularly suitable for tracking donations, expenditures, and resource flows in a secure and accessible manner (Nakamoto, 2008; Tapscott & Tapscott, 2016).

The study analyzes blockchain-based systems implemented by leading NGOs to identify factors contributing to increased donor trust and engagement. Semi-structured interviews with organizational staff and donors provide qualitative insights into the perceived benefits and challenges of adopting blockchain solutions. These findings are synthesized to develop best practices for integrating blockchain technology into humanitarian workflows, ensuring scalability and cost-effectiveness.

To gain an in-depth understanding of the practical applications and challenges of digital technologies in humanitarian contexts, the study employs **qualitative analysis** through semi-structured interviews. Ten experts from prominent humanitarian organ-

izations were selected based on their direct involvement with digital technology integration in operations. Their expertise spans logistics, donor engagement, program management, and technology implementation, ensuring a holistic perspective.

The interviews focus on key themes, including the optimization of resource distribution, real-time monitoring, and transparency. The semi-structured format allows for comparability across responses while capturing rich, context-specific insights. Thematic analysis is conducted to identify recurring patterns and themes, contributing to the formulation of actionable recommendations for the sector (Braun & Clarke, 2006).

This rigorous methodological framework provides a robust foundation for investigating the transformative role of digital platforms, big data analytics, and AI-driven systems in humanitarian aid operations. By combining qualitative insights with quantitative evaluations, the study aims to bridge the gap between traditional practices and cutting-edge technological innovations, offering practical solutions for improving global humanitarian efforts.

Data collection for this study was conducted through **semi-structured interviews**, augmented by **field observations** and a review of **organizational documents and reports**. Semi-structured interviews provided a flexible yet focused framework for capturing the nuanced experiences of experts in humanitarian aid. The interviews explored the following key themes:

a. Technological Implementation: Examining the processes involved in integrating digital solutions and AI technologies into existing workflows.

b. Operational Impact: Evaluating the extent to which these technologies improved efficiency, transparency, and accountability in aid delivery.

c. Challenges and Barriers: Identifying obstacles encountered during the implementation and operational phases of technological adoption.

d. Scalability and Sustainability: Assessing the potential to scale digital solutions across different regions and the mechanisms for ensuring their long-term viability.

e. Future Directions: Soliciting expert opinions on emerging trends and innovations in humanitarian technologies.

Each interview lasted approximately 45-60 minutes and was transcribed verbatim to ensure a high level of detail for subsequent analysis. **Field observations** were conducted during active humanitarian aid deployments, offering insights into how digital solutions were applied in real-time crisis management scenarios. These observations provided contextual understanding to complement the interview data, particularly in areas such as logistics optimization and stakeholder coordination.

The qualitative data were subjected to **thematic analysis**, a methodical approach to identifying, organizing, and interpreting patterns and themes within the data (Braun & Clarke, 2006). The analysis yielded the following insights:

a. Success Factors for Technological Integration

- **Stakeholder Training and Capacity Building**: Experts emphasized the critical role of equipping staff with the necessary skills and knowledge to adopt and utilize digital tools effectively (Rogers, 2003).
- **Organizational Commitment to Innovation**: A culture of innovation within organizations was frequently cited as a determinant of successful technology integration.

- **Collaboration with Technology Providers**: Partnerships with technology developers and donors were identified as enablers for resource acquisition and technical expertise (Altay & Green, 2006).

b. Operational Benefits

- **Enhanced Resource Allocation**: Participants consistently highlighted the role of data-driven decision-making in optimizing resource distribution, leading to improved aid delivery.
- **Improved Logistics Efficiency**: Real-time monitoring through IoT devices and GPS tracking reduced delivery times by an average of 30%, according to interviewees.
- **Transparency and Donor Engagement**: Blockchain-based reporting systems were lauded for fostering trust among donors by ensuring immutable and accessible records of donations and expenditures (Tapscott & Tapscott, 2016).

c. Challenges and Barriers

- **Data Accessibility and Quality**: Experts noted difficulties in obtaining reliable data, particularly in remote or conflict-affected regions, which hindered the full potential of digital solutions (Chen et al., 2012).
- **High Implementation Costs**: The financial burden of deploying advanced technologies was identified as a significant barrier, especially for smaller organizations.
- **Resistance to Change**: Organizational and stakeholder reluctance to adopt new technologies emerged as a recurring theme.

d. Scalability and Sustainability

- **Capacity of Larger Organizations**: Larger humanitarian organizations demonstrated greater scalability of digital solutions, while smaller foundations struggled with resource constraints.
- **Sustainable Practices**: The adoption of cost-effective and locally adaptable technologies was linked to sustainability. Donor commitment was cited as a key factor in maintaining technological investments.

e. Future Opportunities

- **Machine Learning and Predictive Analytics**: Experts identified these tools as critical for forecasting needs and enabling proactive responses to crises (Goodfellow et al., 2016).
- **Integration of Renewable Energy**: Emerging trends included incorporating renewable energy sources into logistics systems to minimize environmental impacts.
- **Interoperable Systems**: Participants advocated for the development of interoperable digital platforms to facilitate cross-organizational collaboration (Van der Laan et al., 2019).

The thematic analysis informed the development of a **comprehensive digital framework** tailored to the specific demands of humanitarian aid. This framework integrates recommendations for incorporating digital platforms, AI-driven analytics, IoT solutions, and blockchain-based transparency mechanisms. The emphasis is placed on **capacity building**, **cost-effectiveness**, and **adaptability** to diverse operational contexts.

The study bridges the gap between traditional humanitarian practices and cutting-edge technological innovations. By demonstrating the transformative potential of digital tools and AI systems, it provides actionable insights for policymakers, NGOs, and technology developers. The findings contribute to the development of more **resilient, efficient, and transparent humanitarian aid operations**, paving the way for sustainable advancements in global crisis management.

2. Analysis and Results

The qualitative analysis of this study, based on semi-structured interviews with ten experts from prominent humanitarian organizations, provides a comprehensive understanding of the role digital solutions and AI-driven technologies play in enhancing aid operations. The findings underscore the transformative impact of these technologies, highlighting both their potential and the challenges organizations face during implementation. Data collected through interviews focused on key themes such as technological integration, operational efficiency, challenges encountered, scalability, and future opportunities. Field observations and organizational document reviews complemented these interviews, offering contextual insights into the practical applications of these innovations.

The integration of digital solutions was widely recognized as a critical factor in improving the effectiveness of humanitarian operations. Experts emphasized the importance of stakeholder training and capacity-building initiatives to ensure successful adoption of these technologies. Organizations that invested in comprehensive training programs experienced smoother transitions and reduced resistance among staff (Rogers, 2003; Karat et al., 2009). Additionally, a strong organizational commitment to innovation was identified as a significant enabler of technological integration, fostering a culture that embraces change and experimentation. Collaboration with technology providers and donors emerged as another pivotal factor, as these partnerships often provided the expertise and resources necessary for implementation (Altay & Green, 2006).

The operational benefits of digital tools were consistently highlighted by the participants. AI-driven analytics improved the precision of resource allocation by enabling data-driven decision-making, particularly in post-disaster scenarios (Domingos, 2012; Goodfellow et al., 2016). IoT-enabled tracking and GPS systems enhanced logistics efficiency, with several experts noting an average reduction of 30% in delivery times. Blockchain-based reporting systems were praised for their ability to foster transparency, with donors expressing greater confidence in organizations that adopted immutable and accessible financial tracking mechanisms (Tapscott & Tapscott, 2016). These innovations collectively contributed to more effective and accountable aid delivery processes.

Despite the evident benefits, organizations faced significant challenges in integrating digital technologies. Data quality and accessibility were frequently cited as barriers, particularly in remote or conflict-affected areas where reliable information was often unavailable (Chen et al., 2012). The high cost of implementation and maintenance posed additional hurdles, especially for smaller organizations. Resistance to change among

staff and stakeholders also emerged as a recurring issue, highlighting the need for strategies to overcome organizational inertia and build trust in new systems (Chesterfield et al., 2021). Addressing these challenges requires targeted interventions, such as donor-supported funding models and the development of open-source technologies to reduce costs and improve accessibility (Patil et al., 2020).

Scalability and sustainability were central concerns for the participants. Larger organizations demonstrated greater capacity to scale digital solutions across multiple operations, leveraging economies of scale and robust infrastructure. In contrast, smaller organizations faced resource constraints that limited their ability to expand technological adoption. Sustainability was closely linked to donor commitment and the adaptability of technologies to local contexts. Several experts identified renewable energy integration in logistics systems as a promising trend, offering both environmental and economic benefits. The adoption of modular systems was also recommended as a means to enhance scalability and adaptability (Van der Laan et al., 2019).

Future opportunities for digital innovation in humanitarian aid were widely discussed. Machine learning and predictive analytics were identified as critical tools for anticipating needs and enabling proactive responses to crises (Goodfellow et al., 2016). These technologies have the potential to revolutionize disaster preparedness by providing accurate forecasts and enabling preemptive resource allocation. Interoperable platforms were another area of focus, as they can facilitate collaboration across organizations and enhance the efficiency of aid delivery. The integration of sustainable practices, such as renewable energy sources and environmentally friendly logistics solutions, was also highlighted as an emerging priority in the sector (Wang et al., 2022).

The findings of this study reveal the nuanced ways in which digital solutions and AI technologies can transform humanitarian operations. The thematic analysis highlights the importance of strategic planning, investment, and collaboration to overcome challenges and maximize the benefits of these innovations. By synthesizing insights from expert interviews and aligning them with existing literature, the study contributes to a growing body of knowledge on the role of technology in global crisis management. The recommendations derived from this research offer practical guidance for policymakers, NGOs, and technology developers, paving the way for more resilient, efficient, and transparent humanitarian aid systems.

3. Conclusion and Discussion

This study investigates the transformative impact of digital solutions and AI-driven technologies in enhancing humanitarian aid operations. By employing qualitative methods, including semi-structured interviews with experts from prominent humanitarian organizations, the research highlights how these innovations can optimize resource allocation, improve operational transparency, and foster accountability. The findings emphasize the critical role of technologies such as IoT, blockchain, and machine learning in streamlining logistics, predicting needs, and engaging stakeholders effectively.

The results reveal both the opportunities and challenges associated with implementing digital technologies in humanitarian contexts. While digital tools significantly

enhance efficiency and transparency, challenges such as data quality issues, high costs, and resistance to change remain prevalent. The thematic analysis underscores the need for a strategic, collaborative approach to integrating these technologies, emphasizing capacity building, cost-effectiveness, and adaptability. By addressing these challenges, humanitarian organizations can better leverage digital innovations to improve global aid delivery and crisis management.

The findings align with existing literature on the role of digital solutions and AI in enhancing humanitarian operations, reaffirming the potential of these technologies to revolutionize traditional practices (Altay & Green, 2006; Chesterfield et al., 2021). This discussion reflects on the broader implications of the study's findings, contextualizing them within the field of humanitarian aid and identifying practical considerations for stakeholders.

a. Technological Integration

The successful adoption of digital solutions depends on organizational readiness and stakeholder engagement. Similar to Rogers' (2003) diffusion of innovations theory, the findings highlight the importance of addressing resistance to change through targeted training and capacity-building initiatives. This suggests that organizations must invest in staff development and foster a culture of innovation to maximize the benefits of technology.

b. Operational Impact

Digital tools enable data-driven decision-making, improving the efficiency of resource allocation and logistics. The integration of IoT and GPS systems, for instance, has reduced delivery times significantly, aligning with the results of Wang et al. (2022) on the effectiveness of dynamic routing algorithms. However, the sustainability of such technologies requires donor commitment and long-term planning, as emphasized in the literature (Van der Laan et al., 2019).

c. Challenges and Barriers

The study identifies data quality and accessibility as major challenges, particularly in remote regions. This is consistent with the findings of Chen et al. (2012), which underscore the importance of reliable data for operational success. The high costs of technology adoption and maintenance remain a significant barrier, especially for smaller organizations. Addressing these challenges requires the development of cost-effective, scalable solutions and increased collaboration among stakeholders.

d. Scalability and Sustainability

Larger organizations demonstrated greater scalability of digital solutions due to their robust infrastructure and access to resources. In contrast, smaller organizations faced limitations in scaling these technologies. Modular system design and renewable energy integration were identified as promising strategies to enhance scalability and sustainability, echoing the recommendations of Patil et al. (2020).

Future Directions

Machine learning and predictive analytics are identified as critical tools for anticipating needs and responding proactively to crises. As highlighted by Goodfellow et al. (2016), these technologies can improve disaster preparedness by enabling accurate

forecasts and preemptive resource allocation. Additionally, the development of interoperable platforms can facilitate cross-organizational collaboration, enhancing the overall effectiveness of humanitarian operations.

While this study provides valuable insights into the role of digital solutions in humanitarian aid, further research is needed to explore emerging trends and address unresolved challenges. The following areas are recommended for future investigation:

- **Quantitative Validation of Findings**

Future studies could incorporate quantitative methods to validate the operational benefits of digital solutions. Metrics such as delivery times, cost savings, and donor engagement rates could provide empirical evidence to support the qualitative findings presented here.

- **Comparative Studies Across Regions**

Conducting comparative studies across different geographic and socio-economic contexts could reveal region-specific challenges and opportunities. This would help tailor digital solutions to diverse operational environments.

- **Longitudinal Studies on Sustainability**

Long-term studies could assess the sustainability of digital technologies in humanitarian operations. These studies should focus on factors such as donor commitment, maintenance costs, and the adaptability of technologies to evolving needs.

- **Ethical and Social Implications**

The ethical and social implications of using AI and digital tools in humanitarian aid warrant further exploration. Issues such as data privacy, algorithmic bias, and the digital divide must be addressed to ensure equitable access and ethical use of technology.

- **Integration of Emerging Technologies**

The potential of emerging technologies, such as renewable energy solutions and blockchain-based decentralized systems, should be explored in greater depth. These innovations could provide sustainable and scalable solutions for future humanitarian operations.

This study sheds light on the transformative potential of digital solutions and AI-driven technologies in revolutionizing humanitarian aid operations. By leveraging qualitative insights from expert interviews, supported by field observations and thematic analysis, the research identifies critical areas where these technologies enhance efficiency, transparency, and accountability. The findings highlight how tools such as IoT-enabled tracking, machine learning algorithms, and blockchain-based systems optimize resource allocation, improve real-time monitoring, and foster donor and volunteer engagement. Despite these advancements, the study acknowledges challenges such as data quality issues, high implementation costs, and resistance to change, which require strategic interventions for successful technology adoption.

A key contribution of this research lies in its emphasis on practical, scalable, and sustainable approaches to integrating digital innovations in humanitarian workflows. By synthesizing expert perspectives, the study offers actionable recommendations, including capacity-building initiatives, collaborative partnerships, and the adoption of modular systems and renewable energy solutions. These strategies aim to bridge the

gap between traditional practices and cutting-edge technologies, enabling organizations to respond more effectively to crises and serve vulnerable populations with greater precision and impact.

Looking ahead, the study underscores the need for continued research and innovation in this field. Quantitative validation of operational impacts, region-specific studies, and ethical considerations regarding technology use are essential for advancing the integration of digital solutions in humanitarian aid. Moreover, exploring emerging trends such as decentralized systems and artificial intelligence offers exciting possibilities for enhancing the resilience and adaptability of aid organizations. By addressing these areas, future research can contribute to building a more robust, efficient, and inclusive humanitarian system, paving the way for sustainable progress in global crisis management.

This paper not only advances the understanding of digital transformation in humanitarian contexts but also serves as a foundational framework for policymakers, NGOs, and technology developers. By emphasizing collaboration, innovation, and adaptability, this research provides a roadmap for leveraging digital solutions to meet the challenges of the evolving humanitarian landscape.

References

Altay, N., & Green, W. G. (2006). OR/MS research in disaster operations management. *European Journal of Operational Research*, 175(1), 475-493. https://doi.org/10.1016/j.ejor.2005.05.016

Ashton, K. (2009). That 'Internet of Things' Thing: In the Real World, Things Matter More than Ideas. *RFID Journal.*

Borgia, E. (2014). The Internet of Things vision: Key features, applications, and open issues. *Computer Communications*, 54, 1-31. https://doi.org/10.1016/j.comcom.2014.09.008

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Chen, H., Chiang, R. H., & Storey, V. C. (2012). Business intelligence and analytics: From big data to big impact. *MIS Quarterly*, 36(4), 1165-1188.

Chesterfield, R., Chen, Y., & Sukumaran, R. (2021). Optimizing disaster response with AI-driven humanitarian logistics. *Computers & Industrial Engineering, 157*, 107363.

Domingos, P. (2012). A few useful things to know about machine learning. *Communications of the ACM*, 55(10), 78-87. https://doi.org/10.1145/2347736.2347755

Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep learning.* MIT Press.

Karat, J., Karat, C.-M., & Ukelson, J. (2009). Affordances, motivation, and the design of user interfaces. *Communications of the ACM*, 52(8), 94-100.

Norman, D. A., & Draper, S. W. (1986). *User Centered System Design: New Perspectives on Human-Computer Interaction*. Lawrence Erlbaum Associates.

Patil, S., Joshi, S., & Kannan, S. (2020). IoT and humanitarian aid: Real-time tracking and monitoring solutions. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 50, 101789. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101789

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.

Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World*. Portfolio.

Van der Laan, E. A., de Brito, M. P., & Vergunst, D. A. (2019). Performance measurement in humanitarian supply chains. *International Journal of Production Economics, 210*, 1–12. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.01.001

Vanajakshi, L., & Rilett, L. R. (2007). A comparison of the performance of artificial neural networks and support vector machines for the prediction of traffic speed.

Transportation Research Part C: Emerging Technologies, 15(2), 175-183. https://doi.org/10.1016/j.trc.2007.01.004

Wang, Y., Liu, X., & Zhang, H. (2022). Dynamic routing in humanitarian logistics: A machine learning approach. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 162, 102712. https://doi.org/10.1016/j.tre.2022.102712

Humanitarian Aid and Migration

Nubar HUSEYNLİ[*]

Abstract

As a demand of globalized world, people frequently change their locations for various reasons. These situations can be categorized according to positive and negative factors. Positive factors include education, personal development, discovering new places, and so on, while negative factors include natural disasters, wars, hunger, and others. At any given time, during migration, people may need assistance. For this purpose, many international organizations, non-governmental organizations, unions, and others unite around a common goal is: Protecting human life and health. The protection of human life and health brings with it both material and spiritual needs. Material needs include food, clothing, housing, transportation, medical supplies, and so on. In addition, addressing spiritual needs involves dealing with issues such as stress, fear, post-crisis adaptation, and others. The main goal is to ensure that individuals who have emerged from a crisis are not only protected in terms of life and health but are also integrated back into normal society. The research relies on surveys and reports conducted by international organizations. These reports and surveys must be structured in a way that accurately reflects reality and utilize tools that produce precise and expected outcomes. The obtained results will ultimately ensure the decision-making process is carried out appropriately. Several guidelines exist for humanitarian aid, including those from the United Nations. Humanitarian aid is a right for everyone, and there is no distinction based on gender, language, religion, or nationality when it comes to assistance. The main objective is to expand awareness and cooperation in the field of humanitarian aid and solidarity.

Keywords: Awareness, Solidarity, Humanitarian Aid.

İnsani Yardım ve Göç

Özet

İnsani yardım herkes için bir haktır ve insani yardım söz konusu olduğunda cinsiyet, dil, din ve ya uyruğa dayalı bir ayrım yoktur. Temel amaç, insani yardım ve dayanışma alanında farkındalığı ve iş birliğini genişletmektir. İnsani yardımda, gıda, giyim ve barınma gibi maddi ihtiyaçların yanı sıra stres ve kriz sonrası uyum gibi manevi ihtiyaçların karşılanması en önemli önceliktir. Bu çalışmada, insani yardımın ulaştırılmasında karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için kullanılan önleyici tedbirlerin ve en iyi uygulamaların önemini vurgulamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Farkındalık, Dayanışma, İnsani Yardım.

* State Agency for Public Service and Social Innovations, Azerbaijan, ORCID: 0009-0000-0641-136X, tagiyevanubar@gmail.com.

1. Introduction

1.1. Understanding Migration and Humanitarian Aid: Definitions and Challenges

According to international law, migration means the temporary or permanent movement of a person within the country of residence or across an international border for objective or subjective reasons. There are various types of migrants: migrants acting within the framework of relevant legislation or migrants changing their smuggling route; Also, students who go to different countries for education purposes, etc. is included in this category. As we mentioned before, migration can occur for various reasons. These reasons include conflicts, natural disasters, low living standards, etc. is located. Regarding the International Organization for Migration, there were approximately 281 million international migrations events in 2020. This corresponds to an average of 3.6 percent of the world's population (According to data (International Organization for Migration [IOM], n.d.). About migration).

These circumstances force individuals to leave their countries and migrate to safer locations. At times, migration becomes essential for survival. When migration arises from negative factors, an urgent need for humanitarian aid emerges to address the essential needs of life and health.

In this study, we analyze the migration processes caused by climate change. Our primary objective is to assess the risks associated with natural disasters resulting from climate change and the subsequent large-scale need for humanitarian aid, as well as to identify preventive measures.

1.2. Defining Humanitarian Aid

While the term 'humanitarian' is seldom mentioned in the 1949 Geneva Conventions, its principles were clearly defined in the 1977 Additional Protocols. Humanitarian aid is mainly about moral values, recognizing individuals simply as human beings regardless of language, religion, gender, or race, ensuring their survival and dignity (International Committee of the Red Cross [ICRC], 2016).

Today, humanity faces numerous threats, including wars, natural disasters, diseases, and famine, which jeopardize lives globally. These threats pose risks not only to others but to all of us, emphasizing the need for collective preparation and response.

Humanitarian aid refers to assistance in the form of food, clothing, or medicine—unlike weapons, ammunition, or other supplies that can cause harm or death. According to international conventions, humanitarian aid encompasses:

Provision of food, clothing, and shelter;

Medical assistance;

Protection against unlawful detention and unfair judicial procedures;

Visits, unsupervised meetings, and moral support;

Facilitation of family connections and locating missing persons;

Repatriation and family reunification;

Addressing cultural needs, such as access to education and learning materials ((Melzer, N., 2016). (International humanitarian law: A comprehensive introduction. Geneva, Switzerland: International Committee of the Red Cross)).

Migration may vary depending on the type, reason and scale of aid. Humanitarian aid, as a rule, refers to urgent and immediate short-term interventions; In this case, the main goal is to ensure the physical and psychological health of the affected people.

1.3. Relation and Challenges in Delivering Humanitarian Aid

Despite significant efforts by many nations and international organizations, the provision of humanitarian aid faces obstacles such as rapidly evolving geopolitical landscapes, natural disasters, and dwindling resources. For example, is the COVID-19 pandemic, brought social isolation globally. Despite preventive measures, economic activity slowed, negatively impacting development. Even four years later, the effects of the pandemic persist, harming both health and living standards. In 2023, migration to OECD countries reached record levels for the second consecutive year, with 6.5 million permanent migrants arriving, along with a significant rise in temporary migrants and asylum seekers (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2024). (International migration outlook 2024)). The primary challenge lies in ensuring the proper allocation of resources for humanitarian aid and addressing urgent needs effectively. Sustainability and awareness in this field are essential. Beyond meeting immediate needs, humanitarian aid should contribute to the overall development of humanity.

The paper has several parts. First, we briefly summarize the history and the meaning of "humanitarian aid" and "migration", and next, we describe the needs and our collaboration approach. We then present the results of Surveys and analyses. Based on the obtained data, the results of scientific research conducted by international organizations and research centers highlight the challenges faced in the fields of humanitarian aid and migration, with proposed solutions to these issues.

2. Methodology

Research in the field of migration and humanitarian aid uses different methodologies to understand the nature, causes, consequences and solutions of this problem. These methodologies can be broadly divided into:

- Qualitative;
- Quantitative; and
- Mixed methods approach.
- It has been used different tools for achievement of expected results.

Research has been conducted based on data from international organizations, with analyses carried out to guide decision-making processes. The data from international survey companies, such as Standard & Poor's, Gallup, and the World Bank, have been utilized. Surveys were conducted to assess people's financial literacy in collaboration with these institutions.

The surveys are based on the types of financial concepts for example risk diversification, inflation, numeracy, and compound interest. These studies involved interviews with 150,000 individuals across 148 countries. The interviews was proceed face-to-face or via telephone, and respondents were selected randomly using the Kish grid method. A Kish Grid is specificially designed to prevent selection bias, which can occur when proper procedures are not followed during participant selection.

While preparing the research materials, a statistical study on migration and humanitarian aid an problem was analyzed by the relevant institutions International Organization of Migration, as well as local and international programs (European Trust Fund, World Food Program (WFP) and so on. were carried out.

2.1. Challenges in Humanitarian Aid Delivery

Despite the collaboration of multiple funds and international organizations, the magnitude of crises—such as natural disasters, wars, conflicts, hunger, and diseases—often surpasses the resources available. Consequently, international governmental and non-governmental organizations must base their actions on concrete data and surveys to identify gaps and ensure the equitable allocation of aid. These efforts can include training and awareness programs to enhance the efficiency of humanitarian assistance and the adoption of best practices.

Given the finite nature of humanitarian resources, there is uncertainty about whether aid will suffice in future crises. Therefore, it is crucial to teach individuals ways to rebuild their economic activities and recover from social and psychological distress.

2.2. Insights from a Global Financial Literacy Survey

The S&P Global FinLit Survey is one of the most extensive international studies on financial literacy. Conducted in 2014 in collaboration with Standard & Poor's, Gallup, and the World Bank, it surveyed 150,000 individuals from 148 countries. The primary aim was to assess global financial literacy levels and highlight differences based on countries, gender, and economic development.

The findings revealed that only 33% of the global population is financially literate, with literacy rates at 35% for men and 30% for women (Global Financial Literacy Excellence Center [GFLEC], n.d.). (S&P Global FinLit Survey)).

2.3. COP29 of the UN Framework Convention on Climate Change in Baku

COP29 highlighted the intricate link between climate change and migration. Climate change exacerbates migration through extreme weather events, rising sea levels, and long-term environmental degradation, forcing people to leave their homes. Vulnerable populations in affected regions face displacement and seek safety and better livelihoods elsewhere. To address this, COP29 emphasized financial mechanisms like the Loss and Damage Fund, adaptation programs, and resilience-building in climate-vulnerable areas. Strengthened collaboration between humanitarian and climate-focused initiatives is crucial to managing migration driven by environmental crises.

The 29th session of the Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change (COP29) held in Baku took a historic decision to fully operationalize the Loss and Damage Fund. This fund, first agreed upon at COP27 in Egypt, aims to provide financial support to countries most vulnerable to the impacts of climate change.

Key Decisions of COP29 are following:

2.4. New Climate Finance Target

A new financial target of $1.3 trillion annually by 2035 was set, replacing the previous $100 billion annual target expiring in 2025. This financial support will support vulnerable countries in adapting to climate change and mitigating some of its impacts. However, many developing nations consider this amount insufficient and demand greater financial commitments.

2.5. Carbon Markets and Transparency

Carbon Markets and Transparency - The existing rules for global carbon markets have been finalized in accordance with Article 6 of the Paris Agreement, allowing countries to trade carbon credits. The Enhanced Transparency Framework was strengthened to ensure environmental integrity, with technical support provided to improve climate reporting by countries.

Adaptation and Resilience - Support was extended for National Adaptation Plans in Least Developed Countries (LDCs), with increased financial allocations for initiatives like REDD+ (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation).

Youth and Local Actions - The summit emphasized the role of youth and local actors in combating climate change. Financial support for grassroots and national actors was enhanced to encourage sustainable solutions.

Urgent and Ambitious Actions - COP29 underscored the importance of reducing greenhouse gas emissions and strengthening early warning systems. With 2024 projected to be the warmest year on record, the use of scientific data for strategic decision-making was highlighted. COP30 is scheduled to take place in Brazil, with significant decisions anticipated (United Nations Climate Change, 2024, November 24).

Challenge 1: The Finite Nature of Humanitarian Aid and Inefficient Allocation Proposed Solutions:

Utilization of Data - International organizations such as UNHCR and WFP often rely on real-time data for decision-making during humanitarian crises. However, incomplete or inaccurate data hinders the effective utilization of resources. To address this, existing mechanisms for data collection and monitoring should be reviewed and improved to ensure the availability of reliable information.

For example: A practical example could be the response to the 2010 Haiti earthquake, where the lack of real-time data hindered effective resource allocation (Piotrowski, C., 2010). However, during the COVID-19 pandemic in 2020, the World Food Programme utilized platforms like HungerMap LIVE, which allowed for accurate data collection and real-time analysis. This tool enabled prioritization of needs and efficient aid distribution. These examples illustrate the importance of leveraging accurate data and systematic prioritization to address the challenges in humanitarian crises effectively (World Food Programme [WFP], n.d.).

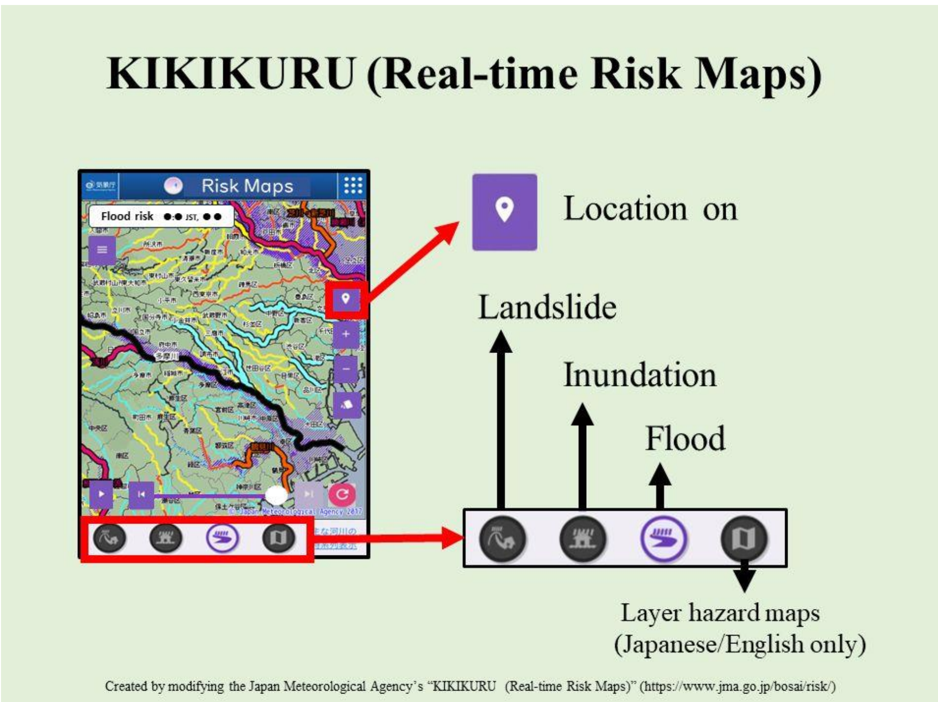
Setting Priorities - To ensure proper allocation of aid, periodic surveys and needs assessments can be conducted, alongside situational analyses and risk evaluations. For

instance, tools like the Early Warnings for All Dashboard can contribute to the equitable distribution of resources on a global scale.

As an example The Early Warnings for All Initiative is a global program launched by the World Meteorological Organization (WMO) in collaboration with the United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR), International Telecommunication Union (ITU), and the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). Its mission is to ensure that every person on the planet is protected by life-saving early warning systems for weather, water, and climate hazards by 2027 (World Meteorological Organization [WMO], 2022). (Early warnings for all: The UN Global Early Warning Initiative for the implementation of climate adaptation executive action plan 2023–2027. Geneva, Switzerland)).

As a best practice KIKIKURU: Japan's Early Warning System for Climate Disasters

Developed by the Japan Meteorological Agency, KIKIKURU is an innovative real-time mapping system that displays the risk levels of rainfall-related disasters using a "hazard level distribution" approach. This system color-codes the risks of natural disasters such as floods, inundations, and landslides into five stages, enabling people to make timely and voluntary evacuation decisions. This innovative approach marks a significant step in addressing climate resilience on a global scale (Japan Meteorological Agency [JMA], n.d.). KIKIKURU (Real-time risk maps)



Created by modifying the Japan Meteorological Agency's "KIKIKURU (Real-time Risk Maps)" (https://www.jma.go.jp/bosai/risk/)

Challenge 2: Long-Term Dependency on Humanitarian Aid - Humanitarian aid is typically designed for emergencies and not for addressing long-term challenges, potentially fostering dependency among recipients.

Long-term programs in the field of humanitarian aid are critical in addressing both immediate needs and the root causes of crises, helping affected communities to rebuild and become more resilient to future challenges. Several programs around the world have been especially effective in providing sustainable solutions:

Proposed Solutions:

Long-Term Development Programs - Alongside immediate relief, humanitarian assistance should also focus on programs that promote economic and social stability.

Here are some global programs that focus on addressing long-term challenges in humanitarian aid, moving beyond emergency relief to build resilience and foster sustainable development:

a. The UN's Sustainable Development Goals (SDGs) - The SDGs, launched by the United Nations in 2015, aim to eradicate poverty, protect the planet, and ensure prosperity for all by 2030. The SDGs include goals like "No Poverty," "Zero Hunger," and "Decent Work and Economic Growth" that focus on building long-term resilience within communities, addressing root causes of poverty, and ensuring social and economic stability (United Nations Department of Economic and Social Affairs [UNDESA], n.d.).

Coordination Between Local Communities and Government Structures During Crises: Ensuring continuity of operations in crisis situations, strategic plans should be developed that encourage individuals to collaborate effectively with state structures. These plans should include risk-based assessments and address real threats through coordinated response measures. As an example, we can present

b. The Philippines' Disaster Risk Reduction and Management (DRRM) Act

The Philippines has implemented one of the most comprehensive disaster management frameworks globally, focusing on local government units (LGUs) and community involvement. The DRRM Act mandates local government involvement in disaster planning, risk assessments, and coordination with national agencies (Republic of the Philippines Congress, 2010). (Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010 (Act No. 10121).

Challenge 3: Limited Literature on Efficient Management of Aid Expenditures and Weak Networking Among Regional Organizations

Proposed Solutions:

Scientific and Technical Research - Conduct studies on the management of humanitarian aid to establish best practices.

Strengthening Networking - Organize periodic joint events to expand regional and global networks, fostering collaboration among organizations.

Sharing Best Practices - Encourage the exchange of successful approaches, expert recommendations, and feedback to enhance communication and coordination in addressing crises effectively.

As an example, we can present the Global Forum on Humanitarian Action or different joint Events and Networks in the Humanitarian Sector.

We need to reduce risk as much as possible and act BEFORE some disaster strikes. Early action is more likely to ensure that humanitarian aid is delivered to the right place to prevent disasters. This can be done by using weather forecasts, satellite imagery, climate models and social vulnerability data. Achieving this, local, regional, and international organizations must coordinate their efforts, conduct scientific and technical research in this field, and evaluate potential risks. Most importantly, early warning initiatives can help mitigate the impact of crises and enable more effective responses with minimal damage.

Considering the finite nature of resources, it is critical to emphasize the importance of their equitable allocation and efficient management. Proper stewardship of theselimited resources will play a pivotal role in ensuring the survival and well-being of humanity.

References

International Organization for Migration (IOM). (n.d.). *About migration*. Retrieved from https://www.iom.int/about-migration

International Committee of the Red Cross (ICRC). (2016). *Commentary on Article 3 of the Geneva Conventions of 1949*. Retrieved from https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949/article-3/commentary/2016?activeTab=

Melzer, N. (2016). *International humanitarian law: A comprehensive introduction*. Geneva, Switzerland: International Committee of the Red Cross. Retrieved from https://www.jep.gov.co/sala-de-Prensa/Documents/4231_002-IHL_WEB_13.pdf

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2024). *International migration outlook 2024*. https://doi.org/10.1787/50b0353e-en

Global Financial Literacy Excellence Center (GFLEC). (n.d.). S&P Global FinLit Survey. Retrieved from https://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey/

United Nations Climate Change. (2024, November 24). COP29 UN Climate Conference agrees to triple finance to developing countries, protecting lives and livelihoods.

Piotrowski, C. (2010). Earthquake in Haiti: A failure in crisis management. Organization Development Journal, 28(1), 107. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/282121543_Earthquake_in_Haiti_The_Failure_of_Crisis_Management

World Food Programme (WFP). (n.d.). HungerMap LIVE. Retrieved from https://hungermap.wfp.org/

World Meteorological Organization (WMO). (2022). Early warnings for all: The UN Global Early Warning Initiative for the implementation of climate adaptation executive action plan 2023–2027. Geneva, Switzerland. Retrieved from https://library.wmo.int/idurl/4/58209

Japan Meteorological Agency (JMA). (n.d.). KIKIKURU (Real-time risk maps). Retrieved from https://www.data.jma.go.jp/multi/index.html?lang=en

United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). (n.d.). Sustainable Development Goals (SDGs). Retrieved from https://sdgs.un.org/goals

Republic of the Philippines Congress. (2010). Philippine Disaster Risk Reduction and Management Act of 2010 (Act No. 10121).

Osmanlı Devleti'nde İnsanî Yardımın Bir Yönü: Duâgûyân

Songül ŞENLİK*

Özet

Bu çalışma Osmanlı Devleti'nde özellikle XVI. yüzyıldan itibaren kadrolaşan duâgûy zümresi üyeleri arasında görülen ihtiyaç sahiplerinin, devletin ve toplumun insanî yardım uygulamalarındaki yerini anlamayı amaçlamaktadır. Osmanlı Devleti'nde hazine ve vakıflardan sosyal yardım alan bireyler arasında çeşitli toplumsal dezavantajlara sahip kimselerin bulunduğu; devlet eliyle yapılan yardımların sistematik ve kontrollü bir şekilde yürütüldüğü bilinmektedir. Herhangi bir resmî görevi olmadığı halde maaş alan duâgûyân zümresinin de üyeleri arasında görülen hasta, sakat, muhtaç, öğrenci, emekli, fukara, dul ve yetimler insanî yardım uygulamalarının hedef kitlesini oluşturmuştur. Çeşitli sebeplerle hak sahibi olarak değerlendirilenlere tahsis edilen tüm duâgûy kadrolarının yüzde 8'i ihtiyaç sahibi bu kimselere ayrılmıştır. İnsanî yardım amacıyla verilen duâgûyluk kadroları sürekli olmakla birlikte, bu kadrolara atanan ihtiyaç sahipleri dönemin şartlarına göre değişiklik göstermiştir. Örneğin ihtiyaç sahibinin mağduriyetinin sona ermesi veya başka bir gelir elde etmesi durumunda duâgûyluk kadrosuna başka bir ihtiyaç sahibi atanmıştır. Çalışma, dönemin insanî yardım politikaları kapsamında devletin ve hayır sahiplerinin; Osmanlı toplumundaki dezavantajlı bireylere sürekli maaş sağlayarak insanî yardımı sürdürülebilir hale getirdiğini savunmaktadır. Ayrıca insanî yardım uygulamalarının toplumsal eşitsizliği gidermeyi ve insan onurunu korumayı hedeflediğini vurgulamaktadır. Çalışma, devletin ve hayır sahiplerinin devlet sınırları içerisindeki insanî yardım anlayışının tarihî yönünü ele alması bakımından önem taşımaktadır. Elde edilen verilerin, bu alanda ve diğer disiplinlerde yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı öngörülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Duâgûy, İnsanî Yardım, Sürdürülebilir Yardım, Sistematik Yardım.

Perspective on Humanitarian Aid in the Ottoman Empire: The Duâgûyân Institution

Abstract

This study aims to understand the role of needy individuals, particularly among members of the *duâgûy* group that became institutionalized in the Ottoman Empire from the 16th century onwards, within the humanitarian aid practices of the state and society. It is known that individuals receiving social aid from the treasury and foundations in the Ottoman Empire included people with various social disadvantages, and that aid

* Dr.; Doğuş Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-5347-4259, songulsenlik@hotmail.com.

provided by the state was systematic and controlled. The target group of these humanitarian aid practices consisted of the sick, disabled, needy, students, retirees, poor, widows, and orphans—groups also represented among the members of the *duâgûyân* group, who received salaries despite holding no official duties. Eight percent of all *duâgûy* posts, allocated to those considered entitled for various reasons, were reserved for such needy individuals. While *duâgûy* positions granted for humanitarian purposes were permanent, the individuals assigned to these positions varied depending on the circumstances of the period. For instance, when a recipient's deprivation ended or they acquired another source of income, the position would be assigned to another needy individual. This study argues that, within the framework of the humanitarian aid policies of the period, the state and benefactors made humanitarian aid sustainable by providing regular salaries to disadvantaged individuals in Ottoman society. Additionally, it emphasizes that these practices aimed to reduce social inequality and protect human dignity. The study highlights the historical dimension of the humanitarian aid understanding of the state and benefactors within the borders of the Ottoman Empire. It is anticipated that the findings of this study will contribute to further research in this field and in other disciplines.
Keywords: Ottoman Empire, *Duâgûy*, Humanitarian Aid, Sustainable Aid, Systematic Aid.

Giriş

Bu çalışma insanî yardım uygulamalarının Osmanlı Devleti'nin kadrolu duacıları arasındaki yansımasını konu edinmektedir. Osmanlı Devleti'nde duâgûyluk ağırlıkla III. Murad döneminden itibaren görülmektedir. Bununla birlikte devletin kuruluşundan itibaren gerek hazine gerekse vakıflar tarafından ihtiyaç sahiplerine bu tür görevsiz vazifelerin verildiği bilinmektedir. Bu nedenle çalışma XV-XVII. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Osmanlı kurumlarında değişikliklerin görüldüğü XVIII. yüzyıl ve özellikle Tanzimat sonrası dönem çalışmaya dâhil edilmedi. Çalışmanın ana kaynakları Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri bünyesinde muhafaza edilen Ruus, Vakıf ve çeşitli kalemlere ait defterlerdir. Arşiv vesikalarından elde edilen bulgular çeşitli Osmanlı tarihi kronikleri ile karşılaştırılarak doğruluğu test edildi. Bu bağlamda nitel ve nicel veriler bir arada kullanıldı.

Devletlerin kendi vatandaşlarına yaptığı insanî yardımlar, yoksulluk, işsizlik, barınma ve eğitim yardımları temelinde şekillenmektedir. Tüm bunlar bir tür insani hizmet alanı olan sosyal yardım hizmetleridir. Sosyal yardım çeşitli sebeplerle bazı yoksunluk durumlarını yaşayan insanlara, insan onurunu korumak hedefiyle yapılan aynî ve nakdî yardımları kapsamaktadır. Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren sürdürdüğü istimâlet ve iskân politikasının bir yansıması olarak insanî yardım konusunda gelişmiş uygulamalara sahipti. İmparatorluğun coğrafi konumu sebebiyle sık yaşadığı depremler, büyük şehirlerdeki kapsamlı yangınlar, sel ve diğer afetler sonrası yapılan yardımlar, özel durumlar sebebiyle sağlanan vergi muafiyetleri, kıtlık ve savaş dönemlerinde yapılan aynî gıda ve malzeme yardımları bu konudaki en iyi örneklerdir. Ayrıca asırlar boyu gelişme göstermiş Türk-İslam kültürünün en belirleyici özelliklerinden olan vakıflar insanî yardım yapan kurumlar arasında en başta gelmektedir. Fukara, zuafa, nâ-tüvâna yardım amacı güden imarethaneler, medreseler,

hamamlar, darüşşifalar ve menzillerdeki hanlar vakıfların insanî yardım konusunda hizmet verdiği alanlardı. İmarethaneler yoksul, yolcu, işsiz, öğrenci hatta sokaktan geçen herkese ücretsiz yemek dağıtırdı. Sebiller ve çeşmeler insanların su ihtiyaçlarını, hamamlar temizlik ihtiyaçlarını giderirdi. Sağlık ihtiyaçlarını darüşşifalar, öğrencilerin eğitim ve barınma ihtiyaçlarını ise medreseler ve yatakhaneler giderirdi. Sadaka taşları üzerine bırakılan paralar ihtiyaç sahiplerine ulaşırken toplumsal dayanışma yanında kişilerin mahremiyetleri de korunurdu. Tüm bu uygulamalara ek olarak özellikle XVI. yüzyıl ortalarından sonra kayıtlara geçmiş olan bir zümre vardır. Bu zümre duâgûyân zümresidir. Herhangi bir görevi olmadığı halde maaş alan bu zümrenin üyeleri arasında görülen hasta, sakat, muhtaç, öğrenci, emekli, fukara, dul ve yetimler devletin gerek kendi gerekse vakıflar yoluyla yaptığı insanî yardımların ana hedef kitleleriydi.

1. Duâgûyân kimdir?

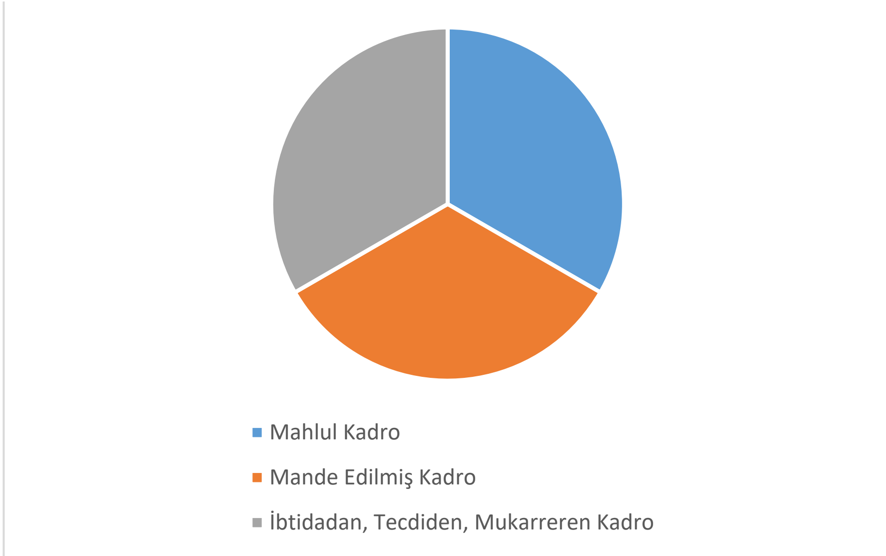
Duâgûy kelimesi, duacı, dua eden (Sami, 2005, s. 610, Devellioğlu, 2007, s. 190,), dua söyleyen (Şenlik, 2024, s. 33) anlamlarına gelmektedir. Kelimenin çoğul hali **duâgûyân** kelimesidir. Duâgûyluk, devletin devamı, padişahın sıhhati ve vâkıfın iki dünya saadeti için duâ ederek belirli bir gelir elde etmeyi ifade eder. III. Murad dönemi itibariyle daha çok görülmüş ve zamanla çeşitli suistimallere konu olmuştur (İpşirli, s. 41). Saray, ordu, tarikat ve esnaf teşkilatı duacılarından farklı konumları vardır. Fetret devri, Celali isyanları, uzun süren savaşlar, kırsaldan şehirlere göç ve nüfus artışı gibi sebeplerle fakirleşenlere duâgûy adı altında **sürekli ödenek** verilmiştir. Duâgûy olmak için Müslüman ve ihtiyaç sahibi olmak tek şarttı (Şenlik, 2024). Bununla birlikte genellikle toplumsal ahlak kurallarına riayet eden ve salih/saliha kimselerin getirildiği (Şenlik, 2024) duâgûyluğun gerektirdiği şartların ihlal edilmesi ya da ihtiyaç sahibinin başka bir gelire kavuşması gibi durumlarda bu maaşları kesilmiştir (Şenlik, 2024). Devlet kadroları haricinde daha ziyade selâtin ve vüzera vakıflarında istihdam edilmiş duâgûyânın vakfiyelerde tanımlı duâ okuyuculardan farklı olarak meslekî bir icra veya duâ etmek için mekân şartı yoktu. Dolayısıyla bu zümre görevsiz vazifelidir. İhtiyaç sahipleri dışında memurlara, kamu ve tarikat çalışanlarına verildiğinde **geçici kadro** ya da **ek gelir** özelliği taşımıştır (Şenlik, 2024).

2. İnsanî Yardım ve Duâgûyân

Sosyal refah devleti görüntüsü çizen Osmanlı Devleti, sosyal risklere karşı vakıfları desteklemiştir (Taşkesen, 2017, s. 58). Osmanlı Devleti'nde sosyal yardım uygulamalarının Tanzimat sonrası kurumsallaştığı kabul edilse de aslında daha önce de bu yapının olduğunun en büyük göstergesi duâgûy zümresi içerisindeki ihtiyaç sahibi kimselerdir. Sosyal devletin vatandaşlarına sağladığı emeklilik (Martal, 1999), kadın istihdamı (Çevrimli, 2018), muhtaçlık veya işsizlik ödeneği, yetim, dul aylığı (Şenlik, 2024, s. 212) gibi uygulamaların söz konusu dönemde duâgûy olanlar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Herhangi bir görevi olmadığı halde maaş alan bu zümrenin üyeleri arasında görülen hasta, sakat, muhtaç, öğrenci, emekli, fukara, dul ve yetimler devletin gerek kendi gerekse vakıflar yoluyla yaptığı insanî yardımlardan faydalanan toplum üyeleriydi.

III. Murad ile II. Mustafa'nı saltanatını kapsayan H.995/M.1587-H.1107/M.1695 yılları arasında mahlûl duâgûy kadrolarına yapılan atamalar incelenmiştir. Genellikle bir önceki duâgûyun vefatı sebebiyle ölenin yerine ve görevden azil, terfi gibi çeşitli sebeplerden mahlûl kalmış kadrolara ait 230 adet kaydın 18'i zikredilen kimseler hakkındadır (Şenlik, 2024). III. Murad ile IV. Mehmed'in saltanatını kapsayan H.988/M.1580-H.1071/M. 1661 yılları arasındaki çeşitli sebeplerle mande işlemi görmüş duâgûy cihetlerine ait 113 kaydın 10'u zikredilen ihtiyaç sahiplerine aittir (Şenlik, 2024). I. Ahmed ve II. Ahmed saltanatları dönemlerini kapsayan H.1023/M.1614-H.1103/M.1691 yılları arasında, ibtidadan yani ilk defa bu göreve getirilecekler ya da tecdid, inha ve mukarreren yani görevleri devam ederken görev süreleri uzatılmış olanlara ait 125 atamanın 11'i bu gruplara aittir (Şenlik, 2024). Aşağıdaki tabloda mahlûlen, hazine-mande ya da vakıf-mande işlemi nedeniyle ya da ibtidadan, tecdiden, mukarreren yapılan duâgûy atamaları arasında dezavantajlı grupların oranı görülmektedir. Her üç farklı sebepten yapılan atamalarda duâgûy oranı eşittir. Mesela, mahlûl kalan kadrolarda da ibtidadan verilen duâgûyluk kadrolarında da belli bir oran gözetilmiş olmalıdır. Yardım amaçlı verilen duâgûy kadrolarının tüm kadrolara oranı yüzde 8'dir. Ancak elde edilen nicelik henüz tespit edilememiş kayıtların ortaya çıkarılması ile değişecektir.

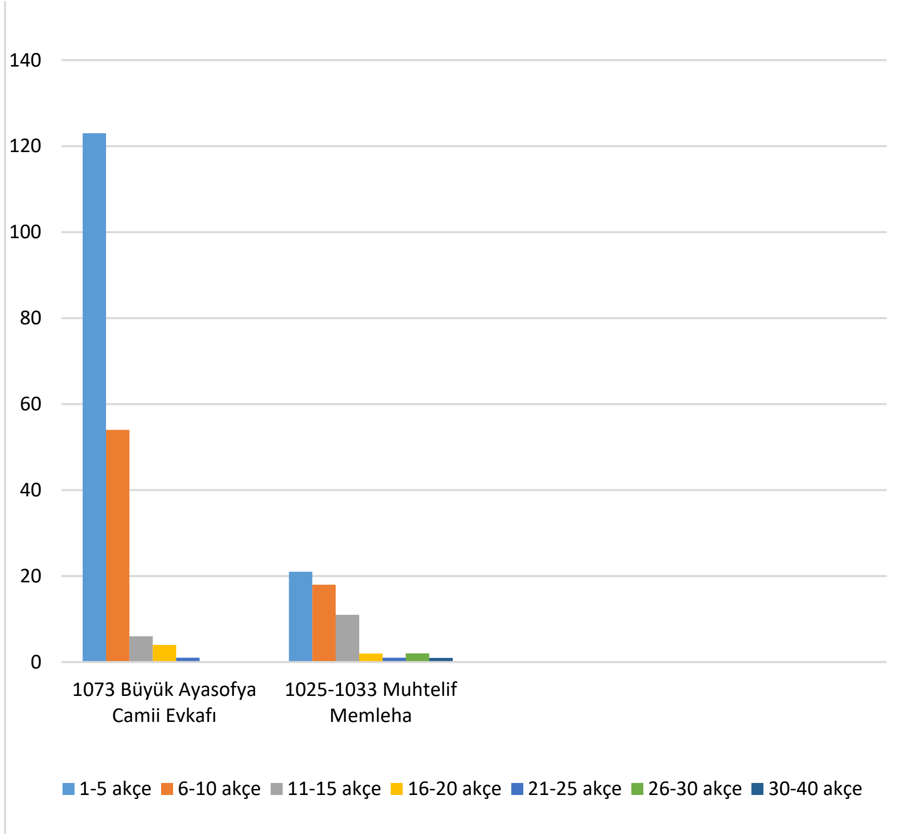
Tablo 1. Kadrolu Dezavantajlıların Atandıkları Kadroların Dağılımı



İnsanî yardım amacıyla kendilerine maaş bağlanmış kimselerin gelirleri günlük 1-6 akçe aralığında değişmiştir. Duâgûy maaşlarının günlük 1000 akçe civarında olduğu yönündeki bilgiler (Naîmâ, IV, s. 1729) çok istisnai durumlara özeldir. Memur, fiilî asker, müderris, vaiz gibi kimseler dışında kalan ve ihtiyaç sahibi oldukları için duâgûyluk vazifesi alan kimselerin günlük gelirleri çoğunlukla 10 akçe altındadır. Aşağıdaki

tabloda bir vakıf (Şenlik, 2024, s. 170) ve tuzla gelirlerinden (Şenlik, 2024, s. 132) maaş alan duâgûyânın yevmiye miktarları görülmektedir.

Tablo 2. Vakıf ve Hazineden Vazifeli Duâgûyânın Yevmiye Aralıkları



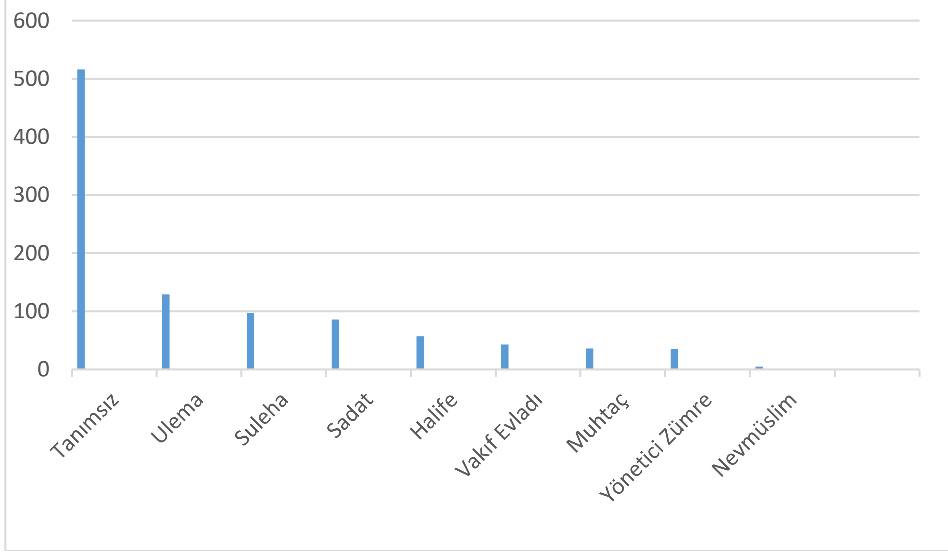
Tabloda görüldüğü üzere duâgûy gelir aralığı 6-10 akçedir ve bu durum bu kadroların belli bir miktarının insanî yardım amacıyla verildiğini göstermektedir.

3. İnsanî Yardım Olarak Maaş Alan Duâgûyân Kimlerdi?

Çoğunlukla büyük şehirler (Şenlik, 2014, s. 151-155) ve yüksek gelirli vakıflarda (Şenlik, 2014, s. 147) ihtiyaç sahibi olduğu için istihdam edilmiş kadrolu duâgûyân genellikle fakir ve çaresiz (AE.SMMD.IV., 62 / 7275), cihet-i maişeti yani geçinecek kadar geliri olmayan (BOA, KK.d, 7517, s. 20), savaşta bir organını kaybeden (BOA, KK.d.,7516, s. 93), âma yani görme engelli (BOA, A.RSK.d., 1525, s. 8), fakir ve müstahikk yani fakirliği sebebiyle hak sahibi (BOA, A.RSK.d., 1522, s. 84), ehl-i ilm ve dindar (BOA, KK.d., 270, s. 45), pir ve ihtiyar (BOA, KK.d., 259, s. 77), talebe, topal (BOA, KK.d., 261, s. 183) kimselerdir. Ancak kayıtlarda niteliği belirtilmemiş duâgûyân sayısının fazla olması daha önce bahsettiğimiz duâgûy sayısının toplam duâgûy atamalarına yüzde 8 olan

oranının çok daha fazla olduğunu düşündürmektedir. Örneğin aşağıdaki tabloda (Şenlik, 2024, s. 179) duâgûy zümresinin nitelikleri verilmiş ve herhangi bir niteliği olmayan duâgûy sayısının diğerlerine oranı yüksektir. Kayıtlarda herhangi bir niteliği belirtilmemiş duâgûyânın ise çalışmanın konusu olan insanî yardım alan kimselere ait olma ihtimali yüksektir.

Tablo 3. XVII. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Duâgûyânın Konumu



Vakıf gelirlerinin fazlalığından yani vakıf ziyadesinden faydalanan bir kesim olan zevaidhoran (Aslanmirza, 2017), muhtacîn (Şenlik, 2024, s. 200), sadaka ehli ve dilenciler (Şenlik, 2014, s. 202) ile insanî yardım amaçlı istihdam edilmiş duâgûyân arasındaki fark çok incedir. Bu farkın anlaşılması ancak detaylı çalışmaların yapılması ile mümkündür.

4. Umumi Efkâr Gözünde İhtiyaç Sahibi Duâgûyân

Devletin veya vakfın nakit paraya ihtiyacı olduğunda ya da devlet genelinde yapılan yoklamalar sonucu maaş kesintilerine gidildiği bilinmektedir. **Mande** uygulaması sonucu vazifeleri kesilen duâgûyânın bu durumdan hoşnut olmadığı, üzüntü duydukları kayıtlara geçmiştir. Kayıtlara göre Melek Ahmed Paşa'nın kalyonunun batması ve içindekilerin boğulmasının asıl sebebi paşanın Memâlik-i mahrûsede duâgûy vazifelerini ref' ettirmesi yani kesmesidir. Vecihi, mazlumun ahının alınmasını, "âh ile batdı vezirin gemisi deryaya" mısrası ile kayıtlara geçirmiştir. (Vecihi Tarihi, s. 104**).** Naima, duâgûy maaşı alanların emekliler ile gümrüklerden vazifeli fukarâ olduğunu, bu kimselerin maaşlarında yapılan kesintinin iktidara küsme ve ah etme ile sonuçlandığını belirtmiştir. O'na göre bu kesintiler hayırlı değildir ve neticede **amme-i fukarânın** ahını alanların başına çeşitli felaketler gelmiştir. (Târih-i Naîmâ, IV, s. 1761).

Sonuç ve Öneriler

Osmanlı Devleti'nin kadîm uygulamalarının bir yansıması olarak insanî yardım konusunda fukara, zuafa, nâtüvâna öncelik verme anlayışı kadrolu duacılar arasında da

görülmüştür. Tüm duâgûy kadrolarının yüzde %8'i bu kimselere tahsis edilmiştir. İnsanî yardım amacıyla verilen duâgûyluk kadroları süreklilik arz ettiğinden, incelenilen dönem içerisinde **sürdürülebilir yardım zincirinden** söz edilebilir.

Elde edilen bulgular vakıf sistemi, sosyal politika ve insanî yardım alanlarında geliştirilebilir. Osmanlı Devleti merkez giderleri arasındaki ve vakıflar bünyesindeki insanî yardım organizasyonlarının anlaşılmasına yönelik çalışmalarda bu zümre dikkate alınmalıdır. Zevaidhoran, muhtacîn ve devletten destek alan diğer zümreler ile duâgûyân arasındaki fark net değildir. Bu zümreler arasındaki ilişki tarihî, siyasî, sosyolojik ve ekonomik yönden araştırılmalıdır.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Osmanlığı Arşivi (BOA)
AE.SMMD.IV., 62 / 7275, 3 R 1093
KK.d, 7517, 16 Rebiülevvel 1085
KK.d.,7516, 22 Şevval 1078
A.RSK.d., 1525, 20 Cemaziyelahir 1062
A.RSK.d., 1522, 4 Cemaziyelevvel 1061
KK.d., 270, 18 Şevval 1067
KK.d., 261, 23 Zilkade 1072/10 Temmuz 1662
KK.d., 259, 25 Şaban 1056
Akkaya, Z. (1957). Vecihi devri ve sseri 1637-1661 / 1057-1071. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi.
Aslanmirza, Ö. (2017). Surplus-receivers (zevaid-horan) from imperial waqfs: between philanthropy and political economy. Ankara: Middle East Technical University, the graduate school of social sciences unpublished master thesis.
Çevrimli, N. (2018). "Vakıf kurucu, sosyal statü ve aile bağları açısından vakfiyelerde kadını tanımlayan terimler", Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 3 (1 – Özel Sayı), 263 – 281.
Devellioğlu, F. (2007). Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi.
İnalcık, H.(2001). "İstanbul", DİA, XXIII, İstanbul: 220-239.
İnalcık, H. (2015). Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar, 3, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
İpşirli, M. (1994). "Duâgû", DİA, IX, İstanbul: 541
Martal, A. (1999). "Osmanlı İmparatorluğu'nda emeklilik ve buna ilişkin düzenlemeler". XIII. Türk Tarih Kongresi, 04-08 Ekim 1999. Ankara. ss.1691-1701
Naîmâ Mustafa Efendi. (2007). Târih-i Naîmâ. Haz. Mehmet İpşirli, 4, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Pakalın, M. Z. (1983). Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü. 3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
Sami, Ş. (2005). Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Çağrı Yayınları.
Şenlik, S. (2024). Osmanlı Devletin'de duâgûyluk müessesesi (XV-XVII. yüzyıllar). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü basılmamış doktora tezi.
Taşkesen, M. Ö. (2017). "Osmanlı döneminde sosyal refah sistemi olarak vakıflar", İş ve Hayat, 3 (5), 57 – 66.
Yediyıldız, B. (2003). XVIII. yüzyılda Türkiye'de vakıf müessesesi: bir sosyal tarih incelemesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

7 Ekim Gazze-İsrail Savaşında İnsani Yardımların
Sosyal Hizmet Disiplini Penceresinden İncelenmesi

Sümeyra TURGUT*
Şirin KILIÇDOĞAN**

Özet

Sosyal hizmet, insanın iyilik halini temel alan bir disiplin olduğu için savaş mağduru her fertle ilgilenerek en iyi derecede gerekli olan insani yardımları ve ihtiyaçları belirleyerek gerekli müdahaleler yapmaktadır. Bu çalışmada, savaş ortamında yaşayan sivillerin, sosyal hizmet disiplini açısından savaşta ihtiyaç duyduğu insani yardımlar tanımlanmıştır. Özellikle 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail tarafından dünyanın gözü önünde katliam boyutunda ve ağır bombardıman altında olan Gazze'nin yaşadığı insanlık dışı savaş ve tarihsel arka plan açıklanmıştır. Bu savaş öncesinde İsrail tarafından Gazze'ye uygulanan 'Gazze şeridi' yani Gazze ambargosu uygulanmaktadır. Bu ambargo Gazze'nin yaşamsal ihtiyaçlarını sekteye uğratmakta, birçok ekonomik, sosyal ve psikolojik zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca Katliam boyutunda olan 7 Ekim savaşı Gazzeli; kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve birçok dezavantajlı grup oluşturmuştur. İsrail, 7 Ekim'den beri Gazzeli sivilleri yani kadın, çocuk ve yaşlıları ayırt etmeden öldürmekte ve yaşam alanlarını; evleri, okulları, ibadethaneleri, hastaneleri ve işyerlerini bombalayarak manevi ve maddi zarar vermektedir. Zorunlu olarak Gazze'nin acil insani yardımlara yani beslenme, barınma ve sağlık alanında insani ihtiyaçları oluşmaktadır. Bu insanlık dışı savaşın sonucunda yaşadıkları insanı krizlerden dolayı ihtiyaç olan insani yardımlar sosyal hizmet disiplini ışığında ifade edilmiştir. Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılacaktır. Doküman analizi, araştırma verilerinin birçok farklı dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, araştırma sorusu çerçevesinden sorgulanması ve kaynakları bulma, okuma, not alma, değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır. Ayrıca ek veri sağlaması, ek bakış açısı sunması ve tek bir veri toplama yönteminin getirebileceği olası yanlılık telafi edilebilmekte, tüm bunlar da çalışmanın güvenirliliğini arttırmasına zemin hazırlamaktadır. Araştırmanın önemi, literatür taraması yapılırken benzer çalışmanın bulunmadığı ve bu konun alınyazında eksikliklerin olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma, savaş ve sosyal hizmet alanında bilgi sağlamak ve insani yardım uygulamalarını ifade ederek literatüre katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Savaş, İnsani Yardım, Gazze.

* Lisansüstü Öğrenci; Yalova Üniversitesi, ORCID: 0009-0004-4520-5779, sumeryemturgut99@gmail.com
** Lisansüstü Öğrenci Yalova Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2742-6215 sirinkilicdogan2@gmail.com

Examination of Humanitarian Aid During the 7 October Gaza-Israel War from the Perspective of Social Work Discipline

Abstract

Social work is a discipline based on human well-being, it deals with each individual who is a victim of war, determines the necessary humanitarian aid and needs at the best level and makes the necessary interventions. This study defines the humanitarian aid needed by civilians living in a war environment in terms of social work discipline. In particular, the inhumane war experienced by Gaza, which has been under heavy bombardment and massacre by Israel before the eyes of the world since October 7, 2023, and its historical background is explained. Before this war, the 'Gaza Strip', or the Gaza embargo, was imposed on Gaza by Israel. This embargo disrupts the vital needs of Gaza and causes them to experience many economic, social and psychological difficulties. In addition, the October 7 war, which was a massacre, created women, children, the elderly, the disabled and many disadvantaged groups in Gaza. Israel has been killing Gazan civilians, namely women, children and the elderly, indiscriminately since October 7 and turning their living spaces into; They are causing moral and material damage by bombing homes, schools, places of worship, hospitals and workplaces. Inevitably, Gaza has urgent humanitarian needs in the fields of nutrition, shelter and health. The humanitarian needs due to the humanitarian crises they experience as a result of this inhumane war are expressed in the light of social service discipline. The method of the research will be used as a document analysis technique from qualitative research methods. Document analysis includes the collection of research data from many different documents, reviewing them, questioning them within the framework of the research question, and finding, reading, taking notes, and evaluating sources. In addition, providing additional data, providing an additional perspective, and compensating for possible bias that a single data collection method may bring, all of which pave the way for increasing the reliability of the study. The importance of the research is that, while conducting a literature review, it was determined that there was no similar study and that there were deficiencies in the literature on this subject. This study will contribute to the literature by providing information in the field of war and social services and expressing humanitarian aid practices.

Keywords: Social Work, War, Humanitarian Aid, Gaza.

Giriş

İnsani yardımlar; doğal afetler ve savaşlar gibi insani krizlerin yaşandığı ve insanların beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmadığı olumsuz durumlarda yapılmaktadır. İnsani krizler yaşayanlar, yaşadıkları olumsuzluklardan dolayı yerleşim yerlerini terk etme durumunda kaldıkları için birçok ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Ve hayatlarını sürdürebilmeleri için insani yardımlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu insani krizlerin en yıkıcısı ve belirsizliği olan olgulardan biri savaştır. Savaş, 21 yüzyıl teknolojik gelişmeleriyle canlı cansız tüm varlık ve nesneleri yıkıcı ve yok edici hasar vermektedir. Savaşın ciddi boyutundaki yıkımları da siviller için zaruri insani yardımları gerekli hale getirmektedir.

İnsani yardım kavramını ifade ederken iyilik hali kavramını ifade etmek gerekmektedir. Çünkü insani yardım tam olarak insanın içindeki iyilik ve iyilik halini arttırmaya yönelik bir olguyu ifade etmektedir. İnsani yardım, insanın dünyada devamını sağlanabilmesi için zorunlu hale gelen bir olguyu ifade etmektedir. İnsani yardımlar uluslararası düzlemde varlığını sürdürmektedir. Sadece kendi ülkesi içindeki insanların yaşadığı olumsuzluklar değil uluslararası yaşanan bütün afetler ve insani krizlerde insani olarak yapılan yardımları kapsamaktadır. İnsani yardımlar tek bir devlete, kuruma ve kuruluşa atfedilen bir olgu değildir. Devlet ötesi ve kurum ötesidir insani yardım yapıldığında kurumlar birleşebilir ve birleşerek insani yardımları daha kaliteli hale getirilebilir.

İnsani yardımlar; iki farklı temelde gerçekleşmektedir. Birinci yardımlar, maddi yardım temelinde yapılan insani yardımlardan meydana gelmekte; yeme, içme ve barınma yardımları olarak ifade edilmektedir. Bu birincil yardıma; sağlık, eğitim, tarımsal destek vb. yardımlarda eklenmektedir. İkinci yardımlar ise koruma şeklinde yapılan yardımları ifade etmektedir. Bunlarda; güvenlik, insan onuruna yönelik özgürlüklerin korunma altına alınması gibi tedbirler olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca bu yardımlar yapılırken öncelikli olarak insan yaşamına verilen önem dikkate alınmalı su, sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçları öncelenmelidir (Şahin, 2019, s. 21-22).

7 Ekim 2023'te Hamasın İsrail'e yaptığı El Aksa Tufanı Hareketiyle başlayan savaş hala devam etmektedir. Hamas, Gazze halkına İsrail tarafından yapılan işgal, zulüm, işkence, hukuksuz tutuklanma gibi insanlık dışı müdahalelerden dolayı bu harekâtı gerçekleştirmiştir. İsrail, Gazze'yi sürekli taciz ederek aşamalı şekilde katliamlar yapmaktadır. Gazze halkını yıldırarak, belirli dönemlerde bombalı saldırılar yaparak ve Hamas'ı bahane ederek Gazze'yi işgal etmeye çalışmaktadır. Gazze halkına dünyanın gözü önünde insani krizler yaşatarak katliam yapmaktadır. Birçok kurum ve kuruluş bu katliamların durdurmak için mücadele etmektedir. Ayrıca bu kurum ve kuruluşlar acilen insani yardımların yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Tuna, 2024).

Bu çalışmanın amacı, 7 Ekim Gazze- İsrail savaşını inceleyerek sosyal hizmet disiplini açısından insani yardımları tanımlamaktır. İsrail 'in katliam boyutunda işgal etmeye çalıştığı Gazze'de halk ciddi anlamda akut seviyesinde yoksulluk ve açlık yaşamaktadır. Gazze halkının ihtiyaç olduğu insani yardımlar ifade edilerek yapılan uygulamalar sosyal hizmet ve savaş paradigmasında değerlendirilerek birkaç öneri sunulacaktır.

1. Gazze, Hamas ve El Aksa Tufanı Hareketi

' Gazze: Güneybatı'da Mısır, kuzeyde ve doğuda İsrail ile komşu, uzunluğu 41 km, genişliği ise 6 ile 12 km arasında değişen Gazze Şeridi'nin 363 km²lik alanında 2.375 milyon insan barınır.1967 yılından 2005 yılına kadar İsrail tarafından yönetilen Gazze Şeridinde İsrail, Filistin Özerk Yönetimi ile yapılan Oslo Anlaşmasına uygun olarak hava sahasının, su kaynaklarının ve kıyı boyundaki deniz ulaşımını kontrol etmeye devam etmektedir.'(Vikipedi, 2024)

Hamas, 1987 yılında şeyh Ahmet Yasin ve arkadaşları tarafından Mısır'da oluşan İhvan-i Müslüm harekâtını felsefesini temel alan Hamas (Hareketu'l Mukavemeti'l-İslamiyye = İslami Direniş Hareketi) kuruldu. Hamas, İslami hassasiyeti olan bir dava ve

Sünni bir hareket olarak varlığını oluşturdu. Ayrıca Birinci İntifada sürecinde sergilediği duruşla İslam coğrafyasında tanınır hale gelmiştir (Kılınç, 2011, s289)

Oslo anlaşmasıyla birlikte Gazze'de 38 yıldır devam eden işgal Yahudi yerleşimcilerin terk etmesi ve İsrail'in çekilmesiyle 2005'te sona ermiştir. Bu anlaşmayla Gazze' de bağımsız Filistin Devleti'nin kurulmasını öngörülmüştür. Gazze 'de 25 Ocak 2006'da yapılan seçimden Hamas hükümeti galip gelmiştir. İsrail, Hamas hükümetinin galip olmasını hazmedememiş, muhatap almamış ve tanımamıştır. Gazze'ye ambargo uygulayarak ve belirli dönemlerde saldırılar yaparak Hamas hükümetini yıldırmaya çalışmıştır (Topal, 2012, s. 132).

İsrail 19 Eylül 2007'de Hamas'ın kontrolü altındaki Gazze Şeridi'ni "düşman bölge" ilan ederek terörle mücadele kapsamında Hamas yönetimi üzerinde baskı oluşturmak maksadıyla Gazze'ye mal ve eşya giriş ve çıkışını sınırlandıracağını açıklamıştır (Topal, 2012, s. 107). İsrail, Gazze'yi abluka altına alarak, beslenme ve barınma malzemelerinde ve elektrik, su gibi yaşamsal ihtiyaçlara kadar birçok şeyde sınırlama getirmiştir. Bu ambargo Gazze halkı için, açık hapishanede yaşamalarına sebep olmaktadır. Ayrıca Gazze'nin gelişmesi, ilerlemesi ve tam bağımsız olması önünde en büyük engeli ve hukuksuzluğu gözler önüne sermektedir.

Hamas, 7 Ekim 2023 de başlattığı El Aksa Tufanı Harekâtını neden yaptığını 17 sayfalık rapor hazırlamıştır. Raporda; 5 maddeden ve alt maddelerden oluşmaktadır. Madde başlıkları şu şekildedir; (Independent Türkiye, 2024)

1. Neden Aksa Tufanı Operasyonu?
2. Aksa Tufanı Operasyonu'nda yaşananlar ve İsrail'in iddialarına yanıtlar
3. Şeffaf bir uluslararası soruşturmaya doğru
4. Dünyaya bir hatırlatma: Hamas kimdir?
5. Ne gerekiyor?

Hamasın yayınladığı rapordan Madde başlıklarından 'Neden Aksa Tufanı Operasyonu?' incelediğimizde; bu madde 7 alt maddeden oluşmaktadır.

1. Filistin halkının mücadelesi 7 Ekim 2023'te başlamadığını Britanya sömürgeciliği ve Siyonist işgali 105 yıldır yapıldığı ifade edilmiştir.1918 de Filistin topraklarının yüzde 98.5 de Filistin halkının yüzde 92sini temsil ettiği ifade edilmiştir. Yahudiler,1948'de Siyonist varlığının ilan edilmeden önce Filistin topraklarının yüzde 6 ve nüfusun yüzde 31'ini oluşturmaktadır. Dünya Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmeleri için sömürge devletleri, Siyonistlerin kampanyaları ve Siyonist çetelerin müdahaleleri ve baskılarıyla Filistin halkının yüzde 57 sini Filistin topraklarında sürüldükleri ve Filistin topraklarının yüzde 77'sini kontrolunu ele geçirdiği ifade edilmiştir. 1967'de Filistin'in çevresindeki Arap topraklarının yanı sıra Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Kudüs de dâhil olmak üzere Filistin'in geri kalanını işgal ettiği ve 500'den fazla Filistin köyüyle kasabasını yok edilmesi ve Filistinlilere karşı onlarca katliam gerçekleştirdi ifade edilmiştir.
2. Filistin halkının yaşadığı her türlü baskı, adaletsizliğe, temel haklarının gasp edilmesine ve apartheid politikalarına maruz kaldığı ifade edilmiştir. Gazze Şeridi, 2007'den bu yana dünyanın en büyük açık hava hapishanesine dönüştüren 17 yıllık boğucu bir abluka yaşadığı ifade edilmiştir. Gazze halkı

2018'de da İsrail ablukasını, sefalet içindeki insani koşullarını barışçıl bir şekilde protesto etmek ve geri dönüş haklarını talep etmek üzere Büyük "Dönüş Yürüyüşü" gösterilerini başlattığı ifade edilmiştir. Ancak İsrail işgal güçleri bu protestolara acımasız bir güçle karşılık vermiş ve birkaç ay içinde 360 Filistinli öldürülmüş, 5 binden fazlası çocuk olmak üzere 19 bin kişi de yaralandığı ifade edilmiştir.

3. Hamas, ABD yönetimi, İsrail işgalinin Filistinli sivillere yönelik katliamlarına ve Gazze Şeridi'ne yönelik acımasız saldırısına mali ve askeri destek sağlamış ve ABD yetkilileri hâlâ İsrail işgal güçlerinin Gazze'de işlediği toplu katliamları görmezden gelmeye devam etiğini ifade edilmiştir.
4. İsrail'in ihlalleri ve vahşetini, Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü de dahil birçok BM kuruluşu ve uluslararası insan hakları grubu hatta İsrailli insan hakları grupları da belgelemiş ve bu raporlar ve tanıklıklar görmezden gelinmiş ve İsrail işgali henüz sorumlu tutulmadığı ifade edilmiştir.
5. ABD yönetimi ve Batılı müttefikleri İsrail'e her zaman hukukun üstünde bir devlet muamelesi yapmış; işgali uzatmak ve Filistin halkına baskı uygulamak için gerekli kılıfı sağlamış, ayrıca İsrail'in bu durumu daha fazla Filistin toprağına el koymak, mukaddesatları ve kutsal mekânlarını Yahudileştirmek için kullanmasına izin verdiği ifade edilmiş. BM'nin son 75 yılda Filistin halkı lehine 900'den fazla karar çıkarmış olmasına rağmen "İsrail" bu kararların hiçbirine uymayı reddettiği ve ABD vetosu, "İsrail'in" politikalarına ve ihlallerine yönelik herhangi bir kınamayı önlemek için BM Güvenlik Konseyi'nde her zaman hazır bulunduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle ABD ve diğer batılı ülkeleri İsrail işgalinin işlediği suçlara ve Filistin halkının çektiği acıların devam etmesinde suç ortağı olarak gördüğü ifade edilmiştir.
6. "Barışçıl çözüm süreci"ne gelince... 1993'te Filistin Kurtuluş Örgütü'yle (FKÖ) imzalanan Oslo Anlaşmaları, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını öngörmesine rağmen "İsrail", işgal altındaki Batı Şeria ve Kudüs'te geniş çaplı bir yerleşim birimleri inşa etme ve Filistin topraklarının Yahudileştirilmesi kampanyasıyla Filistin devletinin kurulmasına yönelik her türlü olasılığı sistematik olarak yok ettiği ifade edilmiştir. Barış sürecinin destekçileri 30 yıl sonra bir çıkmaza girdiklerini ve bu sürecin Filistin halkı üzerinde yıkıcı sonuçları olduğunu anladıkları ifade edilmiştir.
7. 75 yıllık acımasız işgal ve zulmün ardından, kurtuluş ve halkımızın geri dönüşü için yapılan tüm girişimlerin başarısız olmasının yanı sıra sözüm ona barış sürecinin feci sonuçlarından sonra dünya Filistin halkından aşağıdakilere karşılık olarak ne yapmasını bekliyordu? Hamas bu soruyu yöneltmiştir.

Tüm bunlardan sonra Filistin halkından ne bekleniyordu? Beklemeye devam etmek ve aciz BM'ye güvenmeye devam etmek! Ya da savunma eyleminin uluslararası yasalarda, normlarda ve sözleşmelerde yer alan bir hak olduğunu bilerek; Filistin halkını, topraklarını, haklarını ve kutsallarını savunmak için inisiyatif almak için El Aksa Tufanı Hareketini gerçekleştirmiştir. Hamas, yukarıdaki maddelerdeki ifade edilenlerden hareketle, 7 Ekim'deki Aksa Tufanı Operasyonu, İsrail'in Filistin halkına ve davasına yönelik tüm komplolarına karşı koymak için gerekli bir adım ve normal bir

yanıttı. Bu, İsrail işgalinden kurtulma, Filistinlilerin haklarını geri alma ve dünyadaki tüm halkların yaptığı gibi kurtuluş ve bağımsızlık yolunda savunma amaçlı bir eylem olduğunu ifade etmiştir (Mepanews, 2024). Hamas yukarıda ifade edilen raporun maddelerini açıklayarak neden El Aksa Tufanı Harekâtını başlattığını bütün dünyaya duyurmuştur.

2. 7 Ekim Gazze-İsrail Savaşı ve İnsani Yardımlarla Sosyal Hizmet

7 Ekim Gazze- İsrail savaşında ekonomik askeri anlamda daha gelişmiş olan İsrail, Gazze halkının yerleşim yerlerini, kamu binalarını, hastaneleri, okulları ve ibadethaneleri bombalamaktadır. İsrail, kadın, çocuk ve yaşlı demeden Gazzeleriler öldürmekte sağ kalanlarada ambargo uygulayıp insani yardımları kısıtlamaktadır. Birleşmiş Milletlerin açıkladığı veriler Gazze halkının nasıl zor durumda kaldıklarını gözler önüne sermektedir.

BM, iki hafta boyunca Gazze'nin kuzeyine hiç gıda tedariği sağlanmadığını ve bölgede bulunan 400 bin kişinin temel ihtiyaç eksiği çektiğini açıkladı.

OCHA, yardım eksiğinin yol açtığı sonuçları şöyle sıraladı:

- Nüfusun yüzde 96'sı (2,15 milyon kişi) yüksek derecede akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir.
- Nüfusun yüzde 22'si (495 bin kişi) aşırı açıklık ve açlıktan ölmeye yol açabilecek derecede vahim akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir.
- 2024'te 50 binden fazla çocuk akut yetersiz beslenme yüzünden tedaviye muhtaç hale geldiği ifade edilmiştir (BBC, 2024).

Uluslararası olarak insani yardımlar, savaş gibi ağır insani yıkımların yaşandığı bölgelerde gerçekleştirilirken birçok zorluk yaşanmaktadır. 7 Ekim savaşında Gazze'ye dünya devletleri, kurum ve kuruluşlar tarafından BM iş birliğinde insanı yardım yapılmaya çalışılmaktadır. Ancak İsrail insanı yardımları engellemektedir sınırlı sayıda yardımları geçmesine izin vermektedir. Bu yardımlar Gazze halkı için yeterli olmamaktadır.

Anadolu Ajansının haberine göre Güncel veri olarak (07.12.2024) İsrail, 7 Ekim'deki saldırılarda 1200 İsraillinin öldüğünü, 5 bin 132 kişinin de yaralandığını açıkladı. İsrail'in 7 Ekim'den bu yana Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda yaklaşık 17 bin 492'si çocuk, 11 bin 979'u kadın olmak üzere 44 bin 664 Filistinli öldü, 105 bin 250 kişi yaralandı. Enkaz altında halen binlerce ölü olduğu bildirilirken, İsrail'in Gazze halkın sığındığı hastane ve eğitim kurumları hedef alınarak sivilleri ve altyapı da tahrip ettiği ifade edilmiştir.

Ülkelerin ve bölgelerin gelir zenginlikleri ve fakirlikleri noktasında gelirlerin derin eşitsizlikleri bulunması insani krizlerin oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca insanlara verilen hizmetlerin farklılıkları, kendini gerçekleştirme olanaklarına kadar birçok açıdan farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş ve ekonomik açıdan zengin olan Ülkelerdeki insanların beslenme barınma yani yiyecekler, giyecekler ve dayanıklı tüketim malları, zevklerin değişmesi, yeninin alınmak istenmesi gibi kişisel tercihlerin farklılaşmasından dolayı tüketim artmaktadır. Ama gelişmemiş olan ve geliri az olan ülkelerde beslenme için gerekli olan; su, yiyeceklerin ve giyecek, barınma gibi en temel

ihtiyaçların karşılanmaması dolasıyla insani yardımlara ihtiyaç duyan kişi sayısı da giderek artmaktadır (Ceren, 2021, s. 292).

İnsani lojistik, bir afet yönetim sisteminin hazırlık ve müdahale aşamalarıyla ilgilenen bir lojistik dalı olarak tanımlanmaktadır. Malların ve malzemelerin ve ilgili bilgilerin, savunmasız insanların acılarını hafifletmek amacıyla, kaynak noktasından varış noktasına kadar verimli, maliyet etkin akışını ve depolanmasını planlama, uygulama ve kontrol etme süreci olarak ifade edilmektedir. İşlev, hazırlık, planlama, tedarik, taşıma, depolama, izleme ve takip etme ve gümrük işlemleri dâhil olmak üzere bir dizi faaliyeti kapsar İnsani yardım lojistiği, yardım operasyonlarının ve programlarının etkinliği ve hızı açısından hayati öneme sahip olduğu ifade edilmiştir (Nikbakhsh & Farahani, 2011).

İnsani yardım; çeşitli afetler sonucu yardıma muhtaç konuma gelmiş kişilere vicdani sorumluluk gereği yapılan yardımları içermektedir. Fertler, farklı dönemlerde birtakım afetler veya krizler sebebiyle zorluklar yaşayabilmekte ve hayatta kalabilmek için insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Devlet yönetimlerinin böylesi durumlarda herhangi bir sorunun üstesinden gelememesi sonucu zor durumdaki insanlar diğer kurum ve kuruluşlar tarafından dış yardım sağlanabilmektedir. İnsani yardım yapılırken, din, dil ve ırk gözetmeksizin gerçekleştirilmesinden dolayı, herhangi bir ayrım gözetilmediğini vurgulayan bir olgu olarak öne çıkmaktadır. İnsani yardımın insani boyutu, dünyanın herhangi bir yerinde yardıma muhtaç insanlara nereden olduğu fark etmeksizin herhangi bir yerden yardım edilmesini ifade etmektedir (Kızılay,2021, s. 190).

Sosyal Hizmet, sosyal değişim ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliğe saygı ilkeleri sosyal çalışmanın merkezinde yer alır. Sosyal çalışma, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve yerel bilgiler teorileriyle desteklenen sosyal çalışma, yaşam zorluklarını ele almak ve refahı artırmak için insanları ve yapıları dâhil etmektedir (IFSW, 2014). Sosyal hizmetin tanımından anlaşılacağı üzere, savaş gibi büyük insani krizlerin yaşandığı durumlarda insanların güçlendirilmesini, gelişimi ve sosyal uyumunun devam etmesini yani iyilik hallerinin korunmasını sağlanmaktadır.

Savaş durumunu yaşayan insanlar için sosyal hizmet disiplini insani olan bütün uygulamaları yaparak insanlığın devamlılığı ve sosyal refahı için çalışmaktadır. Sosyal hizmet disiplini dezavantajlı olan bütün durumlarda insanlara ve canlılara zarar veren ve refahını tehdit eden durumlarda iyilik hallerini korumak için uygulamalar geliştirmektedir. Savaşta insanlar ve canlılar için dezavantajlı bir durum olduğu için sosyal hizmet disiplinin alanına giren bir olgudur. Savaş ve sosyal hizmet paradigması sosyal hizmetin temelleri ışığında fizyolojik ihtiyaçların yani insani yardımların sağlanması, hak temelli bir yaklaşım olduğu için insani hakların korunması ve savaş mağduru canlıların uluslararası hukukta da temsil edilmesi gibi birçok durumda insanı savunuculuk yapmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

7 Ekim 2023'ten beri Gazze'nin İsrail tarafından katliam boyutundaki işgali dünyanın gözü önünde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca İsrail 2007 yılından itibaren Gazze'yi abluka altına almıştır. Bu ablukada yukarıda bahsettiğimiz gibi Gazze'ye giriş yapacak her türlü malzeme ve elektrik, su gibi elzem olan ürünler bile İsrail'in denetiminde verilmektedir. Gazze halkının yaşadığı bu ambargo açık hapishane olarak isimlendirilmektedir. Ambargoyla birlikte 7 Ekim'den beri yaşanan savaşın etkisiyle Gazze halkı ciddi anlamda açlık ve barınma sorunu yaşamaktadır. Savaş olduğu andan itibaren devletler, kurum ve kuruluşlar insani yardımlar yaparak Gazze'ye yardım etmektedir. Ama İsrail yapılan bu insani yardımları bile denetleyerek sınırlı olarak Gazze'ye geçişine izin vermektedir. İsrail'in insani yardımları kısıtlaması Gazze halkının akut seviyede açlık ve yoksulluk yaşamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte İsrail, kadın çocuk ve yaşlı demeden Gazze halkını dünyanın gözü önünde katletmektedir. Daha büyük bir insani kriz yaşanmadan uluslararası hukuk ve insan hakları beyannamesine göre İsrail; yaptığı katliamı, soykırımı ve işgali acilen durdurması ve ateşkes yapması gerekmektedir. Ayrıca insani yardımlara yaptığı müdahalelere son vererek Gazze halkının fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yolunu açmalıdır.

Sosyal hizmet disiplini her ferdin yaşamsal alanından yeşil alan hakkına kadar her dezavantajlı durumunu iyilik ve hak temelli yaklaşımlarla gerekli olan bütün uygulamaları diğer disiplin ve kurumlarla iş birliği yaparak her ferdin iyilik alanını güzelleştirmektedir. Bundan dolayı savaş gibi yıkıcı etkisi olan insani krizlerde sosyal hizmet disiplini insanların varlıklarını, ihtiyaçlarını ve onurlarını koruyarak müdahaleler yapmaktadır. Bu temelde sosyal hizmet ve savaş paradigması ifade etmek için 7 Ekim 2023'ten beri Gazze halkının yaşadığı savaşın getirdiği zorluklardan dolayı yapılan insani yardımlara değinilerek sosyal hizmet disiplini açısından savaş durumunda olan her fert için birkaç çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir.

- Sosyal hizmet disiplini savaş durumunda olan ülke veya bölgelerdeki siviller için yerel ve uluslararası kurumlarla iş birliği yaparak insanı yardımların ulaşması için gerekli olan bütün ihtiyaçlar ve görüşmelere yaparak en yakın zamanda hiçbir ferdin açlık ve yoksulluk ya da sağlık alanında geç müdahale olmaması için gerekli olan müdahaleleri yapmalıdır. Özellikte beslenme ve barınmalarını karşılamaları gerekmektedir.
- Sivillere, sağlık ve güvenliklerini sağlamak için gerekli olan hizmetleri gerçekleştirmek için yerel ve uluslararası görüşmeler yaparak sağlık hizmetleri ve güvenlikleri sağlanmalıdır. Seyyar hastaneler kurulmalıdır.
- Savaş durumunu yaşayan sivillerin savaş ortamından uluslararası kurumlarla iş birliği yaparak uzaklaşmalarını sağlayıp gerekli olan sosyal-psiko desteğin verilmesini sağlamalıdır. Arabuluculuk ilkesini gerçekleştirmelidir.
- Savaş gibi yıkıcı durum yaşayan her fert birçok maddi ve manevi zararlar yaşamaktadır ve eğitimden mahrum kalmaktadırlar sosyal hizmet disiplini bu olumsuz durumun giderilmesi içinde müdahaleler yapmalıdır. Her ferdin eğitim alması için gerekli teçhizatın teminini sağlamalıdır.
- Savaş gibi yıkıcı durum yaşayan fertler için sosyal hizmet disiplini ilk insanı müdahaleyi yaparak, özellikle sivillerin yaşamsal alanlarını koruyarak fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamalılardır. Yani insani lojistik aşamaların sağlıklı

gerçekleşmesi ve bu ürünlerin yerlerine ulaşması için müdahaleler ve denetleme yapmalıdır.

Kaynakça

AA. (2024). *İsrail'in 428 gündür saldırılarını sürdürdüğü Gazze'de can kaybı 44 bin 664'e yükseldi*. Erişim tarihi:07.12.2024, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-428-gundur-saldirilarini-surdurdugu-gazzede-can-kaybi-44-bin-664e-yukseldi/3417041

BBC. (2024). *Gazze'ye ne kadar insani yardım ulaşıyor?*. Erişim Tarihi 01.12.2024, https://www.bbc.com/turkce/articles/cnkkjddvp5yo

Ceren, A. (2021). Afetler ve insani yardım faaliyetleri üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *23*(2), 289-312.

IFSW. (2014,). *Sosyal Hizmetin Küresel Tanımı*. Erişim tarihi: 03.12.2024, https://www.ifsw.org/what-is-social-work/globaldefinition-of-social-work/

Independent Türkiye. (2024). *Hamas raporunun tam metni: "Aksa Tufanı'nı neden yaptık*". Erişim tarihi: 01.12.2024, https://www.indyturk.com/node/692506/d%C3%BCnya/hamas-raporunun-tam-metni-aksa-tufan%C4%B1n%C4%B1-neden-yapt%C4%B1k

Kılınç, T. (2011). *Ortadoğu'dan notlar*. Pınar Yayınları.

Kızılay, Ş. (2021). Değerleri ve Aktörleriyle Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası. *UPA Strategic Affairs*, *2*(2), 185-209.

Mepanews. (2024). *Hamas'ın gözüyle Aksa Tufanı Operasyonu*. Erişim tarihi:03.12.2024, https://www.mepanews.com/rapor-hamasin-gozuyle-aksa-tufani-operasyonu-64648h.htm

Nikbakhsh, E., & Farahani, R. Z. (2011). 15 Humanitarian Logistics Planning. *Logistics operations and management: Concepts and models*, 291.

Şahin, H. (2019). *Türkiye'Nin çatışma bölgelerine yönelik Insani yardım politikaları: Suriye örneği* (Master's thesis, Marmara Universitesi (Turkey)).

Topal, A. (2012). İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı=(Israelı Blockade Of Gaza And The Attack On Mavi Marmara). *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, *32*(1), 103-154.

Tuna, F. (2024) İsrail'in Filistin Topraklarını İşgali: Gazzelilerin Su Hakkının İhlal Edilmesinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. *Ombudsman Akademik*, (Özel Sayı 2 (Gazze)), 282-308.

Vikipedi. (2024). *Gazze Şeridi*. Erişim tarihi: 02.12.2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Gazze_%C5%9Eeridi

6 Şubat 2023 Depremlerinde Yemek ve Kültür: Türk Kızılay'ının Yaklaşımı

Yeşim ARSLANOĞLU*

Özet

Afet yönetimi ve insani yardım süreçlerinde kültürel duyarlılığın ve yerel değerlere saygının vazgeçilmez bir gereklilik olduğu bilinen bir gerçektir. 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'yi derinden sarsan depremler sonrasında, Türk Kızılay, afet bölgelerinde yürüttüğü beslenme hizmetleriyle yalnızca afetzedelerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda yerel yemek kültürüne duyduğu derin saygıyı ve insana verdiği önemi somut bir biçimde göstermiştir. Türk Kızılay'ın, afet bölgelerinde sunduğu gıda yardımlarının yerel halkın kültürel alışkanlıklarıyla uyumlu bir şekilde planlanması, bu yardımların etkinliğini ve kabulünü artırmış, yardımların daha güçlü bir toplumsal bağ ve aidiyet oluşturmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, Hatay'da somun ekmek yerine yerel halkın damak tadına uygun olarak lavaş ekmeği sunulması veya Gaziantep'te yöresel nohut yemeklerinin menüye dâhil edilmesi gibi uygulamalar, Türk Kızılay'ın afet yardım stratejilerinde kültürel hassasiyetin ve insana verilen değerin ön planda olduğunu gösteren somut örneklerdir. Afet dönemlerinde sunulan gıda, yalnızca fiziksel bir ihtiyaç olmanın ötesine geçmekte, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren, kültürel kimliği pekiştiren bir araç olarak işlev görmektedir. Türk Kızılay, afet bölgesinde yerel ve geleneksel yemeklerin korunmasını teşvik ederek, kültürel mirasın sürekliliğini sağlamış, toplumsal dayanışmayı ve afet sonrası toplumsal uyumu güçlendirmiştir. Bu bağlamda, kültürel duyarlılıkla yapılan insani yardım çalışmaları, yerel halkın yardımların gerekliliği ve etkinliği konusunda yüksek bir memnuniyet duymasını sağlamış ve afet sonrası sosyal ve psikolojik iyileşme süreçlerine olumlu etkilerde bulunmuştur. Türk Kızılay'ın afet yönetimindeki kültürel duyarlılığa dayalı insani yardım stratejileri sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda insan onuruna saygı ve kültürel mirasa bağlılıkla şekillenmiştir. Bu yaklaşım, diğer insani yardım kuruluşları için örnek teşkil edebilecek bir model sunmakta olup, afet yardımlarında kültürel bağlamın göz ardı edilemeyecek derecede önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk Kızılay'ın insani yardım stratejileri, afet dönemlerinde kültürel duyarlılığı göz ardı etmeyen bir model olarak, diğer kuruluşlar için de rehber niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Kızılay, yemek kültürü, afet yönetimi, insani yardım

* Türk Kızılay, Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ORCID: 0009-0008-4326-8417. Ankara, ysmarss@hotmail.com

Food and Culture in the February 6, 2023 Earthquakes: The Turkish Red Crescent's Approach

Abstract
It is a known fact that cultural sensitivity and respect for local values are indispensable requirements in disaster management and humanitarian aid processes. Following the earthquakes that deeply shook Turkey on February 6, 2023, the Turkish Red Crescent not only met the physiological needs of disaster victims with the nutrition services it provided in disaster areas, but also concretely demonstrated its deep respect for local food culture and the importance it attaches to people. Planning the food aid provided by the Turkish Red Crescent in disaster areas in line with the cultural habits of the local people has increased the effectiveness and acceptance of this aid, and has enabled the aid to create a stronger social bond and sense of belonging. For example, offering lavash bread instead of loaf bread in Hatay, which suits the taste of the local people, or including local chickpea dishes in the menu in Gaziantep are concrete examples that show that cultural sensitivity and the value given to people are at the forefront in the Turkish Red Crescent's disaster aid strategies. Food provided during disasters goes beyond being a mere physical need, and also functions as a tool that strengthens social ties and reinforces cultural identity. By encouraging the preservation of local and traditional dishes in disaster areas, the Turkish Red Crescent has ensured the continuity of cultural heritage, strengthened social solidarity and post-disaster social harmony. In this context, humanitarian aid efforts carried out with cultural sensitivity have ensured a high level of satisfaction among local people regarding the necessity and effectiveness of aid, and have had positive effects on post-disaster social and psychological recovery processes. The Turkish Red Crescent's humanitarian aid strategies based on cultural sensitivity in disaster management have not been limited to meeting only physiological needs, but have also been shaped by respect for human dignity and commitment to cultural heritage. This approach provides a model that can serve as an example for other humanitarian aid organizations, and demonstrates that the cultural context is of utmost importance in disaster aid. In this context, the Turkish Red Crescent's humanitarian aid strategies serve as a guide for other organizations as a model that does not ignore cultural sensitivity during disasters.
Keywords: Turkish Red Crescent, food culture, disaster management, humanitarian aid

Giriş

Yiyecek, bir topluluğun paylaştığı kültürel ve sosyal tarihin somutlaşmış bir hatırasını taşır. Bu nedenle, insanlar, gelenekler ve kültürler dünyanın dört bir yanına göç ederken, yiyecek de onlarla birlikte hareket eder (Seremetakis, 1994). Belirli bir şekilde yemek yeme alışkanlığı, bir kültürün zevklerini ve ilişkilerini muhafaza etmenin, tartışmanın ya da terk etmenin bir yolu haline gelir ve böylece o kültürün geçerliliğini ya da devamlılığını belirleme işlevi görür (Grgic ve Höglund, 2024). Yemek, insanın sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir unsur olmanın ötesinde, toplumsal davranışları şekillendiren ve kültürel kimliğin inşasında kritik rol oynayan bir olgudur (Beşirli, 2010).

Coğrafi bölgelere özgü iklim ve doğa koşulları, bu bölgelerde yetişen sebze, meyve ve tahıllar ile birlikte bölgede yaşayan hayvanların çeşitliliği, bir toplumun yemek kültürünün temelini oluşturur. Bu unsurlar, yöresel yemekler olarak adlandırdığımız ve toplulukların kimliklerini yansıtan zengin bir kültürel mirasın ortaya çıkmasına olanak tanır. Afet dönemlerinde, toplulukların bu kültürel mirasla olan bağlarını sürdürebilmeleri, psikolojik ve sosyal iyileşme süreçlerinde önemli bir destek unsuru haline gelir (Grosz, 1994). Bu bağlamda, afet bölgelerinde gerçekleştirilen beslenme hizmetlerinin yalnızca fizyolojik ihtiyaçları karşılamaktan öte, yerel halkın beslenme alışkanlıklarına ve yemek kültürüne duyulan saygıyla sunulması büyük bir önem taşır. İnsan kültürüne, beslenme alışkanlıklarına ve yemek-kültür ilişkisine gösterilen bu özen, insana verilen değerin de bir yansımasıdır.

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)'nda Türkiye'de bir afet meydana geldiğinde beslenme hizmetinin sağlanmasına yönelik hükümler yer almaktadır. Hem ulusal hem de yerel düzeyde bir müdahale organizasyon sistemi kurulmasına yönelik karar 2014 yılında Türkiye Afet Müdahale Planı 18.12.2013 tarih ve 28855 sayılı Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliğinde yayınlanmıştır (T.C. Resmî Gazete, 2013). Söz konusu plana göre Kızılay'a Ulusal Beslenme Hizmet Grubu sorumluluğu Kızılay Teşkilat Yönetmeliği'nin 8. Maddesi hükümlerine göre verilmiştir. Bu kapsamda Türk Kızılay, afetzedelere yönelik beslenme hizmetlerinin planlanması ve sunumu ile beslenme hizmeti verecek tüm paydaşların kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ile koordinasyonundan sorumludur (T.C. Resmî Gazete, 2014). Her türlü afet, acil durum ve kriz anında, Türk Kızılay, afetzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemekte ve bu ihtiyaçların başında beslenme hizmeti gelmektedir. Bu kapsamda, 2017 yılında, yerel düzeyde acil durum ve afet yönetimi süreçlerini daha etkin bir şekilde yönetmek amacıyla Beslenme Hizmet Grubu Operasyon Planları oluşturulmuştur (Amagai ve ark., 2014). Bu planlar, Kızılay'ın kriz durumlarında hızlı ve etkili bir şekilde hareket ederek, gıda güvenliğini sağlamasını ve afetzedelere beslenme hizmeti sunmasını mümkün kılmaktadır.

Afet durumlarında beslenme hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için Türk Kızılay Beslenme Hizmet Modeli kapsamında, sıcak yemek servisi için menü örnekleri ve gramaj cetvelleri hazırlanmıştır. Menü planlamasında, afetten etkilenen grupların beslenme kültürü, alışkanlıkları ve geleneksel gıdaları göz önünde bulundurulmakta; bu doğrultuda, yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmeyi sağlayan menüler oluşturulmaktadır (Türk Kızılay, Türk Kızılay Beslenme Hizmetleri Kılavuzu. Ankara, 2017).

Ayrıca, bu süreçte Kızılay, hassas grupların ihtiyaçlarına özel önem vererek, besin dağıtımında kültürel ve yerel hassasiyetleri de gözetmektedir. Bu şekilde, Türk Kızılay, afet müdahale çalışmalarında yalnızca fizyolojik ihtiyaçları karşılamanın ötesine geçerek, toplumun kültürel değerlerini ve insan onurunu korumaya yönelik bir yaklaşım benimsemektedir.

Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de meydana gelen Mw: 7.7 ve Mw: 7.6 (AFAD, 2023) büyüklüğündeki depremlerin ardından Türk Kızılay'ının afet bölgelerinde uyguladığı beslenme hizmeti stratejilerini incelemektir. Çalışmada, bu stratejilerin yerel yemek kültürünü koruma, toplulukların kültürel miraslarına saygı

gösterme ve insana verilen değeri ön planda tutma açısından nasıl bir rol oynadığı analiz edilecektir. Amaç, afet dönemlerinde yerel ve geleneksel tatların korunmasının hem bireysel hem de toplumsal iyileşme süreçlerine olan olumlu etkilerini ortaya koymaktır.

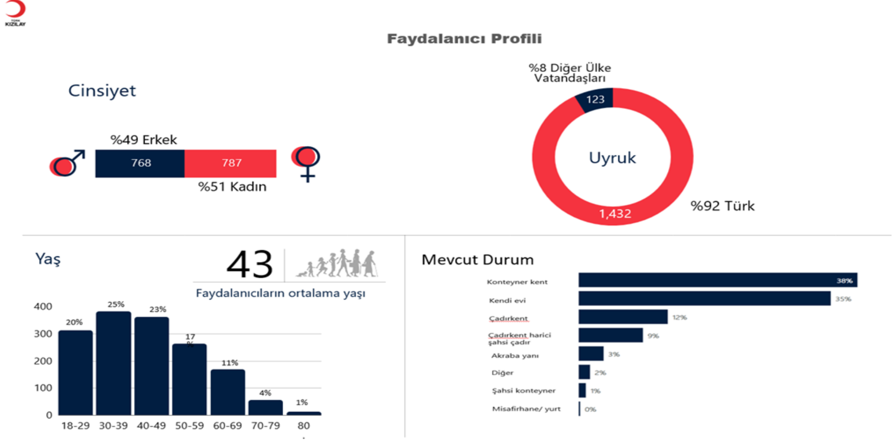
1. Yöntem

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde Pazarcık ve Elbistan (Kahramanmaraş) merkezli Mw: 7.7 ve Mw: 7.6 büyüklüğündeki depremler nedeniyle Kahramanmaraş başta olmak üzere Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Adana ve Elazığ illerinde ilan edilen olağanüstü hal kapsamında afetzedelerin beslenme hizmetlerine ilişkin memnuniyet düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Veriler, 10-27 Temmuz 2023 tarihleri arasında 11 ilde Türk Kızılay ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) iş birliğiyle gerçekleştirilen yüz yüze anketler yoluyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında, toplam 1.555 afetzede ile görüşülmüştür. Araştırmada, demografik bilgiler toplamak amacıyla katılımcılara cinsiyet, yaş, uyruk ve mevcut ikamet yerleri soruları yöneltilmiştir. Bu araştırmanın veri toplama yöntemi, çoklu perspektifleri kapsayan ve katılımcı grupların farklı deneyimlerini yansıtan bir anket çalışmasını içermektedir. Anket uygulanırken katılımcıların tamamına anketin amacı, önemi, bilimsel yönü üzerinde açıklama yapılmış ve anket sonuçlarının gizli kalacağı yönünde katılımcılara güven verilmiştir. Araştırmada anket ile veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma, anketin uygulama alanlarındaki katılımcı sayısının sınırlı olmasından dolayı bu durum genel bir değerlendirme yapmayı kısıtlayabilir. Ayrıca, afetzedelerin duygusal durumları ve yaşadıkları travma, anket sonuçlarını etkileyebilir ve bu durum, elde edilen verilerin yorumlanması konusunda değişkenlik gösterebilir. Bu araştırmanın etik yönü katılımcıların haklarına saygı gösterilmesi, doğruluk ve dürüstlük ilkesine bağlı kalınması, gizliliğin korunması ve olası zararların en aza indirilmesi üzerine odaklanılmıştır. Katılımcıların gönüllü katılımını sağlayarak kararlarına saygı gösterilmiş bilgilendirilmiş onam alarak etik standartlara uyulmuştur. Anketin gizli ve anonim şekilde uygulanması ile katılımcıların kişisel bilgileri korunmuştur. Ayrıca, katılımcılara araştırma hakkında net bir şekilde bilgi verilmiş ve katılımları konusunda özgür iradeleriyle karar vermeleri desteklenmiştir. Araştırmanın amacı ve potansiyel sonuçları katılımcılara anlatılmış herhangi bir baskı altında hissetmeden açık iletişim sağlanmıştır.

2. Bulgular

Bu çalışma, 10-27 Temmuz 2023 tarihleri arasında depremden etkilenen 11 ilde (Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Adana, Gaziantep, Kilis, Osmaniye, Diyarbakır, Malatya, Elazığ ve Şanlıurfa) 1.555 afetzede ile gerçekleştirilen anketler sonucu elde edilen verileri analiz etmektedir.

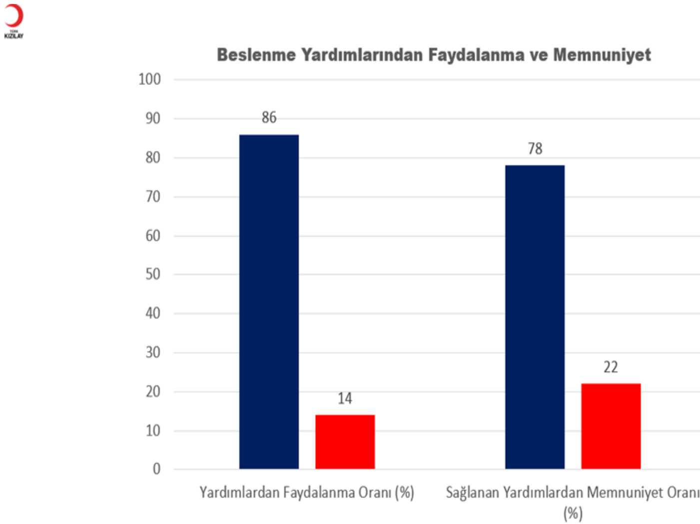
Grafik 1. Faydalanıcı Profili



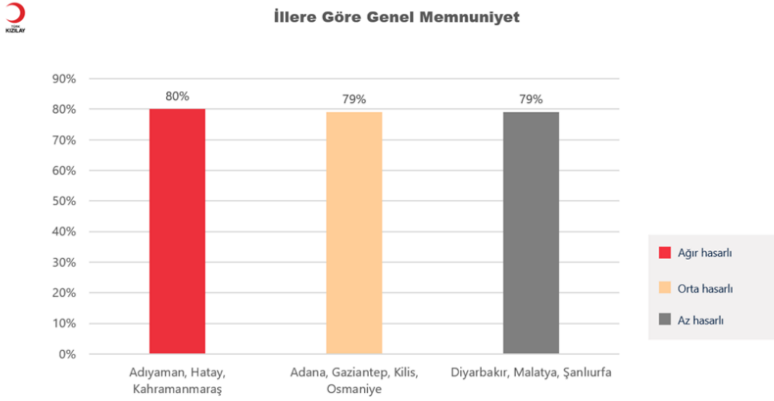
Ankete kalıtım gösteren faydalanıcıların %49'u erkek, %51'i kadındır. Katılımcıların %92'si Türk uyruklu olup, %8'i ise diğer ülke vatandaşlarından oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımı ise %20'si 18-29 yaş aralığında, %25'i 30-39 yaş aralığında, %23'ü 40-49 yaş aralığında, %17'si 50-59 yaş aralığında, %11'i 60-69 yaş aralığında, %4'ü 70-79 yaş aralığında ve %1'i 80 yaş üzerindedir. Ortalama yaş ise 43 olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların mevcut yaşam durumları ise, %38'i konteyner kentlerde, %35'i kendi evlerinde, %12'si çadır kentlerde, %9'u çadır kent harici şahsi çadırlarda, %3'ü akraba yanında, %2'si diğer koşullarda ve %1'i şahsi konteynerlarda yaşamaktadır. Konteyner kentlerde yaşayan katılımcıların sayısı 595 kişidir.

Grafik 2. Beslenme Hizmetinden Memnuniyet Oranı



Çalışmanın temel bulgularından biri, deprem bölgesinde gerçekleştirilen beslenme hizmetlerinin geniş bir kesim tarafından olumlu karşılandığını ortaya koymaktadır. Anket sonuçlarına göre, beslenme yardımlarından faydalanma oranı %86 olup, bu yardımlardan genel memnuniyet oranı %78 olarak belirlenmiştir.



Grafik 3. İllere Göre Memnuniyet Oranları

Memnuniyet oranları iller bazında analiz edildiğinde, ağır hasarlı Adıyaman, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde memnuniyet oranı %80, orta hasarlı Adana, Gaziantep, Kilis ve Osmaniye illerinde %79, az hasarlı Diyarbakır, Malatya ve Şanlıurfa illerinde ise %79 olarak tespit edilmiştir.

3. Tartışma

Bu çalışma, sadece fizyolojik ihtiyaçları karşılamanın ötesinde, kültürel mirası koruma ve toplumsal dayanışmayı güçlendirme konusundaki taahhüdünü açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle, Hatay'da somun ekmek yerine lavaş ekmeğin tercih edilmesi ve Gaziantep'te yöresel nohut yemeklerinin sunulması, Türk Kızılay'ının kültürel değerlere olan bağlılığını ve yerel halkın yemek kültürüne saygısını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, Türk Kızılay'ının uyguladığı beslenme stratejileri, afet bölgesindeki toplulukların kültürel kimliklerini ve sosyal bağlılıklarını sürdürmelerine olanak sağlamaktadır. Yemeklerin yerel ve geleneksel biçimde sunulması, afet mağdurlarının psikolojik iyilik halleri üzerinde olumlu bir etki yaratmakta ve kültürel bağlarını koruma çabalarını desteklemektedir. Ancak, çalışmanın bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Verilerin sadece belirli illerden toplanmış olması ve yalnızca yüz yüze anketlerin kullanılmış olması, bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Gelecek araştırmalar, farklı afet türlerinde ve çeşitli coğrafi bölgelerde benzer çalışmalar yaparak, kültürel duyarlılığın etkilerini daha geniş bir bağlamda incelemelidir. Ayrıca, nitel veri toplama yöntemlerinin (örneğin, derinlemesine mülakatlar) dâhil edilmesi, daha kapsamlı ve derinlemesine bir anlayış sağlayabilir. Bu, kültürel duyarlılığın ve yerel değerlere saygının insani yardım süreçlerindeki rolünü daha iyi anlamamıza katkıda bulunabilir.

Sonuç

Afet bölgesinde görev yapmış bir Türk Kızılay personeli olarak, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi MKÜ Merkez Kampüsünde yemek ve menüleri gözlemleme fırsatım olmuştur. Bu süreçte, halkın yemek kültürüne büyük bir önem verildiği ve bu doğrultuda menülerin hazırlandığı açıkça görülmüştür. Yenmediği ya da tercih edilmediği gözlemlenen yemekler menülerden çıkarılarak, bölgenin yöresel yemeklerine yer verilmiştir. Özellikle bol baharatlı, kimyonlu ve salçası yoğun yemekler, hatta mümkünse etli yemekler sunulmuştur. Hatay gibi gastronomi kültürü açısından tartışmasız önemli bir yerin, UNESCO yaratıcı şehirler ağına gastronomi kültürü ile girmiş olması, bu bölgedeki sosyo-kültürel yapı ve yemek alışkanlıklarının incelenmesi ve gözlemlenmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, afet yönetimi ve insani yardım süreçlerinde kültürel hassasiyetlerin dikkate alınmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Türk Kızılay'ın bu yaklaşımı, insani yardım süreçlerinde kültürel duyarlılığın ve yerel değerlere saygının ne kadar kritik olduğuna verilen önemi göstermektedir. Kurumun 7 temel ilkesine bağlı çalıştığı ve insan onuruna duyduğu saygı, bu çalışmanın sonuçlarında belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Afet bölgelerinde yerel ve geleneksel yemeklerin korunması, toplulukların kültürel kimliklerinin ve sosyal dayanışmalarının güçlendirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Anket verilerinin derinlemesine analizi, Türk Kızılay'ın sunduğu beslenme hizmetlerinden yüksek bir memnuniyet oranı sağladığını ortaya koymaktadır. Faydalanıcıların %78'i sağlanan hizmetten memnuniyetlerini ifade etmiş, bu da Türk Kızılay'ın uyguladığı stratejilerin ne kadar etkili olduğunu ve ihtiyaç sahiplerinin kültürel değerlerine saygı gösterildiğini doğrulamaktadır. Ayrıca, afet bölgelerindeki memnuniyet oranlarının ayrıntılı incelenmesi, ağır hasarlı bölgelerdeki yüksek memnuniyet oranlarının, Türk Kızılay'ın yerel yemek alışkanlıklarına ve kültürel değerlere duyduğu özenle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Türk Kızılay'ın kültürel duyarlılığı ve insan onuruna saygısı, insani yardım çalışmalarında yerel ve geleneksel değerlerin korunmasının ve desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca temel insani ihtiyaçların karşılanmasını değil, aynı zamanda kültürel mirasın sürdürülebilirliğini ve kriz sonrası toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesini de sağlamaktadır. Türk Kızılay'ın bu stratejisi, insani yardım alanında ele alınması gereken örnek bir model sunmakta ve afet yönetimi ile insani yardım süreçlerinde kültürel hassasiyetlerin göz ardı edilmemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kaynakça

AFAD, 2023. 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7 – Mw: 7.6 Depremleri Raporu. 140 s.

Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği. T.C. Resmî Gazete. Tarih: 18.12. 2013. Sayı 28855. Erişim Adresi://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131218-13.htm.

Akarçay, E. (2023). Anadolu Mutfagı Güncesi: 6 Şubat Depremleri Sonrası Hatay-Belen'de Kurulan Sahra Mutağına İlişkin Otoetnografik Değerlendirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *26*(2), 45-63.

Amagai, T., Ichimaru, S., Tai, M., Ejiri, Y., & Muto, A. (2014). Nutrition in the Great East Japan Earthquake Disaster. Nutrition in clinical practice: official publication of the American Society for Parenteral and Enteral Nutrition. 29(5), 585–594.

Beşirli, H. (2010). Yemek, kültür ve kimlik. Millî folklor, 22(87), 159-169.

Doğru, S., & Ede, G. (2020). Planning food and nutrition support in disaster situations. Current Perspectives on Health Sciences, 1(1), 25-34.

Grgic, A., & Höglund, J. (2024). Special issue introduction: representation of diasporic food cultures. *Food, Culture & Society,* 27(2), 293-296.

Polat, M. Bursa Uludag University (Turkey) ProQuest Dissertations & Theses, 2009. 28738937.

Seremetakis, N. ed. 1994. The Senses Still: Perception and Memory As Material Culture in Modernity. Boulder, CO: Westview Press.

Türk Kızılayı. Türk Kızılayı Beslenme Hizmetleri Kılavuzu. Ankara; 2017. Available from: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/86107045_afetlerde-beslenme-hizmetlerikilavuzu.pdf

Türkiye Afet Müdahale Planı T.C. Resmi Gazete. Tarih: 03.01.2014. Sayı:28871. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/2014/01/0312.htm.

Grosz, E. (1994), Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism, Blomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Editörler
İbrahim DEMİR
Muhammed ORUÇ
Elmas BENER OTACI

Teoride ve Pratikte İnsani Yardım

Teoride ve Pratikte İnsani Yardım adlı bu çalışma, insani yardım alanındaki teorik ve pratik çalışmaların kapsamlı bir derlemesi niteliğindedir. 06-08 Aralık 2024 tarihlerinde Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ULİSA) ev sahipliğinde düzenlenen sempozyum, Türk Kızılay, AYBÜ Teknoloji Transfer Ofisi ve Tiran New York Üniversitesi'nin ortak katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kitap, insani yardımın ekonomi, siyaset, sosyoloji, psikoloji, sağlık ve ilahiyat gibi çok yönlü boyutlarına ışık tutan bildirileri bir araya getirmektedir. Kitapta hem teorik analizlere hem de saha uygulamalarına odaklanan çalışmalar yer almaktadır. İçeriği, günümüzde karşılaşılan insani krizlerin çözümü için önerilen yenilikçi yaklaşımları ve insani yardımın stratejik boyutlarını ele almaktadır.




ISBN: 978-6-25956-790-7
9 786259 567907

www.yayin.okuokut.org